

A magyarok és a magyar nyelv Kárpátalján

A MAGYAROK ÉS A MAGYAR NYELV KÁRPÁTALJÁN

ISBN 978-615-80914-8-0

9 786158 091480

Fülöp László
PHOTOGRAPHY

A magyarok és a magyar nyelv Kárpátalján

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola
Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont

A magyarok és a magyar nyelv Kárpátalján

Csernicskó István
Hires-László Kornélia
Karmacsai Zoltán
Márku Anita
Máté Réka
Tóth-Orosz Enikő

Termini Egyesület
Törökbálint, 2021

A magyarok és a magyar nyelv Kárpátalján

Szerzők: Csernicskó István, Hires-László Kornélia, Karmacsai Zoltán,
Márku Anita, Máté Réka, Tóth-Orosz Enikő

Lektorok: Dr. habil. Beregszászi Anikó (II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola,
Beregszász)
Dr. Szoták Szilvia (Károli Gáspár Református Egyetem, Budapest – Imre Samu
Nyelvi Intézet, Felsőőr)

Fényképek: Bunda Szabolcs, Gazdag Mihály és a Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont
munkatársai

Szerkesztés és tördelés: Hires-László Kornélia, Márku Anita, Tóth-Orosz Enikő

Borító: Hires-László Kornélia

A borítón Fülöp László fotója látható.

Készült az MTA DOMUS PROGRAMJA és a KÁRPÁTALJAI MAGYAR AKADÉMIAI TANÁCS támogatásával.

ISBN 978-615-80914-8-0

© A szerzők, 2021

© Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont, 2021

Tartalom

Egy évszázad a magyar nyelvben: előszó.....	7
1. Akik a magyar nyelvet fenntartják: magyarok Kárpátalján.....	15
2. A magyar nyelv az oktatásban	24
3. Egyházak és a magyar nyelvhasználat lehetőségei.....	34
4. Nyelvi jogok, nyelvpolitikák	37
5. Nyelvhasználat, identitás	56
6. Nyelv és gazdaság	84
7. Nyelvválasztás a vizuális térben, nyelvi tájkép.....	89
8. Érdekképviselő és magyarság	103
9. Decentralizáció Kárpátalján	112
10. A magyar nyelv megmaradásának esélyei: összegzés helyett	143
Irodalom	151

MICHAEL RICH

Napkelte Beregszászban

(A fotót készítette: Gazdag Mihály)

Egy évszázad a magyar nyelvben: előszó

Az első világháborút lezáró békedöntések, vagyis konkrétan a magyar nyelv vonatkozásában az 1920-ban Trianonban aláírt dokumentum óta a határ meghatározó szerepet játszik a magyar nemzeti identitásról, a nemzetfelfogásról és általában a nemzetről folyó diskurzusokban. Meghúzásuk után ugyanis a politikai határok óhatatlanul elkezdik befolyásolni a határon belül és azok másik oldalán beszélt és írott nyelvváltozatokat. Mivel ezek az adminisztratív határok meghatározzák a nyelvet beszélők szociális hálóját, természetes, hogy a határon belüli kapcsolatok felerősödnek, a határon átnyúló kapcsolatok pedig ilyen-olyan akadályokba ütköznek, ezért rendszerint gyengülnek. Így az államhatárok kettős természetűek: egyszerre idéznek elő konvergenciát és divergenciát. A határon belüli változatok fokozatosan elkezdnek egymáshoz közeledni és a kiegyenlítődés irányába fejlődni, míg a határ másik oldalán rekedt változatokban a különfejlődés erősödik fel (Palander–Riionheimo–Koisvisto 2018: 7).

A 9. század végétől a 20. század elejéig a magyar nyelvterület egy államhoz tartozott. A 20. század azonban jelentős változásokat hozott a magyar nyelv történetében, miután ez az egységes nyelvterület az első világháború után több államba szakadt. Trianon óta „a Kárpát-medencében a magyar nyelv nem egyetlen országban változik, hanem a történelem jelenlegi állása szerint most éppen nyolcban egyszerre, a nyelvi változást pedig minden országban más-más tényezők befolyásolják” – írta Szilágyi N. Sándor kolozsvári magyar nyelvész (2008: 106). A „nagy háború” lezárása óta egyetlen olyan nagy magyar nyelvjárási régió sincs, melynek területe nem nyúlik át Magyarország határain, ellenben van három (a mezőségi, a székely és a moldvai), mely nem ér át Magyarországra (Kiss szerk. 2001: 5. melléklet, 1. térkép), s ennek nyelvi következményei a nyelv minden szintjén jelentkeztek.

1. térkép. A mai magyar nyelvjárási régiók

Forrás: Magyar dialektológia (szerk. Kiss Jenő), Budapest, 2001, Osiris Kiadó

2. térkép. A magyar nyelvterület sematikus vázlata: a magyar nyelvet ma a Kárpát-medence 8 államában beszélik őshonos közösségek

Forrás: Magyar nyelv 12. 2017: 77.

A trianoni szerződés magyarországi ratifikálásáról szóló 1921. évi 33. törvény cikk első oldala a Budapesti Közlöny című hivatalos lap korabeli címlapján

Kárpátalja mint földrajzi-közigazgatási egység az első világháborút lezáró békedöntések következtében jött létre 1919-ben a(z első) Csehszlovák Köztársaság kötelékében Podkarpatszka Rusz néven. Az egy évszázaddal ezelőtti politikai döntések révén nemcsak egy újonnan létrejött állam, a Csehszlovák Köztársaság egy történeti előzmények nélküli adminisztratív egysége alakult meg, de megjelent a kárpátaljai magyar nemzeti kisebbség is. Ezt a politikai döntést az 1920. június 4-én aláírt, úgynevezett trianoni békeszerződés erősítette meg.

A 20. század folyamán a történelmi viharok több különböző államalakulathoz sodorták azt a területet, amelyet ma Kárpátaljaként ismerünk: az Osztrák–Magyar Monarchián belüli Magyar Királyság után Csehszlovákiához tartozott; egy átmeneti korszakban területének egy részén egy kérészerűletű állam jött létre (Kárpáti Ukrajna); rövid ideig ismét a Magyar Királysághoz került; majd egy újabb átmeneti időszak (Kárpátontúli Ukrajna) után a Szovjetunióhoz csatolták; 1991-ben megörökölte a függetlenné váló Ukrajna (1. táblázat).

1. táblázat. A mai Kárpátalja területének állami hovatartozása

Állami hovatartozás	Időszak	A régió megnevezése	A régió státusa
Osztrák-Magyar Monarchián belül: Magyar Királyság	1867–1919	Ung, Bereg, Ugocsa és Máramaros vármegye (+egy kicsi Szabolcsból és Szatmárból)	Nincs egységes és önálló közigazgatási státusa.
(Első) Csehszlovák Köztársaság	1919–1938	Podkarpatszka Rusz (Ruszinszko)	Elvieken autonóm közigazgatási egység.
(Második) Cseh-Szlovák Köztársaság	1938–1939	Podkarpatszka Rusz	Autonóm köztársaság a föderatív államon belül.
Kárpáti Ukrajna	(1938.11.2.–) 1939.3.14–16.	Kárpáti Ukrajna (Карпатська Україна)	Független állam, nemzetközi elismertség nélkül.
Magyar Királyság	1939–1944	Kárpátaljai Kormányzóság	Különleges közigazgatási egység a vármegyrendszerből kiemelve.
Kárpátontúli Ukrajna	1944.9.26– 1946.1.22	Kárpátontúli Ukrajna (Закарпатська Україна)	Független pseudoállam, mindennemű nemzetközi elismertség nélkül.
Szovjetunió	1946–1991	Kárpátaljai terület (Закарпатська область)	Semmilyen önállósággal nem rendelkező, megyei szintű közigazgatási egység az Ukrán SZSZK-ban.
Ukrajna	1991-től	Kárpátalja megye (Закарпатська область)	Semmilyen önállósággal nem rendelkező megye.

Forrás: Csernicskó (2013: 18). Összeállítva Fedinec (2002), Fedinec–Vehes főszerk. (2010), Vehes–Fedinec főszerk. (2010), Levenec et al. szerk. (2008), Vehes et al. szerk. (2011: 258–256) alapján.

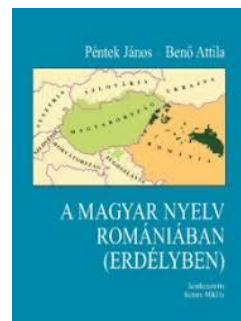
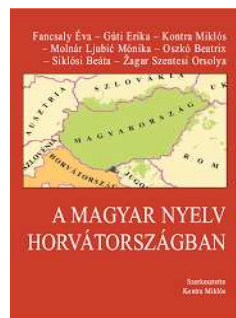
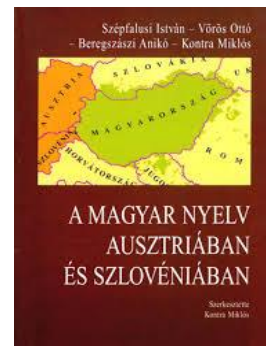
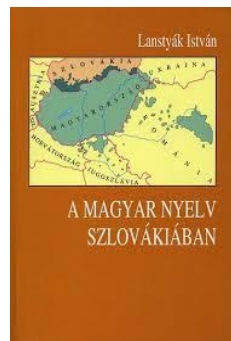
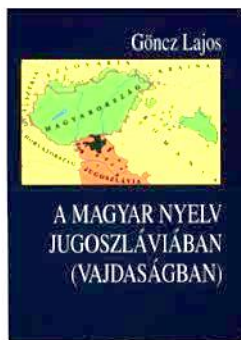
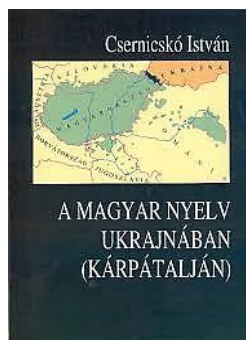
A magyar nyelv változatai közötti eltérések jelentős része abból fakad, hogy a magyar nyelvet több állam, egymástól eltérő társadalmi, politikai, gazdasági rendszerében élő emberek használják.

„Tabut feszeget és méhkasba nyúl, aki a kisebbségben élő magyarok nyelvét kutatja a XX. század utolsó évtizedében (...), mert a magyar nyelvtudomány a Trianont követő hét évtizedben a kétnyelvűségbe került kisebbségi magyarok nyelvhasználatát nemigen vizsgálta tudományos objektivitással” – írta Kontra Miklós (1998: 13) *A magyar nyelv a Kárpát-medencében a XX. század végén* című könyvsorozat első kötetének (Csernicskó 1998) sorozatszerkesztői előszavában.

Azóta sok víz lefolyt a Kárpát-medence folyóin, és – részben épp az említett sorozat kötetei révén – ma már sokkal többet tudunk Trianon nyelvi következményeiről.

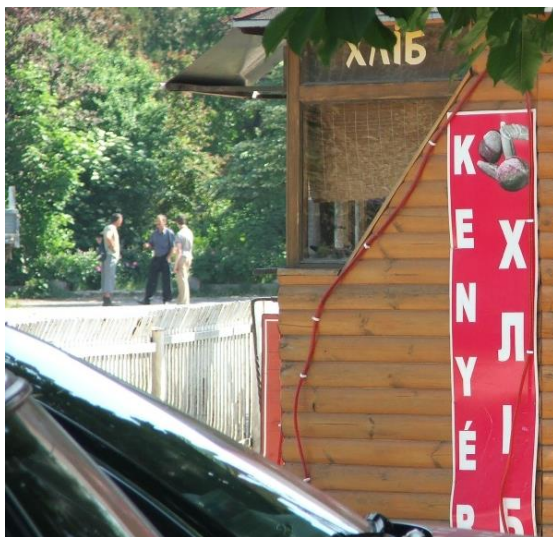
Beregszászban kihelyezett tiltó tábla, rajta 8 nyelvű felirat

A magyar nyelv a Kárpát-medencében a XX. század végén című könyvsorozat kötetei;
sorozatszerkesztő: Kontra Miklós

Kiadványunk arról szól, hogy az elmúlt bő száz évben több állam kötelékébe tartozó, ma a független Ukrajnában élő őshonos magyar nemzeti kisebbség hogyan őrizte meg nyelvét, identitását és kultúráját az elmúlt egy évszázadban, illetve arról, hogy milyen társadalmi és nyelvi következményei vannak az elmúlt évszázad történéseinek az itt élő magyarok nyelvhasználatában.

A kiadvány aktualitását az adja, hogy 2019-ben volt a századik évfordulója annak a történelmi eseménynek, hogy 1919-ben Kárpátalja önálló közigazgatási-földrajzi egységgé szerveződött. Ezt a folyamatot erősítette meg az, amikor száz évvel ezelőtt, 1920. június 4-én Magyarország aláírta a trianoni békeszerződést.

Az elmúlt 100 év nyelvi és társadalmi folyamatairól a kárpátaljai magyar bölcsészet- és társadalomtudomány jelentős kutatási eredményeket mutathat fel. A kerek évfordulóhoz igazodva megpróbáljuk röviden összefoglalni és bemutatni, valamint ábrákkal, diagramokkal, táblázatokkal, fotókkal és térképekkel illusztrálva szemléltetni az 1919–1920 óta eltelt évszázadnak a nyelvi és társadalmi következményeit.

Ukrán és magyar nyelvű felirat egy beregszászi kenyérárusító bódén

1. Akik a magyar nyelvet fenntartják: magyarok Kárpátalján

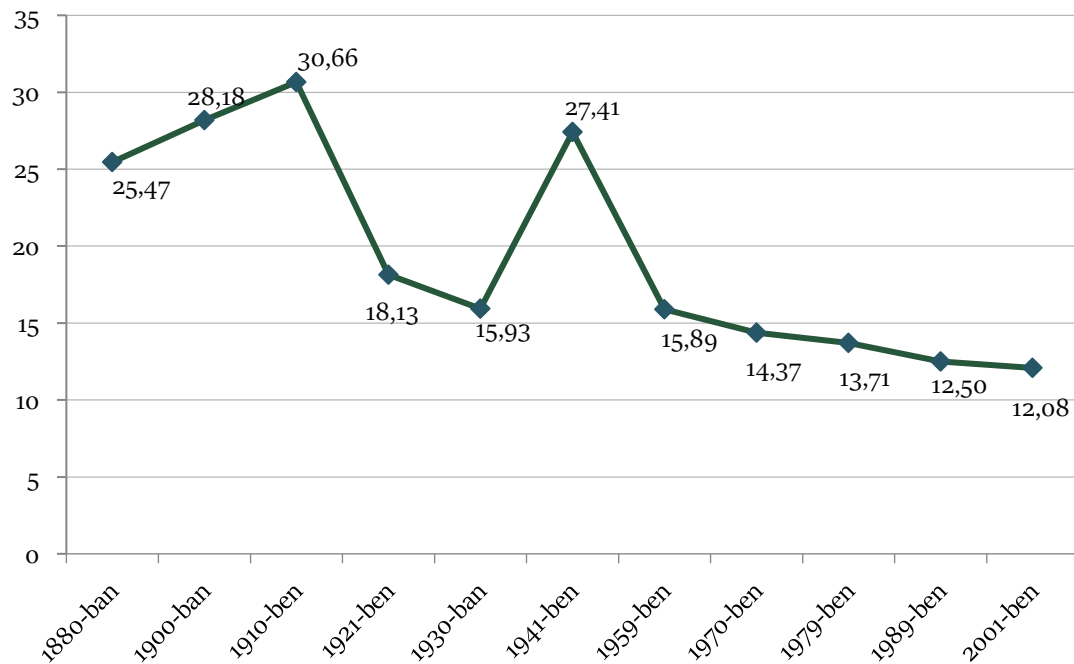
1880 és 1910 között a korabeli magyar állam területén élő ukránok/rutének száma 342 354 főről 464 270 főre *nőtt*, ezzel szemben 1910 és 2001 között a jelenlegi Kárpátalja területén élő magyarok száma 184 287 főről (1910) 2001-re 151 516 főre, 2017-re pedig 130 700 főre *csökkent* (Csernicskó 2013, Molnár D. 2018, Molnár-Molnár D. 2005: 9, Tátrai et al. 2018a: 26, 2018b: 20). A magyarok számának és arányának csökkenése jelentős, és összefüggést mutat az államfordulatokkal (1. és 2. ábra).

A Szovjetunió széthullása után, az 1991-ben függetlenné vált Ukrajnában az első (és máig egyetlen) népszámlálást 2001-ben szervezték (a népszámlálási adatokat lásd: Всеукраїнський перепис населення 2001). Az ország lakosságának abszolút többségét az ukránok alkották (77,8%). A legnagyobb nemzeti kisebbség az orosz volt (17,3%). A többi kisebbségi közösség száma nem érte el az 1%-os arányt. 2001-ben 156 566 fő vallotta magát magyar nemzetiségűnek (0,3%) az országban, a magyar anyanyelvűek száma 161 618 fő volt (3. ábra).

*A 2017-es városnapokra csalogató óriásplakát
Beregszászon magyar és ukrán nyelven*

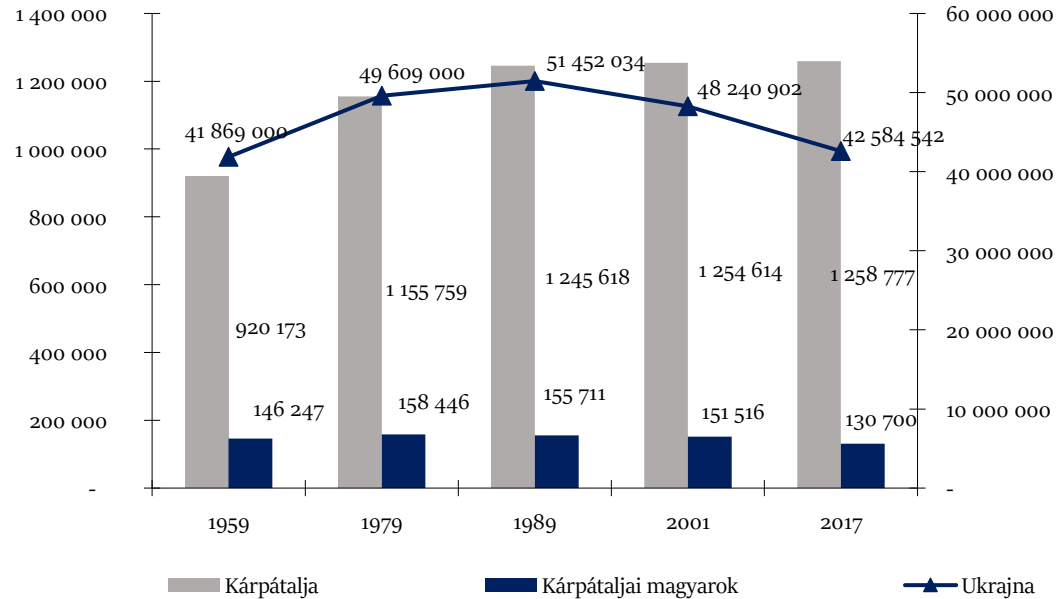

1. ábra. A magyarok %-os arányának alakulása a mai Kárpátalja területén a hivatalos népszámlálási adatok tükrében (1880–2001)

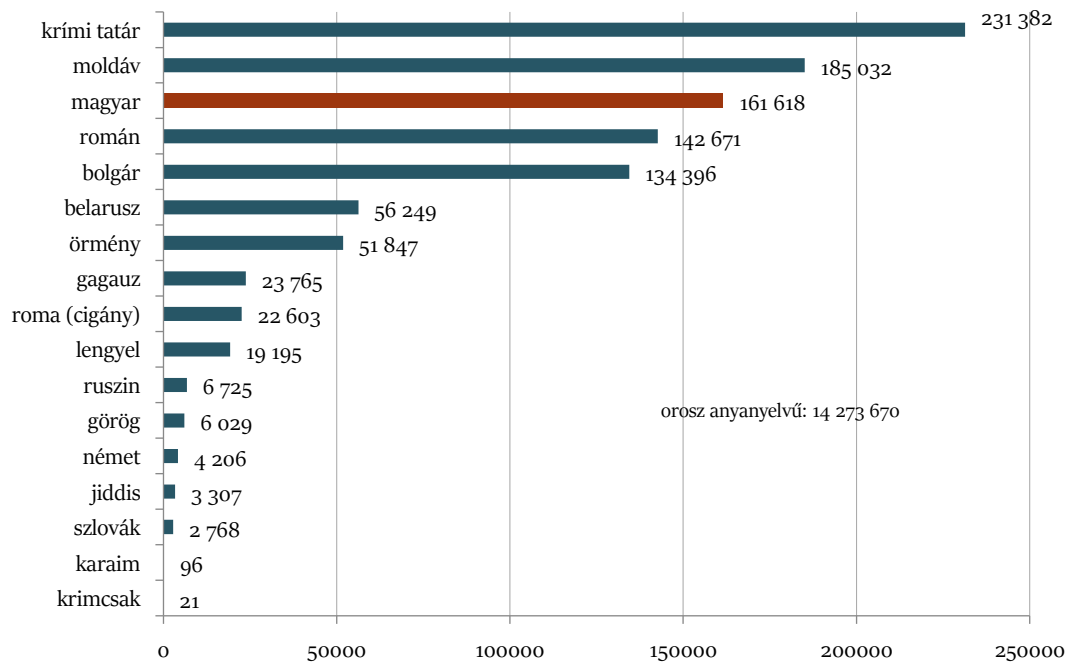
Forrás: Csernicskó (2013: 19) alapján.

2. ábra. Ukrajna és Kárpátalja népességszámának alakulása, valamint a magyar nemzetiségűek száma Kárpátalján 1959 és 2001 között

Forrás: Csernicskó et al. (2020a: 9). Összeállítva: Csernicskó (2013: 203), Molnár–Molnár D. (2005: 9), Tátrai et al. (2018a, 2018b) alapján.

3. ábra. A kisebbségi nyelvek beszélőinek száma Ukrajnában a 2001-es census adatai alapján

Forrás: Beregszászi-Csernicskó-Ferenc (2014: 7).

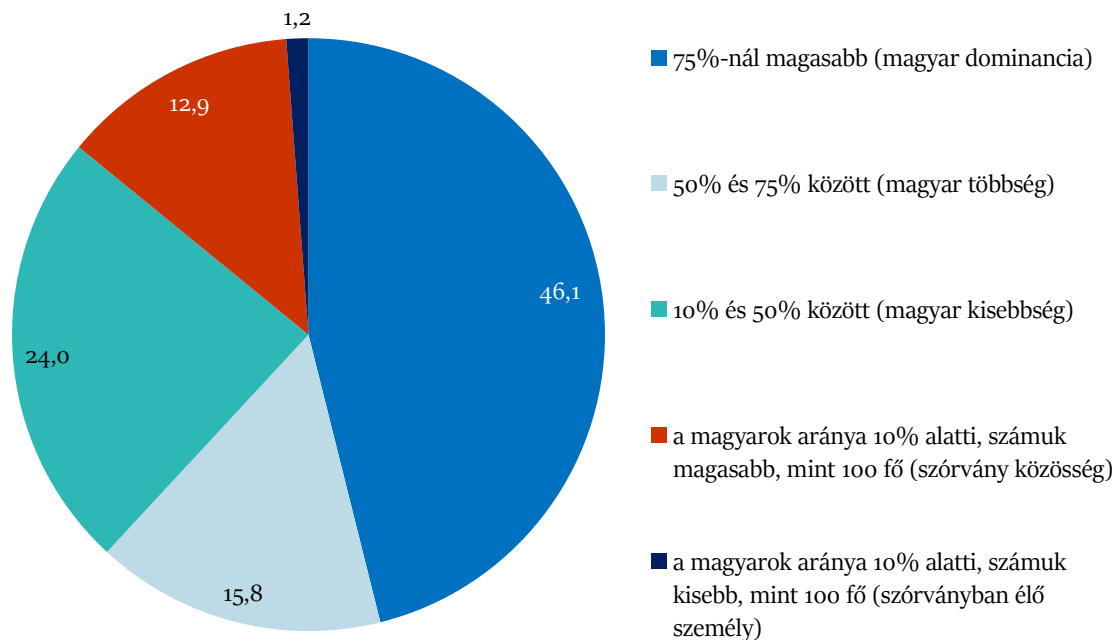
Az Ukrajnában élő magyar nemzetiségűek 96,8%-a, a magyar anyanyelvűeknek pedig 98,2%-a egyetlen régióban élt: Kárpátalja területén. Ebben a régióban az ukránok (80,5%) után a magyar nemzetiségűek alkották a legnagyobb közösséget (151 516 fő, 12,1%) (Molnár–Molnár D. 2005: 20–21). A magyar anyanyelvűek száma 158 729 fő, aránya 12,7% volt 2001-ben. A magyar anyanyelvűek száma 7 213 fővel haladta meg a magyar nemzetiségűek számát (Molnár 2009: 202).

A kárpátaljai magyarok legnagyobb része (62%-a) máig olyan településen él, ahol a magyarság abszolút többséget alkot (4. ábra és 3. térkép).

*Magyar és ukrán nemzeti színű dekoráció
Beregszász főterén a 2017-es városnapokon*

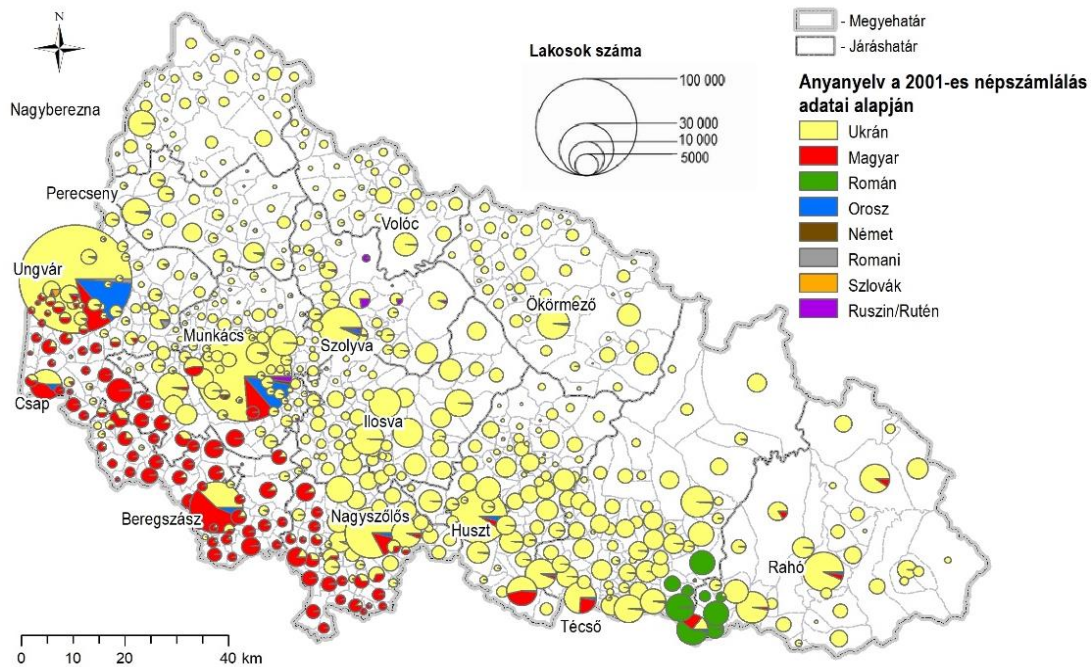

4. ábra. A magyar nemzetiségűek megoszlása a települések nemzetiségi összetétele tekintetében Kárpátalján a 2001-es census adatai alapján (%)

Forrás: Csernicskó (2017a: 247). Összeállítva: Gyurgyík-Horváth-Kiss (2010: 89–90) alapján.

3. térkép. A lakosság anyanyelvi összetétele Kárpátalján településenként a 2001-es census adatai alapján

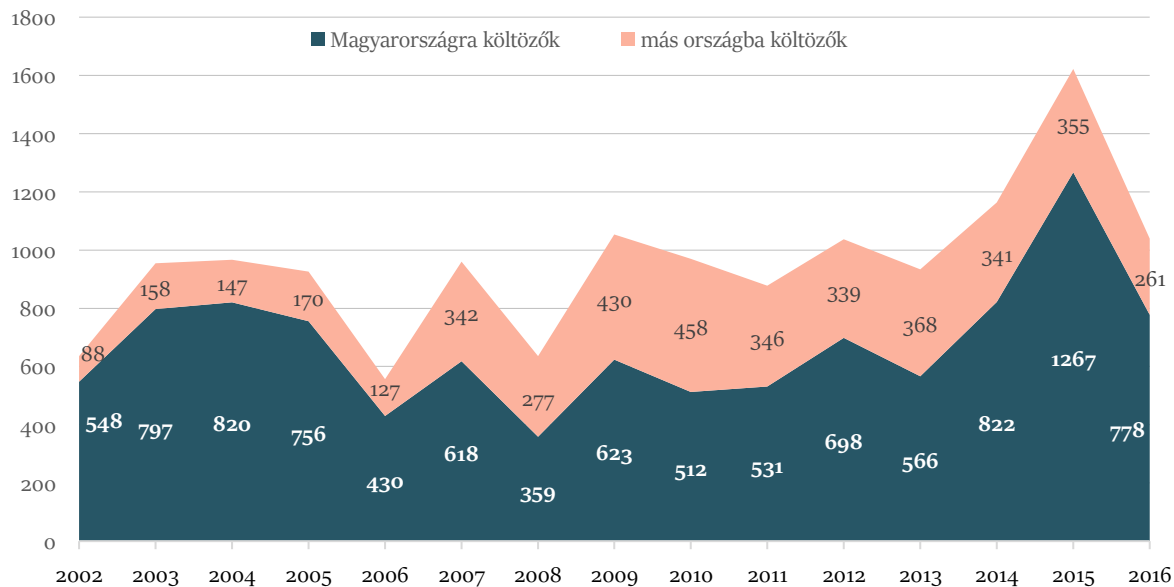
Készítette: Molnár D. István

Tátrai (2017: 26) szerint 1996 és 1999 között a magyarok 19–24%-a kötött vegyes házasságot, míg a 2001-es népszámlálás adatai alapján a magyar részvételű házasságok 27,6%-a volt nemzetiségileg vegyes (Molnár 2015: 59). Az ukrán–magyar vegyes házasságokban születettek 53%-a magyar nemzetiségűnek vallotta magát a 2001-es népszámlálás során (Molnár 2016: 169).

Azonban a kárpátaljai magyarok demográfiai viszonyain a 2001 óta eltelt időszakban (és különösen a kelet-ukrajnai fegyveres konfliktus 2014-es kitörése után) a magyar fiatalok több ezres nagyságrendű (főként Magyarországra irányuló) emigrációs hulláma jelentősen változtathatott (5. ábra, Karácsonyi–Kincses 2010, 2020, Tátrai–Erőss–Kovály 2016, Tátrai 2017: 20, Tátrai et al. 2018a, 2018b, 2020).

Mivel az ukrán kormány 2001 óta nem szervezett népszámlálást, 2017-ben társadalomkutatók végeztek empirikus kutatást a Kárpátalján élő magyar lakosság demográfiai jellemzőinek felmérése céljából. A projekt a SUMMA 2017 nevet kapta (Tátrai et al. 2018a, 2018b, 2020). A felmérés során nyert adatokból megállapították, hogy 2017-ben a kárpátaljai magyarok száma körülbelül 125,2 ezer fő volt. Ehhez hozzáadva a magukat vélhetően magyar nemzetiségűnek valló romák számát, a kárpátaljai magyar nemzetiségűek száma 130,7 ezer főre becsülhető (Tátrai et al. 2018b: 19–20, 2020: 27). A 2001-es censushoz képest (151,5 ezer fő) a kárpátaljai magyar lakosság száma 13,7%-kal csökkent. A fogyás évi átlagos üteme kedvezőbb, mint más Kárpát-medencei magyar közösségekben (Tátrai et al. 2018b: 20, 2020: 27–28). A csökkenésért elsősorban (kb. 70%-ban) a migráció a felelős, míg a csökkenés 30%-át a természetes fogyás (negatív népszaporulat) okozza. A SUMMA 2017 adataiból kiderült, hogy az asszimiláció – „Kárpát-medencei szinten egyedülálló módon” – érdemben nem befolyásolja a magyar lakosság lélekszámának csökkenését (Tátrai et al. 2018b: 24–25, 2020: 42). 2001 óta a kárpátaljai magyarság tekintetében általában véve kedvezőtlen demográfiai folyamatok tapasztalhatók, ugyanakkor fontos kiemelni, hogy a többi Kárpát-medencei nemzetrészhez képest a demográfiai jellemzők viszonylag kedvezőnek számítanak (Tátrai et al. 2020: 42).

5. ábra. Az elköltözötték évi száma 2002 és 2016 között a kárpátaljai magyar népességen belül
(Summa kutatás 2017)

Forrás: Tátrai et al. (2018a: 22; 2020: 30).

2. A magyar nyelv az oktatásban

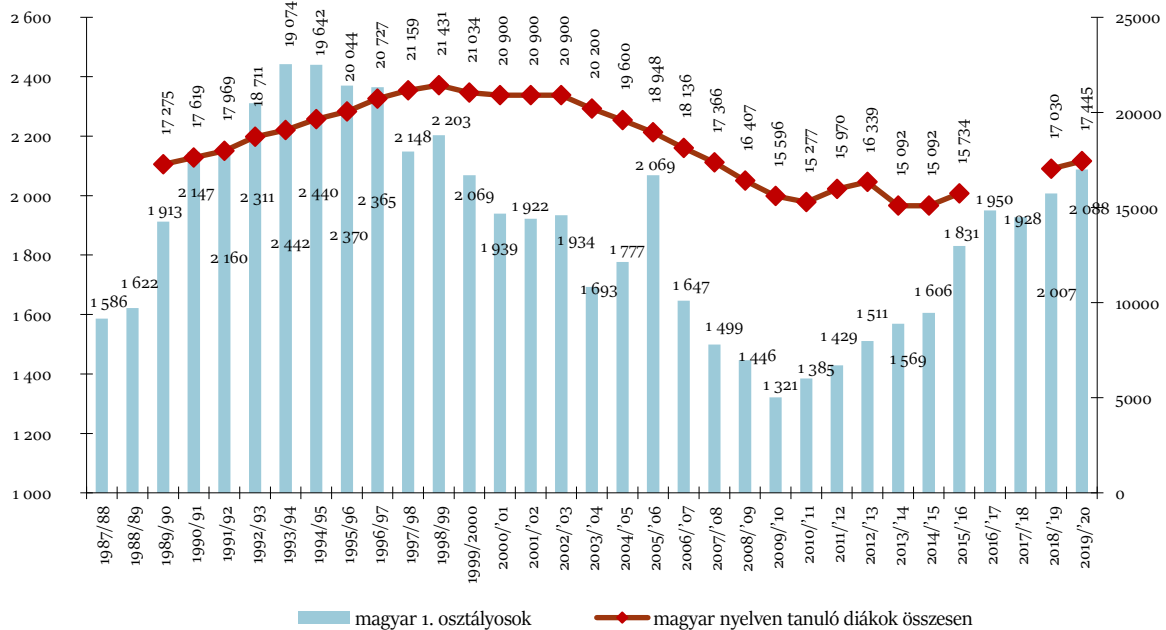
A magyar nyelvű oktatásnak nagy hagyományai vannak a mai Kárpátalja területén: akkor is működtek itt magyar iskolák, amikor a régió Csehszlovákiához vagy a Szovjetunióhoz tartozott (Csernicskó 2012, 2013). A független Ukrajna is lehetővé tette a magyar nyelvű oktatási rendszer működését, sőt fejlődését (6. ábra, Beregszászi–Csernicskó–Orosz 2001, Csernicskó 2012, 2013, Csernicskó–Orosz 2019, Orosz 2012). A 2019/2020. tanévben Kárpátalján 97 magyar nyelven (is) oktató iskolában közel 16 ezer gyermek tanult magyar nyelven.

Nem minden magyar tanul(hat) azonban anyanyelvén. Minél magasabb oktatási szintről van szó, annál több magyar gyerek és fiatal tanul az állam hivatalos nyelvén (7. ábra). A többségi nyelven tanulók egy része saját elhatározásból választotta az államnyelven való tanulást; vannak azonban olyanok is, akik kényszerből, mert például településükön, lakóhelyük közelében nincs magyar óvoda, iskola (Orosz 2007).

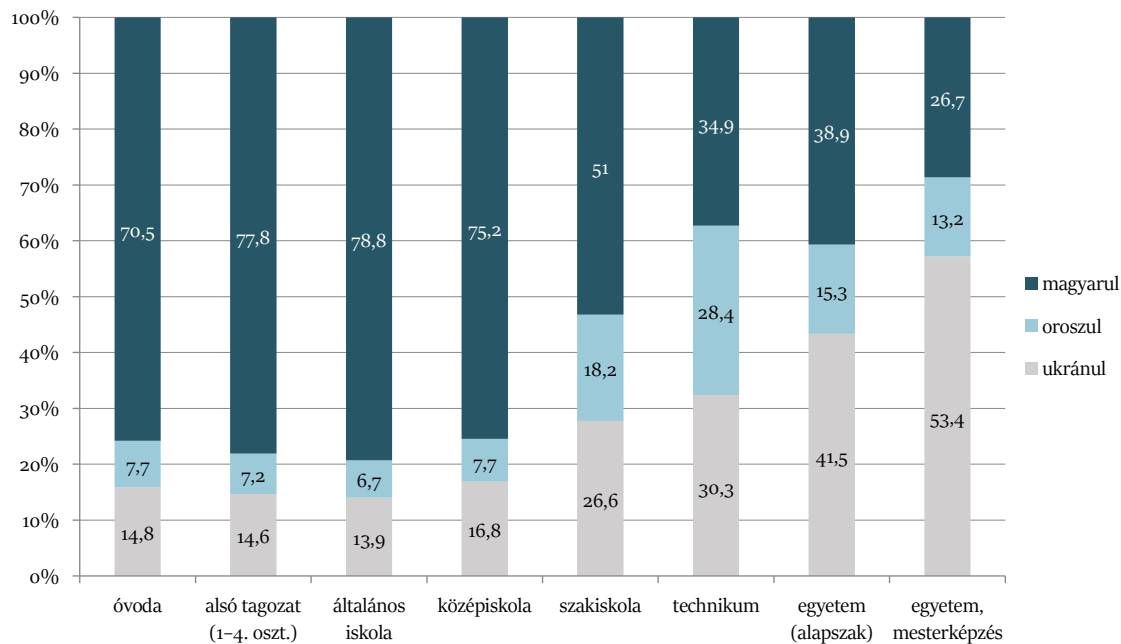
A Beregújfalui Általános Iskola bejárata

6. ábra. A magyar tannyelvű iskolák tanulólétszáma, illetve a magyar nyelven oktató iskolák első osztályaiba beiratkozó gyerekek száma Kárpátalján 1987 és 2020 között

Forrás: Csernicskó et al. (2020a: 14). Összeállítva: Csernicskó–Orosz (2019: 31) és a Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség adatbázisa alapján.

7. ábra. A magyarul, illetve többségi nyelven tanulók %-os aránya az egyes oktatási szinteken a Tandem 2016 kutatás adatai alapján (N=362)

Forrás: Csernicskó-Hires-László (2019: 74) alapján.

Az anyanyelven folyó oktatás azonban rendkívül lényeges faktor a kárpátaljai magyarok nyelvmegtartási törekvéseiben. A független Ukrajna történetének első és mindeddig egyetlen, 2001-ben lebonyolított népszámlálása során rákérdeztek az adatközlők nemzetiségére és anyanyelvére is. A 2. táblázatban 6 ukrainai kisebbségi közösség nemzetiségi és anyanyelvi mutatóinak összefüggése látható. Szembetűnő, hogy azoknak az ukrainai kisebbségeknek a körében, amelyek rendelkeznek anyanyelvi oktatási intézményhálózattal (mint például a magyarok és a románok), a nyelvi asszimiláció mértéke csekély, hiszen nagyon magas azoknak az aránya, akiknél a nemzetiség és az anyanyelv azonos. Azoknál a kisebbségeknél azonban, amelyek csak az oktatás alsó szintjein tanulhatnak anyanyelvükön (mint például a belaruszok vagy a lengyelek), nagyon sokan már csak a nemzetiségi származás tudatát őrzik csupán, de anyanyelvként már egy másik nyelvet, az orosz vagy ukránt beszélnek. Azoknál a kisebbségeknél pedig, amelyek egyáltalán nem rendelkeznek formális oktatással saját anyanyelvükön, hanem csupán arra van lehetőségük, hogy tantárgyként tanulják a nyelvüket az iskolában, esetleg vasárnapi iskolákban, gyakorlatilag már végbement a nyelvcsere.

Amikor tehát Kijev – a 2017-es oktatási törvény (3Y2017), a 2019-es államnyelvi törvény (3Y2019), valamint a 2020-as közép fokú oktatásról szóló törvény révén (3Y2020) – szűkíti az anyanyelvi oktatás mértékét és terjedelmét, a kisebbségi csoport mint közösség túlélésének esélyeit és lehetőségeit csökkenti. Roter és Busch (2018: 165) a nyelvi jogokat a Keretegyezmény Tanácsadó Testülete tevékenységének tükrében vizsgáló 2018-as tanulmányában megállapítja: Ukrajnában „a kizárólagos nemzetépítés (az úgynevezett ukránosítás) nagyon határozottan az ukránnak mint a nyilvános érintkezés egyetlen legitim nyelvének a támogatására irányul, más nyelvek – különösen az orosz, de emellett más kisebbségek nyelvei – rovására. Ezeket az ukránosítás és az oroszellenes politika »járulékos veszteségének« tekintik, de ez nem kevésbé fájdalmas ezen nyelvek beszélői számára. Ezt a folyamatot demonstrálja a 2017-es Ukrajna törvénye »Az oktatásról« (7. cikkely).” Nyelvi emberi jogi szakértők véleménye szerint „Az anyanyelvi közép fokú oktatás lehetővé teszi, hogy a csoport továbbra is csoportként létezzen” (Kontra–Lewis–Skutnabb–Kangas 2016: 227).

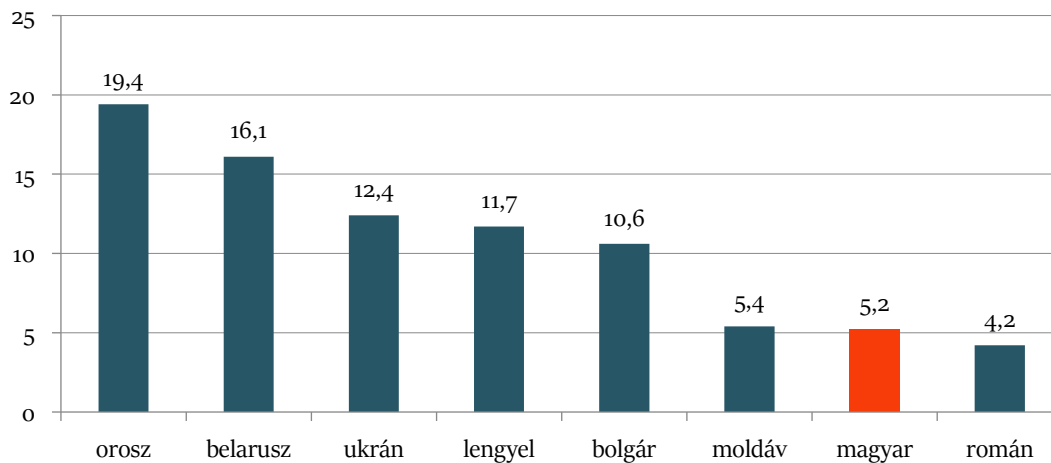
2. táblázat. Az anyanyelv megőrzése és az anyanyelven folyó oktatás közötti kapcsolat Ukrajna 6 kisebbségi közössége esetében (a 2001-es népszámlálási adatok alapján)

	Nemzetiség (fő)	Arányuk az ország lakosságán belül (%)	Nemzetiségük és anyanyelvük azonos (%)	Van-e anyanyelvi oktatási rendszerük?
magyar	156 566	0,32	95,44	Igen
román	150 989	0,31	91,74	Igen
belarusz	275 763	0,57	19,79	Részben
lengyel	144 130	0,30	12,95	Részben
görög	91 548	0,19	6,37	Nem
zsidó	103 591	0,21	3,10	Nem

Kárpátalján nem voltak nagy hagyományai a magyar nyelvű felsőoktatásnak. Az 1945-ben létrejött Ungvári Állami Egyetemen (ma már Ungvári Nemzeti Egyetem) 1963 óta folyik a magyar nyelv és irodalom szakos filológusok képzése, más szakokon azonban nem volt magyar nyelvű oktatás az egyetemen (Beregszászi-Csernicskó–Orosz 2001: 51–52, Orosz 2005: 175).

Mivel a felsőoktatás nyelve a Szovjetunióban az orosz volt, a szláv nyelvűek előnyösebb helyzetben voltak (Orosz 2005, 2019). A 2001-es census adataiból jól látható, hogy az orosz nemzetiségűek körében volt a legmagasabb a felső végzettséggel rendelkezők aránya Ukrajnában, és a nem szláv (moldáv, magyar, román) nyelvet beszélők között pedig a legalacsonyabb (8. ábra).

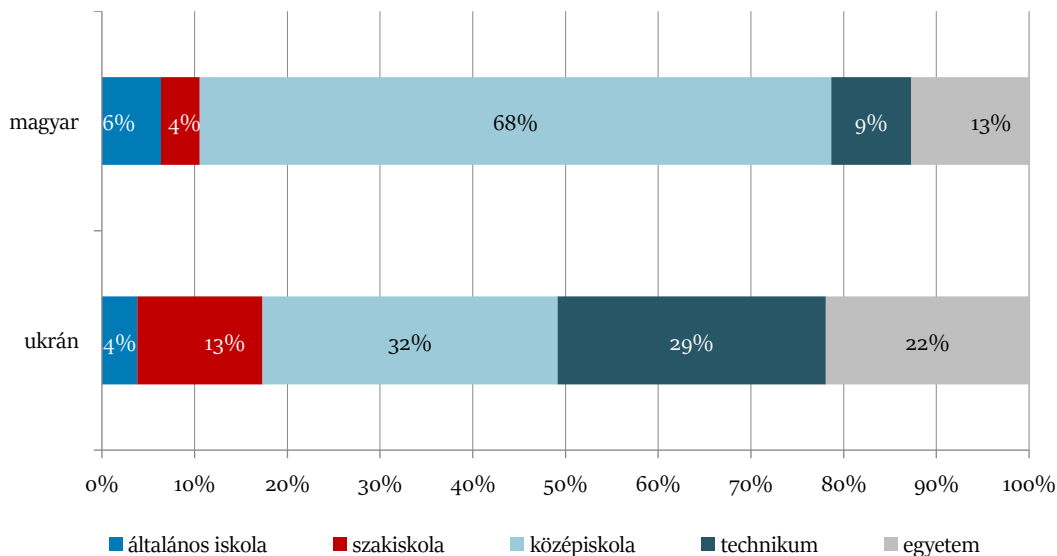
8. ábra. A felső végzettséggel rendelkezők százalékos aránya Ukrajnában nemzetiségek szerint a 2001-es census adatai alapján

Forrás: Csernicskó et al. (2020a: 16).

Az oktatási diszkriminációt jelzi, hogy egy a régióban élő ukránok és magyarok reprezentatív mintáján végzett kutatás adatai szerint Kárpátalján az ukrán nemzetiségűek kedvezőbb iskolázottsági mutatókkal rendelkeznek, mint a magyarok (9. ábra).

9. ábra. A magyar és ukrán nemzetiségűek iskolázottsági mutatói Kárpátalján a Tandem 2016 adatai alapján

Forrás: Csernicskó et al. (2020a: 17).

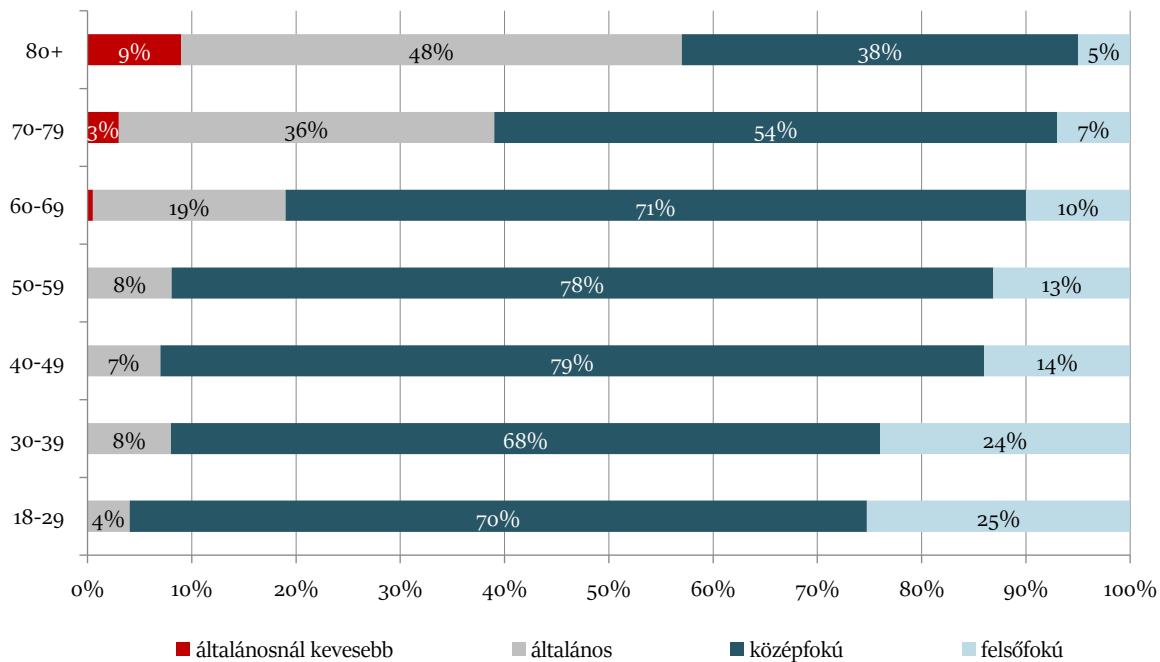
A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola 1996-os megalapítása után 2001-ben bocsátotta ki első végzőseit (Beregszászi–Cserniczkó–Orosz 2001: 53–58, Orosz 2005: 178). A magyar nyelven oktató főiskola végzősei – kiegészülve az Ungvári Nemzeti Egyetem Magyar–Ukrán Oktatási-Tudományos Intézetében végzett hallgatókkal – a 2001-es adatokhoz képest jelentősen javítottak a kárpátaljai magyar lakosság iskolázottsági mutatóin: érzékelhető módon nőtt a felső végzettséggel rendelkezők aránya a kárpátaljai magyarok körében, főként a fiatalabb generációknál (10. ábra).

A 2017-ben megszavazott új oktatási törvény (3Y2017) és a hozzá kapcsolódó jogszabályok révén Ukrajna vissza akarja szorítani az anyanyelv szerepét az oktatás minden szintjén, és az állampolgárokat az ukrán nyelven folyó képzés felé tereli. Az új jogszabályok következtében a magyar és román tannyelvű iskolákban 2023-tól, az orosz nyelvű intézmények esetében pedig 2020. szeptember 1-től az 5. osztálytól kezdve a tantárgyak bizonyos részét már nem tanulhatják anyanyelvükön a gyerekek, hanem át kell állniuk a részben államnyelven folyó oktatásra (3. táblázat). A 3. táblázat celláiban a 100% azt jelenti, hogy ma még – természetesen az idegen nyelv órák, valamint az ukrán nyelv és ukrán irodalom órák kivételével – az összes többi tárgyat anyanyelven oktatják.

*Ukrán és magyar nyelvű névtábla
Beregszász oktatási osztályának épületén*

10. ábra. A legmagasabb iskolai végzettség a kárpátaljai magyarok körében korosztályonként a Summa 2017 kutatás adatai tükrében

Forrás: Tátrai et al. (2020: 38).

3. táblázat. Az anyanyelv megjelenésének maximális aránya a közoktatás különböző szintjein a 2017-es oktatási törvény 7. cikke, az általános középfokú oktatásról szóló törvény 5. cikke és az államnyelvi törvény 21. cikke alapján

	1-4. oszt.	5. oszt.	9. oszt.	10-12. oszt.	Kiket érint?
a többségi nemzet képviselői	100	100	100	100	ukránok
őshonos népek	100	100	100	100	krími tatárok
nemzeti kisebbségek, kiknek nyelve az EU-ban hivatalos nyelv	100	80	60	40	magyarok, románok
nemzeti kisebbségek, kiknek nyelve az EU-ban <i>nem</i> hivatalos nyelv	100	20	20	20	oroszok, belaruszok

Forrás: Brenzovics et al. (2020: 51).

3. Egyházak és a magyar nyelvhasználat lehetőségei

Az ukrainai népszámlálás nem tartalmaz adatokat a népesség vallási, felekezeti összetételéről. Azonban a különböző szociológiai felmérésekből tudjuk, hogy Ukrajna lakosságának legnagyobb része keleti keresztény, vagyis ortodox (4. táblázat), a magyarok abszolút többsége azonban a nyugati keresztény egyházak híve. A kárpátaljai magyarok legnagyobb része református, de a jelentős hányada római vagy görögkatolikus (11. ábra, Csernicskó–Soós 2002: 126, Veres–Ruff 2018: 400).

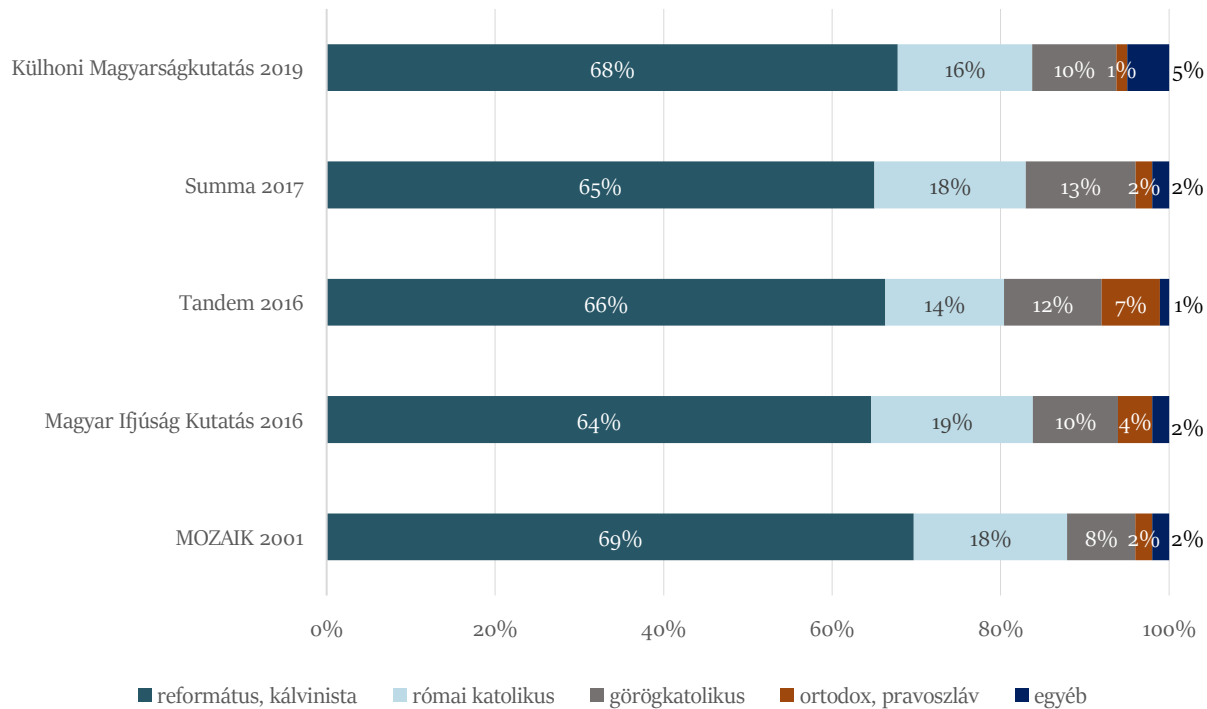
A mezővári református templom

4. táblázat. Ukrajna lakosságának egyházi felekezet szerinti megoszlása egy szociológiai felmérés adatai alapján (2019)

Egyházi felekezet	%
ortodox (pravoszláv)	79
római katolikus	1
göröghatolikus	9
protestáns	1
egyéb	3
ateista	4
nem tudja/nem válaszolt	3
összesen	100

Forrás: Csernicskó et al. (2020a: 22). Összeállítva: Конфесійна структура населення України... (2019) alapján.

11. ábra. A kárpátaljai magyar közösség felekezeti összetétele különböző szociológiai kutatások adatai alapján

Forrás: Cserniczkó et al. (2020a: 23).

4. Nyelvi jogok, nyelvpolitikák

A mai Kárpátalja területén a 20. század folyamán több állam osztozott, melyek mindegyikének saját nyelvpolitikája volt. A régióban a különböző politikai korszakokban más-más nyelvnek volt államnyelvi és/vagy hivatalos státusa. Az első világháborút lezáró békedöntésekig (az Osztrák–Magyar Monarchiához tartozó Magyar Királyságban) a magyar, 1918 és 1938 között (Csehszlovákiában) a „csehszlovák” volt az államnyelv. Ekkoriban – bár a gyakorlatban nem valósult meg a ruszin autonómia – Podkarpatszka Rusz területén a ruszin is hivatalos nyelv volt. Kárpáti Ukrajnában (1939) az ukránt definiálták államnyelvként. Rövid ideig (1938/1939–1945) ismét a magyar, illetőleg a létre nem jött autonóm területen a ruszin volt az a nyelv, melyet államnyelvként/hivatalos nyelvként használtak a mai Kárpátalja területén. A Kárpátontúli Ukrajna néven működő pszeudoállamban az ukránt és az orosz egyaránt hivatalos nyelvként használták. A Szovjetuniónak nem volt ugyan alkotmányban vagy nyelvtörvényben kodifikált hivatalos államnyelve, ám 1945-től Ukrajna függetlenné válásáig (illetve az ukrán nyelvtörvény 1989-es elfogadásáig) gyakorlatilag az orosz töltötte be ezt a funkciót, az ukrán pedig hivatalos nyelvként funkcionált az orosz mellett az Ukrán Szovjet Szocialista Köztársaság területén. Az 1991-ben függetlenné vált Ukrajnának pedig az ukrán az egyetlen államnyelve és hivatalos nyelve (erről bővebben lásd: Csernicskó 2013, 2016, 2017a, Csernicskó–Fedinec 2014, Fedinec–Halász–Tóth 2016, Fedinec–Vehes főszerk. 2010: 553–627, Vehes–Fedinec főszerk. 2010: 629–703).

A nemzetközileg is közsímert anekdota szerint az egyszeri kárpátaljai bácsi úgy fordult meg élete során több államban is, hogy ki sem mozdult szülőfalujából (Batt 2002). Ezek az államfordulatok mindig együtt jártak az államnyelv/hivatalos nyelv megváltozásával is. Vagyis a Kárpátalján élő emberek legnagyobb része legalább egy államváltást, s ezzel együtt legalább egy nyelvi fordulatot személyesen is megélt.

A nyelvpolitika a kisebbségi nyelvek státusát, használatát is meghatározza. Heinz Kloss (1967: 15) szerint a nyelvek jogi státusa hat fokozattal jellemezhető (5. táblázat):

- (5) A kisebbség nyelve az *egész ország területén* államnyelv vagy hivatalos nyelv.
- (4) Egy kisebb-nagyobb *regionális egység* (ország rész, tartomány, autonóm terület, megye, körzet) *hivatalos nyelve*.
- (3) A nyelv használatát *engedélyezik a nyilvános érintkezésben*, megjelenik az *oktatásban*, a *kulturális életben*, a *sajtóban*, bizonyos esetekben a *hivatalos helyzetekben* is használható, bár a nyelvnek nincs hivatalos státusa.
- (2) A nyelv használatát *tolerálják a magánéletben*, esetleg az *egyházi életben* és a *magániskolákban*, de az állam által kontrollált színtereken *nem (vagy korlátozottan) használható*.
- (1) A nyelv használatát *tiltják* a törvények, rendeletek.
- (0) *Nem ismerik el* a nyelv létezését, önállóságát.

Kétnyelvű (ukrán–magyar) felirat
a Beregszászi Művelődési Központ épületén

5. táblázat. A mai Kárpátalján használatos nyelvek jogi státusza (1868–2020 között) 6 fokú skálán

Nyelvek → Államok ↓	Ruszin	Ukrán	Magyar	Orosz	Szlovák	Román	Cigány	Jiddis
Magyar Királyság (Osztrák-Magyar Monarchia részeként)	3	3	5	3	3	3	0	0
(Első) Csehszlovák Köztársaság	4	4	3	3	5	3	2	3
Cseh-Szlovák Köztársaság	2	4	3	3	5	3	2	3
Kárpáti Ukrajna	2	5	2	3	2	2	2	2
Magyar Királyság	4	1	5	3	2	2	2	2
Kárpátontúli Ukrajna	0	5	2	5	2	2	2	2
Szovjetunió	0	4	3	5	3	2	2	2
Ukrajna (1991–2012)	0	5	3	3	3	3	2	2
Ukrajna (2012–2018)	2	5	4	3	3	3	2	2
Ukrajna (2019-től)	0	5	2	2	2	2	2	2

Forrás: Csernicskó (2013: 435). Összeállítva: Nádor (2002) és Csernicskó (1998) alapján.

S bár Kloss (1967: 15) erről nem tesz említést, olyan esetek is ismeretesek, amikor egy-egy nyelv létezését, önálló nyelvi státusát sem ismerik el. Ezt mi a legalacsonyabb (nulladik) fokozatnak tekintjük.

Az összefoglaló táblázatból kitűnik, hogy:

- A mai Kárpátalja területén használatos nyelvek jogi státusza többször is változott az elmúlt száz évben.
- A régióban használatos nyelvek között egy sincs, melynek státusa állandó lett volna az elmúlt száz évben.
- Az államfordulatok minden esetben átrendezték a nyelvek közötti hierarchiát.
- Az elmúlt száz évben 6 alkalommal változott meg a hivatalos nyelv, ami minden esetben változást, az alkalmazkodás kényszerét hozta a régióban élő emberek számára.
- Ha konkrétan a magyar nyelv státuszát és annak változásait vizsgáljuk meg közelebbről, láthatjuk, hogy nyelvpolitikai helyzete a független Ukrajnában sem állandó.
- A 2012-es nyelvtörvény kedvező irányú változást hozott, ám a 2019-ben megszavazott államnyelvi törvény az 1991-es állapothoz képest is visszavetette a magyar nyelv státuszát Kárpátalján.
- Az elmúlt évszázad során több államalakulat is lehetővé tette, hogy regionális és/vagy helyi szinten a kisebbségi nyelvek is használhatók legyenek hivatalos nyelvként.
- A 2019-es ukrán államnyelvi törvény megvonta a magyar nyelv regionális hivatalos nyelvi státuszát, és nyelvünk még a közel száz százalékbán magyarok lakta településeken sem használható hivatalos nyelvként a megyei, járási vagy helyi önkormányzatok munkájában (6. táblázat).

6. táblázat. A hivatalos nyelv funkcióit betöltő nyelv(ek) országos, regionális és helyi szinten a mai Kárpátalja területén (1868–2020)

	országos (birodalmi) szinten	regionális szinten	helyi (települési) szinten
Magyar Királyság (Osztrák–Magyar Monarchia részeként)	német	magyar	a helyi többség nyelve
(Első) Csehszlovák Köztársaság	csehszlovák	csehszlovák, ruszin	a csehszlovák mellett az a nyelv, melynek beszélői elérték a 20%-os arányt
Cseh-Szlovák Köztársaság	csehszlovák	csehszlovák, ruszin	az a nyelv, melynek beszélői elérték a 20%-os arányt
Kárpáti Ukrajna	ukrán	ukrán	ukrán
Magyar Királyság	magyar	magyar, magyar-orosz (ruszin)	magyar, magyar-orosz (ruszin)
Kárpátontúli Ukrajna	orosz, ukrán	orosz, ukrán	orosz, ukrán
Szovjetunió	orosz, ukrán	ukrán	orosz, ukrán
Ukrajna (1991–2012)	ukrán	ukrán	az ukrán mellett annak a nemzeti kisebbségnek a nyelve, amelynek aránya meghaladja az 50%-ot
Ukrajna (2012–2018)	ukrán	ukrán, magyar	az ukrán mellett az a nyelv, mely anyanyelvi beszélőinek aránya eléri a 10%-ot
Ukrajna (2019-től)	ukrán	ukrán	ukrán

Forrás: Csernicskó et al. (2020a: 27).

A kisebbségi nyelvek – köztük a magyar – státusza azért változhat, illetve csökkenhet akár még ma, a 21. században is, mert a jelenleg hatályos nemzetközi jog sajnos nem kodifikál megfelelő védelmi mechanizmusokat a kisebbségi nyelvek beszélői számára. Ukrajna például – az Európa Tanács Szakértői Bizottságának 2017-es monitoringja (SzB2017) alapján – még a Regionális vagy kisebbségi nyelvek európai kartája ratifikációja során vállalt kötelezettségeit sem teljesíti teljes mértékben.

A Szakértői Bizottság 4 fokozatú skálát használt értékelése során a kötelezettségek kapcsán:

- (4): **Megvalósult:** a politikák, a jogszabályok és a gyakorlat megfelel a Karta követelményeinek.
- (3): **Részben teljesült:** a politikák és a jogszabályok teljes egészében vagy részben megfelelnek a Karta rendelkezéseinek, de a kötelezettségvállalást csak részben hajtják végre a gyakorlatban.
- (2): **Formálisan teljesült:** a szakpolitikák és a jogszabályok összhangban vannak a Kartával, de a gyakorlatban nincsenek végrehajtva a vállalások.
- (1): **Nem teljesült:** a kötelezettség teljesítése érdekében a politika, a jog és a gyakorlat területén nem tettek lépéseket a hatóságok, vagy a Szakértői Bizottság több monitoring cikluson át sem kapott semmilyen információt azok végrehajtásáról.

Ha megvizsgáljuk a Szakértői Bizottság 2017-ben kiadott jelentését (SzB2017), akkor kiderül, hogy Ukrajna nem teljesítette teljes mértékben a Karta ratifikációja során vállalt kötelezettségeit. A 7–14. táblázat a Karta II. és III. Részének cikkei alapján foglalja össze, hogy a Szakértői Bizottság 2017-es jelentésének 2. fejezetében hogyan értékelte Ukrajna kötelezettségeinek teljesítését.

7. táblázat. A Karta ratifikációja során vállalt kötelezettségek teljesítése Ukrajnában a SZB2017 független értékelése szerint – a Karta 7. cikke: Célok és elvek

	1.a	1.b	1.c	1.d	1.e	1.f	1.g	1.h	1.i	2.	3.	4.
belarusz	4	4	1	1	–	1	1	3	3	4	3	3
bolgár	4	4	3	3	–	3	1	3	3	4	3	3
krími tatár	4	4	–	3	–	3	4	4	–	4	4	–
gagauz	4	4	3	3	–	3	1	4	1	4	3	3
német	4	4	1	3	–	3	4	3	3	4	3	3
görög	4	4	1	3	–	3	4	3	3	4	3	3
magyar	4	3	3	3	–	3	3	4	3	4	3	3
moldáv	4	4	1	3	–	3	4	3	3	4	3	3
lengyel	4	4	3	3	–	3	4	3	3	4	3	3
román	4	4	3	3	–	3	1	4	3	4	3	3
orosz	4	4	3	4	–	4	4	4	4	4	3	3
szlovák	4	4	1	3	–	3	1	3	3	4	3	3
jiddis	4	4	1	1	–	3	1	3	1	4	3	3
karaim	4	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
krimcsak	4	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
cigány	4	4	1	3	–	1	1	1	1	4	3	3
ruszin	3	4	1	1	–	1	1	1	1	4	3	1

Forrás: Csernicskó et al. (2020b: 77).

8. táblázat. A Karta ratifikációja során vállalt kötelezettségek teljesítése Ukrajnában a SZB2017 független értékelése szerint – a Karta 8. cikke: Oktatás

	1.a.iii	1.b.iv	1.c.iv	1.d.iv	1.e.iii	1.f.iii	1.g	1.h	1.i	2.
belarusz	1	1	1	1	4	1	1	1	1	1
bolgár	1	3	3	1	4	4	1	3	1	4
krími tatár	3	3	4	1	4	3	–	4	1	3
gagauz	1	3	3	1	4	1	–	3	4	1
német	3	3	3	1	4	4	1	3	1	1
görög	3	3	4	1	4	4	–	3	1	4
magyar	4	4	4	1	4	4	3	4	1	1
moldáv	3	4	4	1	4	4	1	3	4	1
lengyel	3	4	4	1	4	4	1	4	1	4
román	3	3	3	1	4	4	1	4	1	1
orosz	4	4	4	4	4	4	–	4	1	4
szlovák	4	3	3	1	4	1	1	3	1	1
jiddis	3	1	1	1	4	4	–	1	1	1

Forrás: Csernicskó et al. (2020b: 78).

9. táblázat. A Karta ratifikációja során vállalt kötelezettségek teljesítése Ukrajnában a SZB2017 független értékelése szerint – a Karta 9. cikke: Igazságszolgáltatás

	1.a.iii	1.b.iii	1.c.iii	2.c	3.
belarusz	1	1	1	–	1
bolgár	2	2	2	–	1
krími tatár	2	2	2	–	3
gagauz	2	2	2	–	1
német	1	1	1	–	1
görög	1	1	1	–	1
magyar	3	3	2	–	1
moldáv	1	1	1	–	1
lengyel	2	2	2	–	1
román	3	3	2	–	1
orosz	4	4	4	4	4
szlovák	2	2	2	–	1
jiddis	1	1	1	–	1

Forrás: Csernicskó et al. (2020b: 79).

10. táblázat. A Karta ratifikációja során vállalt kötelezettségek teljesítése Ukrajnában a SZB2017 független értékelése szerint – a Karta 10. cikke: Közigazgatási hatóságok és közszolgálati szervek

	2.a	2.c	2.d	2.e	2.f	2.g	4.c
belarusz	1	1	1	1	1	1	1
bolgár	2	1	1	1	1	1	1
krími tatár	2	1	1	1	1	1	1
gagauz	2	1	1	1	1	1	1
német	1	1	1	1	1	3	1
görög	1	1	1	1	1	1	1
magyar	3	1	1	1	3	3	1
moldáv	1	1	1	1	1	1	1
lengyel	2	1	1	1	1	1	1
román	3	1	1	1	1	3	1
orosz	4	4	4	4	4	3	–
szlovák	3	1	1	1	1	1	1
jiddis	1	1	1	1	1	1	1

Forrás: Csernicskó et al. (2020b: 80).

11. táblázat. A Karta ratifikációja során vállalt kötelezettségek teljesítése Ukrajnában a SZB2017 független értékelése szerint – a Karta 11. cikke: Tömegtájékoztatási eszközök

	1.a.iii	1.b.ii	1.c.ii	1.d	1.e.i	1.g	2.	3.
belarusz	1	1	1	1	1	1	4	1
bolgár	3	1	1	1	4	1	4	1
krími tatár	–	–	–	1	–	1	4	1
gagauz	3	1	1	1	1	1	4	1
német	3	1	1	1	1	1	4	1
görög	–	1	1	1	1	1	4	1
magyar	3	4	4	1	4	3	4	1
moldáv	3	1	1	1	4	1	1	1
lengyel	3	4	1	4	4	1	4	1
román	3	3	1	1	4	3	4	1
orosz	4	4	4	4	4	4	4	3
szlovák	3	3	1	1	1	1	4	1
jiddis	1	1	1	1	1	1	1	1

Forrás: Csernicskó et al. (2020b: 81).

12. táblázat. A Karta ratifikációja során vállalt kötelezettségek teljesítése Ukrajnában a SZB2017 független értékelése szerint – a Karta 12. cikke: Kulturális tevékenység és kulturális létesítmények

	1.a	1.b	1.c	1d	1.f	1.g	2.	3.
belarusz	4	3	1	4	3	3	1	1
bolgár	3	1	1	4	3	3	1	1
krími tatár	4	1	1	4	3	1	4	3
gagauz	3	1	1	1	3	1	1	1
német	3	1	1	4	4	1	1	–
görög	3	1	1	3	3	1	–	1
magyar	4	1	3	4	3	4	1	1
moldáv	3	1	1	4	3	1	1	3
lengyel	4	1	3	4	4	4	4	3
román	4	1	1	4	3	3	1	3
orosz	4	4	4	4	4	–	4	–
szlovák	4	1	1	4	3	1	1	1
jiddis	3	1	1	1	4	1	1	1

Forrás: Csernicskó et al. (2020b: 82).

13. táblázat. A Karta ratifikációja során vállalt kötelezettségek teljesítése Ukrajnában a SZB2017 független értékelése szerint – a Karta 13. cikke: Gazdasági és társadalmi élet

	1.b	1.c
belarusz	4	–
bolgár	4	–
krími tatár	4	–
gagauz	4	–
német	4	–
görög	4	–
magyar	4	–
moldáv	4	–
lengyel	4	–
román	4	–
orosz	4	–
szlovák	4	–
jiddis	4	–

Forrás: Csernicskó et al. (2020b: 83).

14. táblázat. A Karta ratifikációja során vállalt kötelezettségek teljesítése Ukrajnában a SZB2017 független értékelése szerint – a Karta 14. cikke: Határokon túli cserekapcsolatok

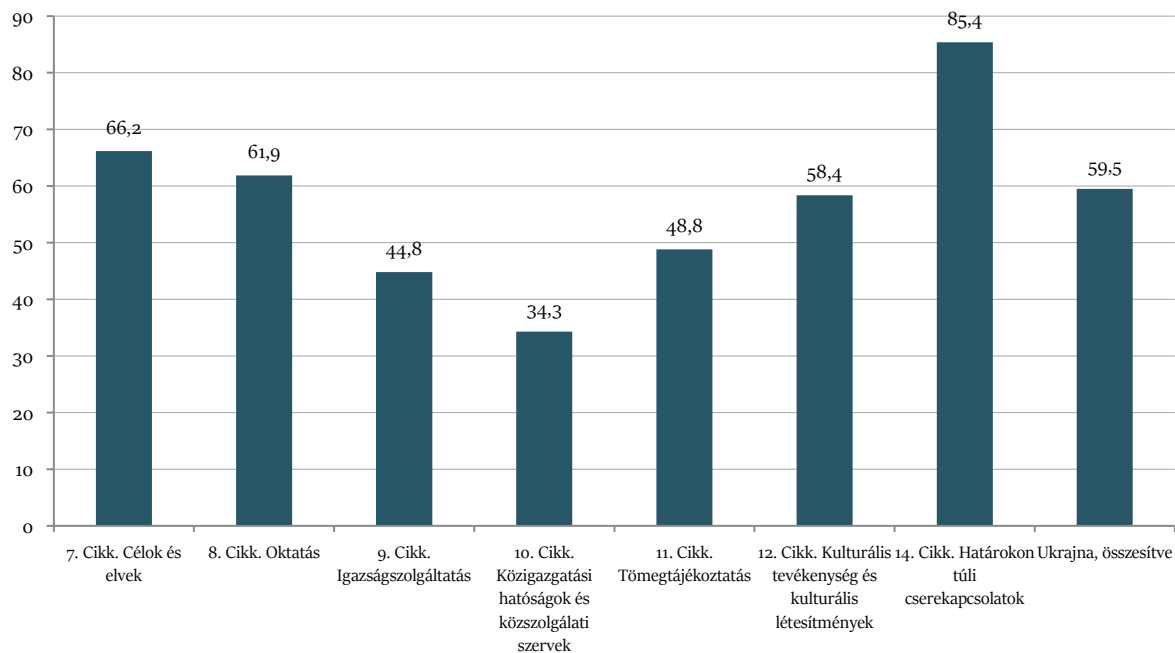
	a	b
belarusz	4	4
bolgár	4	3
krími tatár	3	–
gagauz	1	1
német	4	–
görög	4	4
magyar	4	4
moldáv	4	4
lengyel	4	4
román	4	4
orosz	4	4
szlovák	4	4
jiddis	1	1

Forrás: Csernicskó et al. (2020b: 84).

Ha a 7-14. táblázatban szereplő számokat (mint az iskolában) osztályzatokként kezeljük, megvizsgálhatjuk, hogyan értékelte a Szakértői Bizottság Ukrajna vállalt kötelezettségeinek teljesítését. Amennyiben az ukrán kormányzat a Karta ratifikálásával vállalt minden kötelezettségének maximálisan eleget tett volna, akkor a fenti táblázatok minden cellájában (ahol szám szerepel), 4-esnek kellene állnia. Jól látható azonban, hogy ez nem így van. Ha a Szakértői Bizottság értékelését pontszámoknak tekintjük, akkor kiderül, hogy Ukrajna a legnagyobb mértékben a Karta 14. (85,4%), 7. (66,2%), 8. (61,9%) és 12. (58,4%) cikke vonatkozásában teljesítette vállalt kötelezettségeit. A kijevi kormányzat a legkevésbé a Karta 9. (44,8%), 10. (34,3%) és 11. (48,8%) cikke esetében tett eleget a nemzetközi vállalásainak. A (13. cikk kivételével) a Karta összes cikkét figyelembe véve Ukrajna összesítésben 59,5%-ban teljesítette a gyakorlatban a nemzetközi dokumentum ratifikációjával vállalt kötelezettségeit (12. ábra). (A maximálisan megszerezhető pontok, vagyis a 100% akkor szerepelne az ábrán, ha minden cellában a 4-es érték lenne).

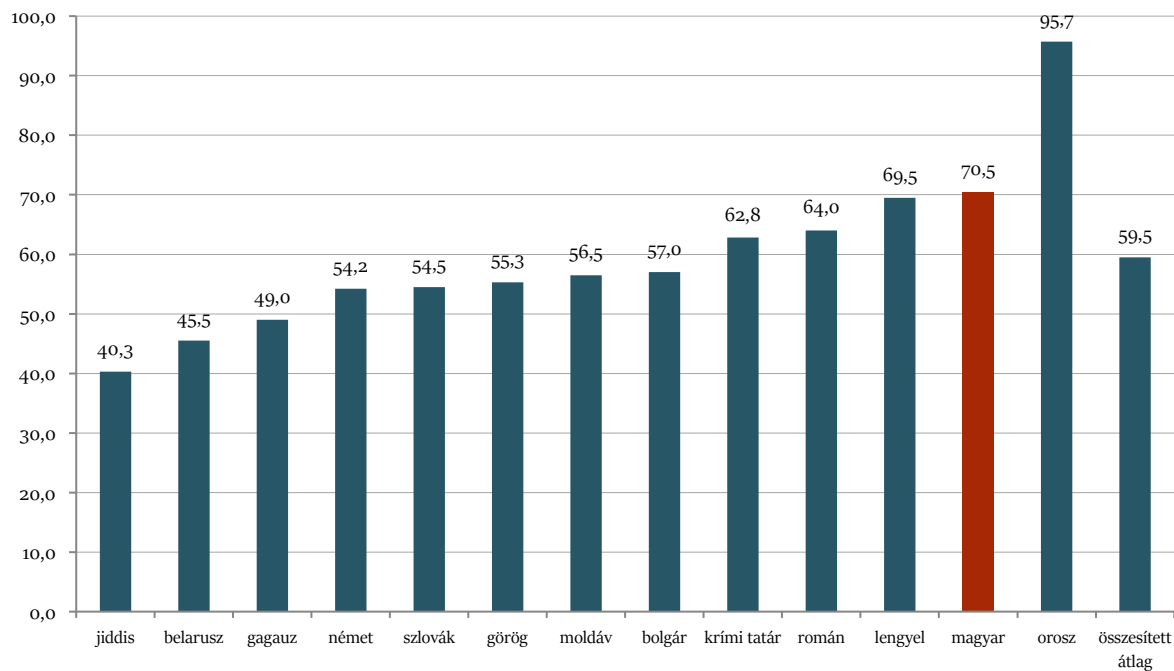
Ha a fentiekben alkalmazott módszer alapján azt vizsgáljuk meg, hogy a Karta védelme alá vont nyelvek vonatkozásában hogyan teljesítette Ukrajna a nemzetközi kötelezettségeit, akkor arra a következtetésre jutunk, hogy az orosz nyelv vonatkozásában kiemelkedő arányban, 95,7%-ban tett eleget Ukrajna a Karta ratifikálása során vállalt kötelezettségeinek. 60%-ot meghaladó arányban teljesítette Kijev a vállalásait a magyar, a lengyel, a román és a krími tatár nyelv vonatkozásában, a legkevésbé pedig a jiddis, a belarusz és a gagauz nyelv kapcsán, hisz itt még az 50 százaléknál is kisebb eredmény született (13. ábra).

12. ábra. A Karta ratifikálásával vállalt kötelezettségek teljesítésének százalékos aránya a Szakértői Bizottság értékelése alapján Ukrajnában a Karta cikkei szerint

Forrás: Csernicskó-Tóth-Orosz (2020: 149).

13. ábra. A Karta ratifikálásával vállalt kötelezettségek teljesítésének százalékos aránya a SZB2017 értékelése alapján Ukrajnában nyelvek szerint

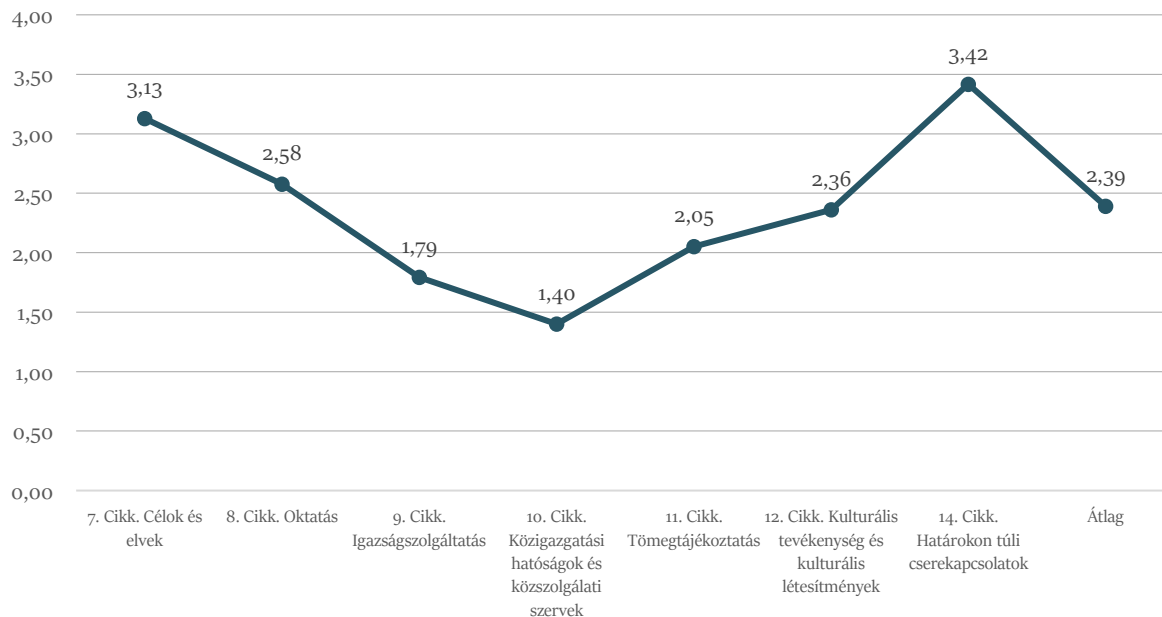
Forrás: Csernicskó-Tóth-Orosz (2020: 149).

Ha a pontszámok alapján átlagokat számolunk, akkor láthatóvá válik, hogy a Karta 14. és 7. cikke kapcsán vállalt kötelezettségeit Ukrajna *részben teljesítette*; a 8. cikk esetében közelebb van a kormány a *részben teljesítette* minősítéshez, mint a *formálisan teljesítette* értékeléshez. Sajnos azonban a 12., a 11. és a 9. cikk esetében az átlagérték a *formálisan teljesítette* a kötelezettségeit értékhez van a legközelebb, ami a Szakértői Bizottság jelentése alapján azt jelenti, hogy „a szakpolitikák és a jogszabályok összhangban vannak a Kartával, de a gyakorlatban nincsenek végrehajtva a vállalások”. A 10. cikk kapcsán tett vállalásainak Ukrajna gyakorlatilag nem tett eleget, hiszen az átlagérték a *nem teljesítette* kötelezettségeit értékhez áll a legközelebb, ami azt jelenti, hogy „a kötelezettség teljesítése érdekében a politika, a jog és a gyakorlat területén nem tettek lépéseket a hatóságok, vagy a Szakértői Bizottság több monitoring cikluson át sem kapott semmilyen információt azok végrehajtásáról” (14. ábra).

Tévút az ukrán nyelvpolitikában: elemző áttekintés az ukrán nyelvpolitikáról magyar, ukrán és angol nyelven

14. ábra. Hogyan teljesítette Kijev a regionális vagy kisebbségi nyelvek támogatása kapcsán a Nyelvi Karta ratifikálásával vállalt kötelezettségeit az ET Szakértői Bizottságának 2017-es értékelése szerint (4: megvalósult; 3: részben teljesült; 2: formálisan teljesült; 1: nem teljesült)

Forrás: Csernicskó-Tóth-Orosz (2020: 150).

5. Nyelvhasználat, identitás

A 19–20. század fordulóján Magyarországon, illetve Ung, Bereg, Ugocsa és Máramaros vármegyében a magyarok abszolút többsége egynyelvű volt ugyan, ám a mai Kárpátalja területén élő magyarok körében jelentős volt azoknak az aránya is, akik anyanyelvük mellett más nyelve(ke)n is beszéltek. S bár igaz, hogy az 1880 és 1910 között eltelt időszakban mind a négy említett északkeleti vármegyében valamivel csökkent a többnyelvű magyarok aránya, 1910-ben Máramarosban még a magyar anyanyelvűek csaknem fele, Ungban közel két ötöde, Ugocsában az ötöde, Beregben pedig a hatoda (legalább) kétnyelvű volt (15. táblázat).

Mindeközben 1890 és 1910 között számottevően nőtt a magyarul beszélők aránya a nem magyar ajkúak körében Magyarország északkeleti régiójában is (15. ábra).

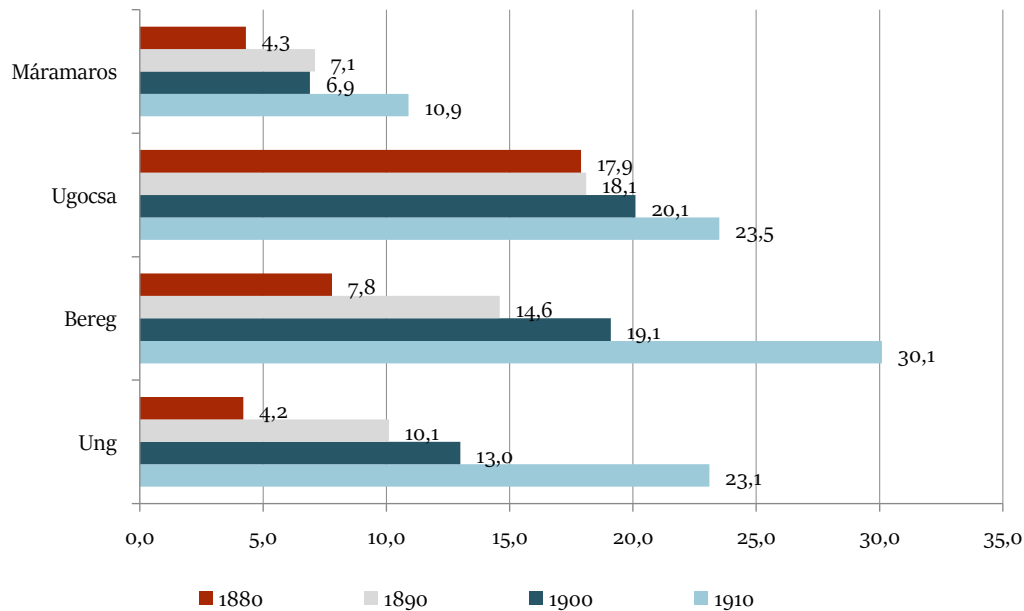
Az I. Beregszászi Szent Márton Újbortfesztivál és Libator kétnyelvű óriásplakátja

15. táblázat. A magyar anyanyelvű, de más nyelvet is beszélő lakosság százalékos aránya Magyarországon és a négy vizsgált vármegyében (1880–1910)

	1880	1890	1900	1910
Magyarország	17,5	18,6	20,5	18,6
Ung	38,3	37,5	33,9	37,4
Bereg	23,3	18,2	16,3	16,3
Ugocsa	26,9	27,7	20,8	22,0
Máramaros	51,6	51,5	49,2	45,9

Forrás: Csernicskó (2017a: 29). Összeállítva a Népszámlálási Digitális Adattár - Központi Statisztikai Hivatal Könyvtára adatai alapján.

15. ábra. A nem magyar anyanyelvű, de magyarul is beszélő lakosság arányának változása 1880–1910 között a népszámlálási adatok alapján (%)

Forrás: Csernicskó (2017a: 28). Összeállítva a Népszámlálási Digitális Adattár - Központi Statisztikai Hivatal Könyvtára adatai alapján.

Ha összevetjük a 15. táblázat és a 15. ábra adatait (tehát azt, hogy a magyar anyanyelvűeknek mekkora hányada volt kétnyelvű, azzal, hogy a nem magyar anyanyelvűeknek mekkora része beszélt az államnyelvet), kiderül, hogy a kétnyelvű magyarok aránya magasabb, mint a nemzetiségek körében azoknak a hányada, akik tudtak magyarul. A 19–20. század fordulóján megtartott népszámlálás adatai alapján kiderül, hogy a Magyarországon élő rutének körében ugyan az 1880-as 5,5%-ról 1910-re már 14%-ra emelkedett azoknak az aránya, akik beszélték az államnyelvet, de az általunk vizsgált négy vármegyében a magyar nyelv ismerete nem terjedt gyorsan a szláv lakosság körében. 1910-ben a négy vármegye közül csupán Beregben érte el a magyarul is beszélő rutének aránya a 25%-ot. Sőt: a magyar anyanyelvűek körében közel akkora volt a rutén nyelvet ismerők aránya, mint fordítva (16. táblázat). Máramarosban például az 1910-es census azt rögzítette, hogy a vármegyében élő magyar anyanyelvűek csaknem negyede beszélt ruténul, ugyanakkor a rutén népességnek csak 8 százaléka tudott magyarul. Ebben a vármegyében mind a négy korabeli census azt rögzítette, hogy a környezeti szláv nyelvet a magyarok körében többen ismerték, mint ahányan az államnyelvet elsajátították a kisebbségek közül (Csernicskó 2017a: 30).

*Háromnyelvű (ruszin, cseh és magyar) felirattal
ellátott képeslap Ungvárról*

16. táblázat. Az egymás nyelvét beszélők százalékos aránya a rutének, illetve magyarok között

	1880		1890		1900		1910	
	rutének magyarul	magyarok ruténul	rutének magyarul	magyarok ruténul	rutének magyarul	magyarok ruténul	rutének magyarul	magyarok ruténul
Magyarország	5,5	0,3	7,3	0,3	8,4	0,3	14,0	0,5
Ung	2,9	2,7	4,1	3,7	8,1	5,0	16,0	8,9
Bereg	5,3	7,9	10,7	7,6	15,2	7,9	25,6	14,1
Ugocsa	19,6	12,8	17,4	11,5	18,7	15,4	22,0	15,6
Máramaros	3,4	17,9	5,6	22,2	4,8	18,6	8,0	24,4

Forrás: Csernicskó (2017a: 30). Összeállítva a Népszámlálási Digitális Adattár - Központi Statisztikai Hivatal Könyvtára adatai alapján.

A fentiekből látszik, hogy a 19–20. század fordulóján a centrumoktól távol lévő régióban a nyelvek közötti hierarchikus viszonyokat sokkal inkább a regionális és lokális többség–kisebbség viszony, a nyelvek helyszíni hasznossága befolyásolta, és nem az állami nyelv- és oktatáspolitikai. S ha megnézzük a nyelvek ismeretére vonatkozó adatokat a 20–21. század fordulójáról, hasonló kép rajzolódik ki.

A 2001-es census adatai szerint (17. és 18. táblázat) Kárpátalján anyanyelvük mellett a legtöbben a magyar (36 ezren) és az orosz (31 ezren) nyelvet beszélték második nyelvként. Magyarul az ukrán nemzetiségűek, oroszul pedig az ukrán és magyar nemzetiségűek közül beszéltek a legtöbben. A kárpátaljaiak csaknem kétharmada (63%-a) csak anyanyelvén beszélt szabadon (16. ábra).

*Magyar és ukrán nyelvű felirat
a makkosjánosi futballpálya lelátóján*

17. táblázat. Kárpátalja lakosságának nyelvtudása az 1989-es és 2001-es népszámlálások adatai alapján (fő)

Nyelvek	Anyanyelvként beszélik		Másodnyelvként beszélik		Összesen beszélik		Nem beszélik	
	1989-ben	2001-ben	1989-ben	2001-ben	1989-ben	2001-ben	1989-ben	2001-ben
Ukrán	97 2827	1 016 268	48 106	19 699	1 020 933	1 035 967	224 685	218 647
Magyar	166 700	158 729	12 500	38 694	179 200	197 423	1 066 418	1 057 191
Orosz	62 150	36 412	670 046	32 877	732 196	69 289	513 422	1 185 325

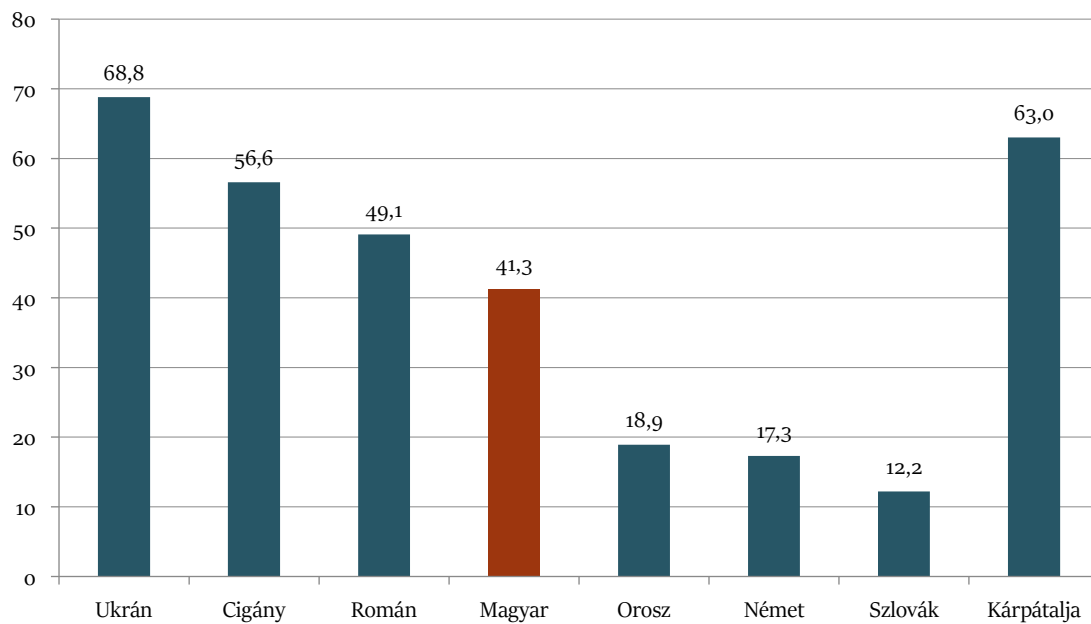
Forrás: Csernicskó (2013: 35).

18. táblázat. Kárpátalja lakosságának nyelvtudása az 1989-es és 2001-es népszámlálások adatai alapján (az összlakosság százalékában)

Nyelvek	Anyanyelvként beszélők		Másodnyelvként beszélők		Összesen beszélők		Nem beszélők	
	1989-ben	2001-ben	1989-ben	2001-ben	1989-ben	2001-ben	1989-ben	2001-ben
Ukrán	78,10	81,00	3,86	1,57	81,96	82,57	18,04	17,43
Magyar	13,38	12,65	1,00	3,08	14,39	15,74	85,61	84,26
Orosz	4,99	2,90	53,79	2,62	58,78	5,52	41,22	94,48

Forrás: Csernicskó (2013: 35).

16. ábra. A csak anyanyelvükön beszélők százalékos aránya Kárpátalján nemzetiségenként a 2001-es népszámlálás adatai alapján

Forrás: Csernicskó et al. (2020a: 40). Összeállítva: Csernicskó (2013: 35) alapján.

A kárpátaljai magyarok nyelvtudását számos kutatás is vizsgálta (összefoglalóan lásd Csernicskó 2013: 25–49), melyekből jól tudjuk például, hogy Magyarországon kívül a magyar nyelv használata *korlátozott*.

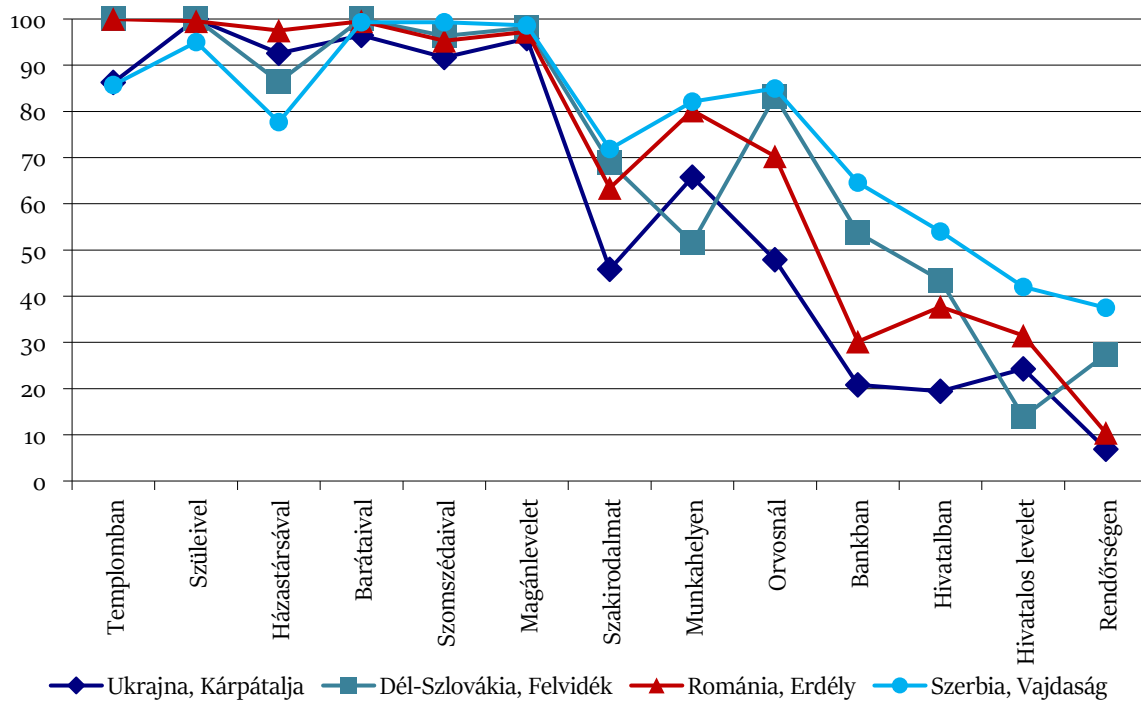
Azokban a szituációkban, amelyeket nem az állam kontrollál (például a templomban vagy a családban), magas a magyar nyelv előfordulási aránya, és alacsony az államnyelvé.

De ugyanez igaz fordítva is: azokban a helyzetekben, melyeknél magas az állami kontroll (munkahely, egészségügy, hivatal, rendőrség), a magyar nyelv aránya mindegyik régióban visszaesik, és jelentősen nő a többségi nyelvek használati aránya (17 és 18. ábra).

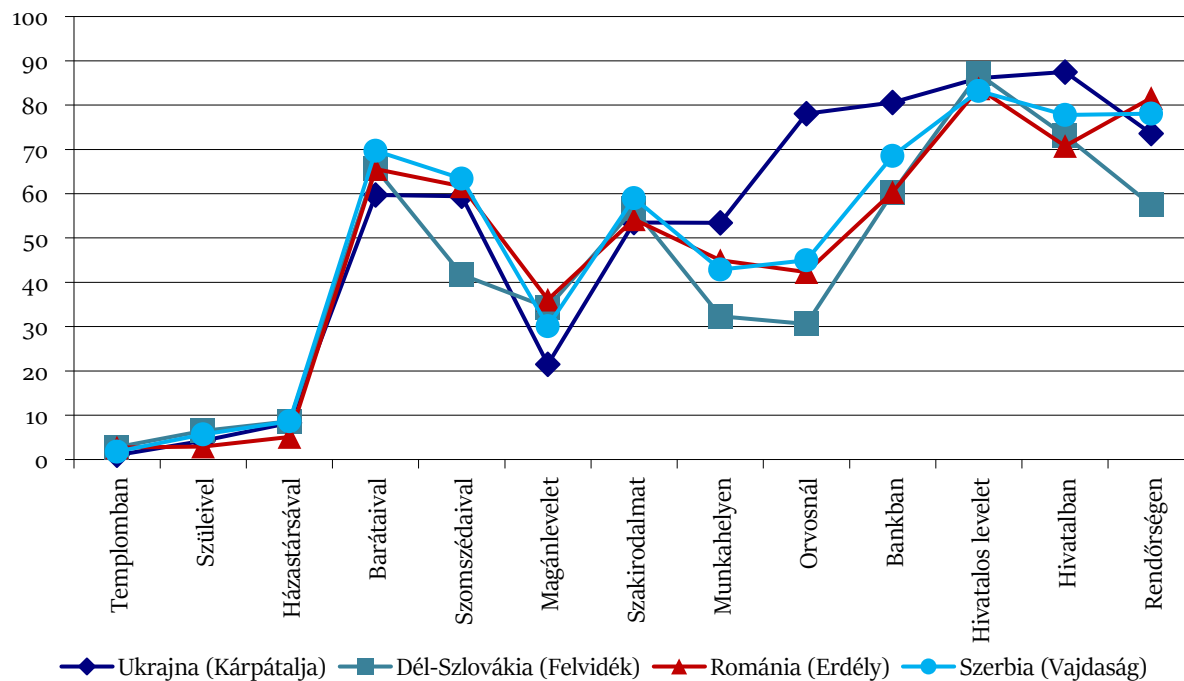
*Ukrán–magyar utcanévtábla,
illetve magyar felirat egy mezőkaszonyi
étterem homlokzatán*

17. ábra. A magyar nyelvet (is) használók %-os aránya négy ország magyar lakossága körében

Forrás: Beregszászi-Csernicskó (2004: 62).

18. ábra. A többségi nyelvet (is) használók %-os aránya négy ország magyar lakossága körében

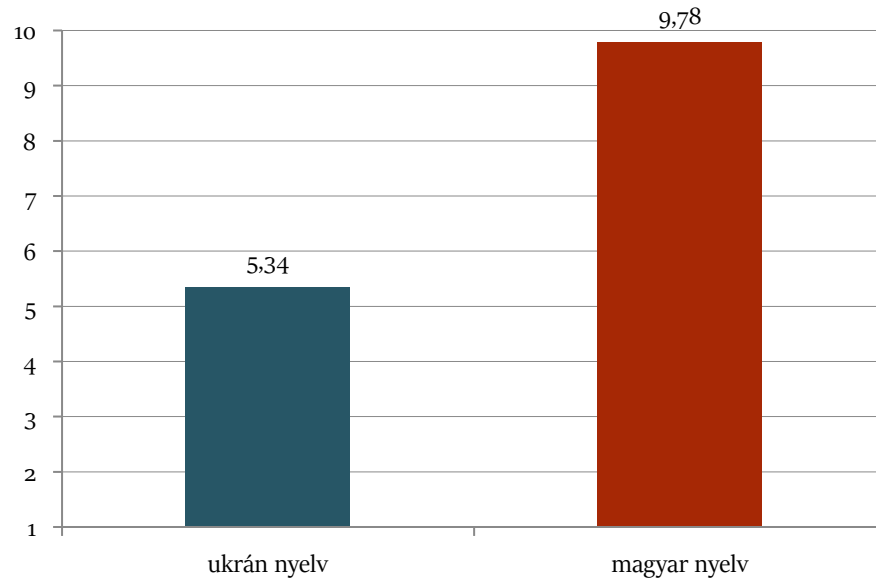
Forrás: Beregszászi-Csernicskó (2004: 62).

A népszámlálási adatok és a szintén önbevallásra építő kérdőíves vizsgálatok alapján megfogalmazható két következtetés. Az egyik az, hogy a kárpátaljai magyarok túlnyomó többsége kétnyelvű: anyanyelve mellett még legalább egy nyelven kommunikációképes. A másik pedig az, hogy a kárpátaljai magyarok nyelvtudása nagy változatosságot mutat: vannak, akik viszonylag magas szinten beszélnek anyanyelvükön kívül más nyelve(ke)t, ugyanakkor sokan csupán anyanyelvükön kommunikációképesek, és a két szélső pont között számtalan átmeneti kategória figyelhető meg.

2019-ben a 18 és 65 év közötti kárpátaljai magyarok ezerfős reprezentatív mintáján végzett kérdőíves kutatás során például 771 fő válaszolta azt a kérdőív ide vonatkozó kérdésére, hogy saját anyanyelvén kívül beszél még (legalább) egy nyelvet, és 225-en adtak nemleges választ (4 fő nem válaszolt). Azonban amikor egy tízfokú skálán (ahol 1 = semennyire sem beszélem a nyelvet, 10 = anyanyelvi szinten ismerem) kellett megítélniük saját nyelvtudásukat, az ezer megkérdezett közül mindössze 101 olyan adatközlő akadt, aki az 1-es választ karikázta be. Ez pedig azt jelenti, hogy még azoknak a nagy többsége is rendelkezik valamilyen szintű ukrán nyelvtudással, akik egyébként azt felelték az előző kérdésre, hogy nem tudnak ukránul.

A válaszadók saját magyar nyelvtudásukat lényegesen magasabb szintűnek értékelték, mint az államnyelv ismeretének fokát. A kárpátaljai magyarok átlagosan anyanyelvi szintűre (9,78-as átlagértékre) becsülték magyar nyelvtudásukat, miközben az ukrán nyelv ismeretének átlagos szintje 5,34-os értékkel közepes volt (19. ábra).

19. ábra. Az ukrán és a magyar nyelv ismeretének átlagos szintje önbevallás szerint a 18–65 év közötti kárpátaljai magyarok 1000 fős reprezentatív mintájának adatai alapján 2019-ben
(10 fokú skálán, ahol 1 = semennyire sem beszélem a nyelvet, 10 = anyanyelvi szinten ismerem)

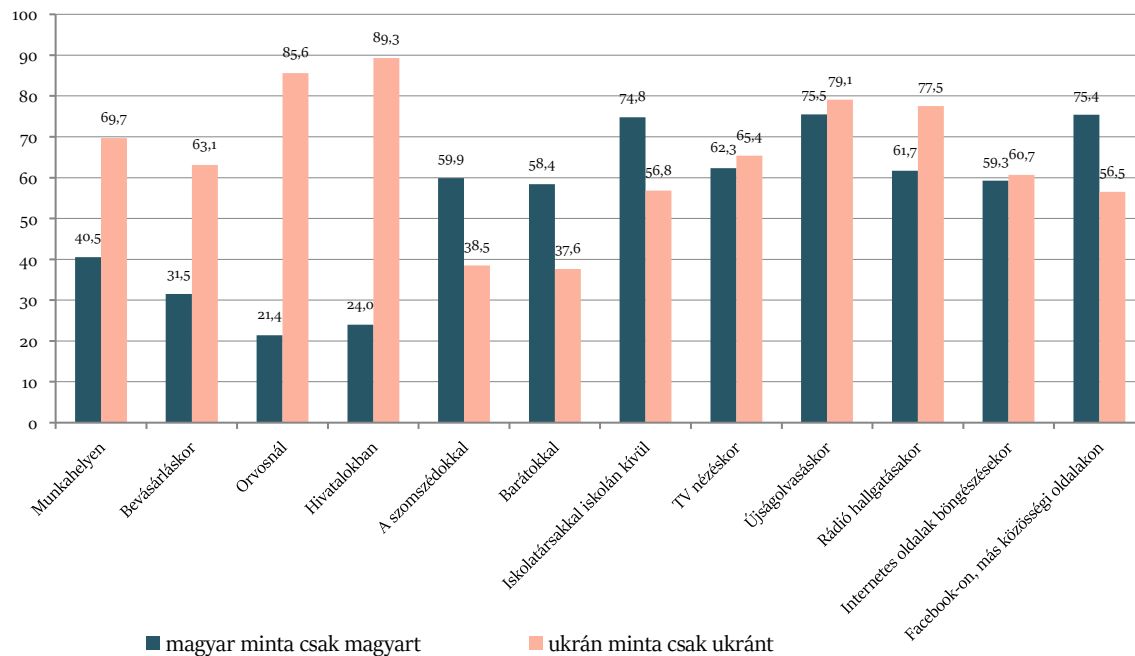
Forrás: Külhoni magyarok komplex kvantitatív és kvalitatív kutatás (2019). SZÁZADVÉG

A nyelvi jogi viszonyok döntően befolyásolják, hogy az egyes élethelyzetekben mely nyelvek használata kötelező, megengedett vagy éppen tiltott. Egy 2016-ban a kárpátaljai ukránok és magyarok körében, összesen 1200 adatközlő bevonásával készült vizsgálat adataiból kiderül, hogy az ukrán anyanyelvűek statisztikailag szignifikánsan több helyzetben és nagyobb arányban használhatják kizárólag az ukrán nyelvet, és általában nem kényszerülnek arra, hogy más nyelvet is használjanak (Csernicskó–Hires-László 2019). Látható ugyanakkor, hogy a kizárólag a magyar nyelvet használók aránya csak a magánszférához sorolható helyzetekben kimagasló. A magyarok csupán a szomszédokkal, a barátokkal, az iskolatársakkal és a közösségi hálón történő kommunikáció során használják az ukrán mint adatközlőinél gyakrabban csak a magyar nyelvet. A magyarok tehát a legtöbb szituációban arra kényszerülnek, hogy anyanyelvük mellett vagy helyett egy másik nyelvet használjanak (20. ábra).

*Magyar és ukrán nyelvű utcai „étlap”
Beregszász főterén*

20. ábra. Az anyanyelv kizárólagos megjelenése különböző nyelvhasználati szintereken az ukrán és a magyar mintában a Tandem 2016 kutatás adatai alapján (%)

Forrás: Cserniczkó-Híres László (2019: 69).

A két- vagy többnyelvű szituáció nyelvhasználati normái rendszerint nem úgy működnek, hogy mindeki kizárólag a saját nyelvét használja. Az ilyen vegyes nyelvi környezetben élő emberek kisebb vagy nagyobb része ismeri és nem ritkán használja is a másik csoport nyelvét. A két- vagy többnyelvű közösségek verbális repertoárja tehát több nyelvet (és azok változatait) foglal magába. *Verbális* vagy *nyelvi repertoár* alatt mindazokat a nyelveket, nyelvváltozatokat, stílusváltozatokat stb. értjük, amelyeket egy adott közösség a kommunikáció során használ (Gal 1987: 286). A beszélők a verbális repertoár elemei közül a helyzetnek, partnernek stb. megfelelően választanak kommunikatív kompetenciájuk alapján.

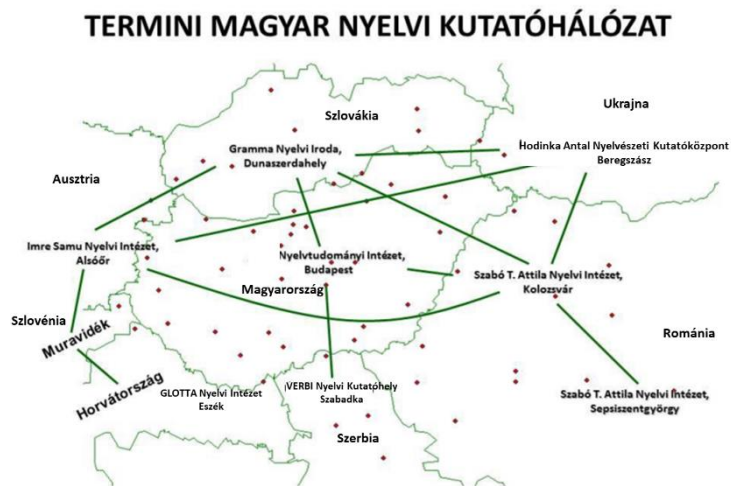
A magyar nyelvterület több államba szakadásának *természetesen* nyelvi következményei is vannak, például a szókészletben.

- ✓ Erdélyben ismert például a *cáp* ‘egy pohár sör’, *motorina* ‘gázolaj, nyersolaj’, *punga* ‘zacskó, tasak’.
- ✓ Felvidéken használják a *baszi* ‘börtön, fogda’, *preglejka* ‘furnérlemez’ szavakat.
- ✓ A Vajdaságban élő magyarok körében elterjedt a *duduk* ‘bárgyú, tökkelütött’, *kuluk* ‘robot (munka)’.
- ✓ Kárpátalján (Ka, Ukrajna) mindenki tudja, mi a *csurma* ‘börtön’, a *pápka* ‘irattartó, dosszié’, a *váfli* ‘ostya’.
- ✓ A Horvátországban élők használják az *ixica* ‘diákigazolvány’, *penkala* ‘töltőtoll’, *vožácska* ‘jogsí’ lexémákat.
- ✓ Muravidéken *cicibán* az iskolaelőkészítőbe járó (óvodás) gyermek, *lucska* a (nyeles) jégkrém, *narasztek* a festett haj kinőtt töve.
- ✓ Őrvidéken *gliuvájn*-nak nevezik a forralt bort, *pikkelli*-nek a (gépkocsi) műszaki vizsgáját.

A magyar nyelv lexikai kölcsönzései között – a magyar és szláv nyelvek közötti több évszázados kontaktusok következményeként – a szláv eredetűek alkotják a legnagyobb réteget (Gerstner 2003: 124–126). A szláv eredetű lexikai elemek jelentős része az egész magyar nyelvterületen elterjedt, sok szó a magyar szentderd része.

Természetesen a mai Kárpátalja területén használt nyelvváltozatokban is számos szláv eredetű lexikai elem található. Ezek nagy része az egész magyar nyelvterületen elterjedt (Gerstner 2003). A csak regionálisan, Kárpátalján használatos szláv lexikai kölcsönzések egy része még az első világháborút lezáró békedöntések előtti kölcsönzés (Lizanec 1993, Lanstyák 2008): akkor, amikor a magyar volt a többség nyelve, és a vele érintkező nyelvek kisebbségi státuszúak voltak. A kárpátaljai magyar nyelvváltozatok szókészletének sajátos elemei közé azonban elsősorban azok a szláv lexikai kölcsönzések tartoznak, amelyek a nyelvi kontaktusok irányának megváltozása után kerültek a régió magyar nyelvváltozataiba (Szilágyi 2008: 110, Lanstyák 2008: 129–130), vagyis miután a magyar nyelv kisebbségi státuszba került.

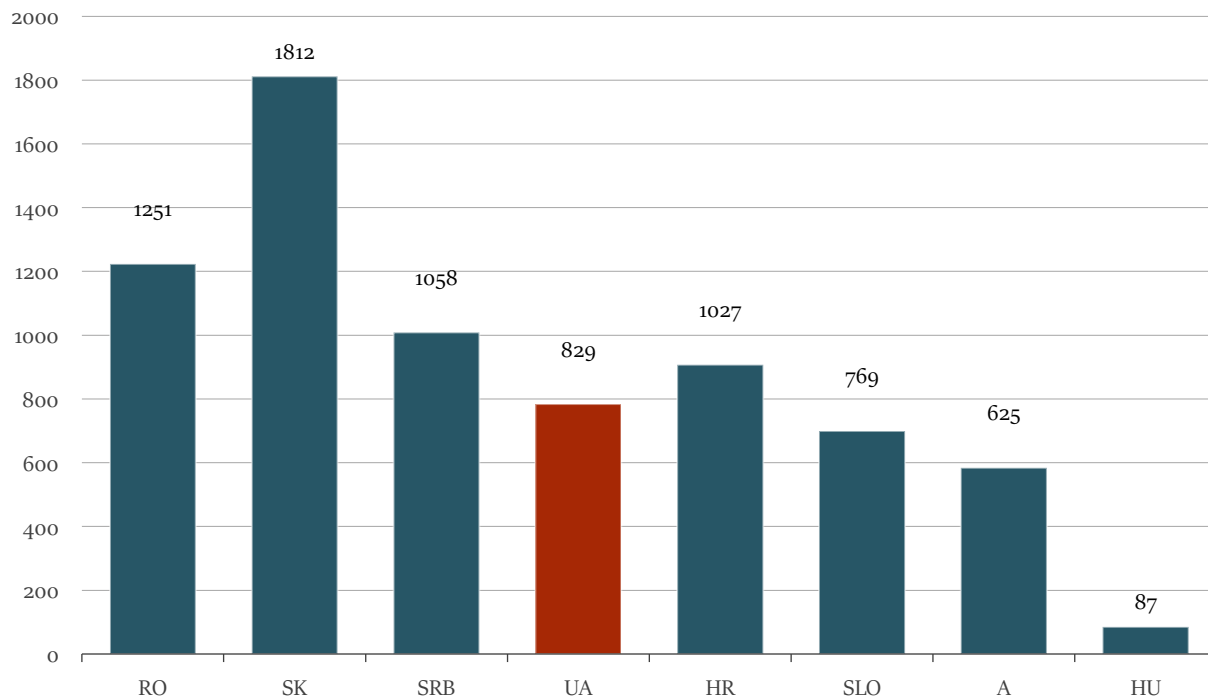
2001-ben jött létre a Magyarországgal szomszédos államokban működő magyar nyelvészeti kutatóhelyek hálózata, a *Termini Kutatóhálózat* (Benő-Péntek szerk. 2011, Péntek 2009). Partner intézetek: *Gramma Nyelvi Iroda* (Szlovákia); *Szabó T. Attila Nyelvi Intézet* (Románia); *Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont* (Ukrajna); *Imre Samu Nyelvi Intézet* (Ausztria és Szlovénia); *Verbi Nyelvi Kutatóműhely* (Szerbia); *Glotta Nyelvi Intézet* (Horvátország).

A közös kutatási programok egyike a Magyarországon kívül beszélt és írott magyar nyelvváltozatok sajátos szóképzési elemeinek gyűjtése, elemzése. A 2007 óta online is elérhető szótári adatbázisba azokat a magyarországiaktól eltérő, idegen eredetű (az adott régió magyar nyelvhasználatában rendszerint az államnyelvből származó) kölcsönszavakat gyűjtjük össze, amelyeket a Kárpát-medencében, Magyarország határain túl élő őshonos magyar kisebbségi közösségekben használnak. A kizárólag valamely Magyarországgal szomszédos államban használt szavak, szókapcsolatok mellett azokat a szavakat is gyűjtjük az adatbázisba, amelyek Magyarországon is használatosak, de más jelentésben (Lanstyák–Benő–Juhász 2011, Benő–Juhász–Lanstyák 2020). 2020 márciusában összesen 4845 szócikk volt elérhető az online adatbázisban, melynek régiónkénti megoszlása a 21. ábrán látható. Az egyes rövidítések az alábbi országokban élő magyar közösségeket jelölik: SK: Szlovákia, UA: Ukrajna, RO: Románia, SRB: Szerbia, HR: Horvátország, SLO: Szlovénia, A: Ausztria.

Mivel ez az online szólista a magyarral a Kárpát-medencében érintkező számos nyelvből (főként a Magyarországgal szomszédos országok államnyelveiből: *szlovák, ukrán, orosz, román, szerb, horvát, szlovén, német*) tartalmaz közvetlen kölcsönszókat, az adatbázis a magyar és az indoeurópai nyelvek közötti kontaktusok vizsgálatának gazdag forrása. Mivel nem papír alapú, hanem internetes szótári adatbázisról van szó, az egyes szócikkek szerkesztése során gyakorlatilag nincsenek terjedelmi korlátok, így a sok élőnyelvi példamondat, a bő kontextus lehetővé teszi a jelentésárnyalatok elkülönítését, a stílusminősítések pontosítását. A könnyen kereshető adatbázisban a címszavak számos szempont szerint listázhatók: régió, stílusminősítés, átadó nyelv, szófaj, fogalomkör stb.

21. ábra. A szócikkek megoszlása régióként a Termini magyar-magyar szótárban

Forrás: A Termini magyar-magyar online szótár adatai alapján.

Az adatbázisból kiderül, hogy számos olyan kölcsönszó használatos a Magyarországgal szomszédos országok magyar nyelvváltozataiban, amelyek nem csupán egy, hanem több régióban is ismertek. Így például minden régióban közvetlen kölcsönszóval nevezik meg az influenzát, s ezek a szavak a legtöbb régióban hangalakjukban is erősen hasonlítanak egymásra: RO, SRB, HR, SLO *gripa*, UA *gripp*, A *grippe*, SK *chripka*, *kripka* (sztenderd magyar: influenza). A pólóing, illetve ujjatlan sporting megnevezésére szintén több régióban találunk hasonló szavakat: RO *majó* ‘ujjatlan sporting, trikó’, UA *májka* ‘ua’, SRB, HR *majica* ‘pólóing, atlétatrikó’, SLO *májca* ‘pólóing’ (sztenderd magyar: póló). A különféle üdítőitalok neve is hasonló a legtöbb régióban: RO *szukk* ‘üdítőital’, ‘szörp’, UA *szok* ‘gyümölcslé’, SLO *szok* ‘gyümölcslé, üdítőital, szörp’, HR *szók* és SRB *szokk* ‘gyümölcslé, üdítőital, szörp’ (sztenderd magyar: gyümölcslé, dzsúz). Olyan szavak is előfordulnak a szótárban, melyeket minden régióban azonos szóval neveznek meg és hasonló, azonos jelentésben használnak Magyarországot kivéve: *duplikát* ‘hivatalos iratnak az eredetivel egyező, egyenlő értékű példánya; másodlat, másodpéldány’ vagy a *balkon* ‘(lakóházi) erkély’ és határon túl nem csak ‘fogkrémmel’, hanem *fogpasztával* is mosnak fogat a beszélők. Külön izgalmasak azok a kölcsönelemek, amelyek közmagyar szónak tűnnek, de a külhoni régiók beszélői más jelentésben használják őket. Ilyen például a kárpátaljai magyarban az UA *gyertya* ‘végbélkúp’ jelentésben, vagy a *bánya* ‘fürdő, szauna’, a *csepegtető* ‘infúzió’, a *szoknya* ‘kötény (sport): a labdarúgásban az egyik játékos a másik lába között továbbítja a labdát’ vagy a *bál* ‘pontszám, eredmény; telefonon lebeszélhető (pénz)egység’ jelentésekben.

A kutatóhálózat logója

Termini

Ht-online kezdőoldal

Ht-fórum

Linkek

Kapcsolat

Termini Kutatóhálózat

Keresés

Keres

Hol?

☐ címszóban
☐ jelentésben
☐ példamondatban

Hogyan?

☐ szó elején
☐ szó belsejében
☐ szó végén
☐ teljes egyezés

Példamondatok száma:

☐ egy sem
☒ kettő
☐ mind

☐ Ékezet nélküli keresés (csak címszóban)

2007 óta on-line is elérhető szótárunkba azokat a magyarországiaktól eltérő, idegen eredetű szavakat igyekszünk összegyűjteni, amelyeket a Kárpát-medencében, az országhatáron túl élő magyarok használnak. A szótár mind a hét, Magyarországot körülvevő ország magyarlaktá régióinak szavait tartalmazza (**Erdély, Felvidék, Vajdaság, Kárpátalja, Horvátország, Muravidék, Örvidek**). Tájszavakat és olyan szavakat, melyeknek egyik eleme sem idegen eredetű szó, egyelőre nem teszünk közzé.

Célunk egyrészt az, hogy lehetővé tegyük a felhasználóknak, hogy megismerhessék más magyar nyelvvaltozatok sajátos szavait és szójelentéseit (pl. **buletin, hranolki, bambusz, gruscsik, cicibán, melanzs**), másrészt az, hogy e régiók beszélői megismerhessék e szavak közmagyar megfelelőit (ha vannak ilyenek).

Ezenkívül szótárunk a határon túli (ht) nyelvvaltozatok tudományos kutatásának is forrása, ill. eszköze, ezért olyan jelöléseket is tartalmaz, amiket esetleg a hétköznapi használat főlöslegesnek tarthat, az anyag tudományos hasznosíthatóságát viszont nagyban növelik.

Ha szócikket szeretne javasolni, írjon az oldal alján található e-mail címre. Ha regisztrál, és bejelentkezik, megjegyzéseket fűzhet hozzá a szócikkekhez; minden tárgyszerű megjegyzésért nagyon hálások vagyunk. Szeretnénk, ha a szótár a belső munkatársak és a külső felhasználók közös munkájává válna.

A Ht online és a Ht fórum használatához külön-külön kell regisztrálni.

Részletesebb tudnivalók a szótárról, annak munkatársairól, a szótár használatáról stb. itt találhatók.

Főmenü

A Termini szótár bemutatása

Szerkesztőség

Keresés a szótárban

Bejelentkezés

Regisztráció

Bejelentkezés

Felhasználó

Jelszó

Bejelentkezés

Még nem regisztrálta magát?

Regisztráljon most!

A Termini magyar-magyar online szótár kezdőoldala
(Elérhető: <http://termini.nyttud.hu/htonline/htlista.php?action=firstpage>)

Kijelentkezés

A nyelvek egymásra hatásakor a **kódváltás** a másik gyakori jelenség az élő nyelvhasználatban. A diszkurzuson belüli kódváltást az identitás kifejezésének, a csoporton belüli szerepek meghatározásának vagy a szituációváltozás jelölésének az eszközként tartják számon (Gumperz 1982: 70, Gal 1988: 247). A kutatásaink során gyűjtött korpuszok, és hanganyagok alapján megállapítható, hogy a kódváltás a kárpátaljai magyar beszélőközösségben a *magyar beszélget magyarral* szituációban csak bizonyos helyzetekben jellemző (Bereg-szászi 2004, Márku 2013). Ez valószínűleg azzal magyarázható, hogy a kárpátaljai magyarság jelentős része homogén tömbön belül él, azonosságtudata határozott, a csoportközi kommunikációban szinte kizárólag a magyar nyelvet használja, ezért a közösség a *kárpátaljai magyar beszél kárpátaljai magyarral* interakcióban elsősorban nem a nyelvek közötti kódváltást használja a kontextus és a szerepek megváltozásának jelölésére.

Ha egy beszélő a kommunikációs szituációban vált a nyelvek között, annak viszont mindig vannak pragmatikai, kommunikációs céljai: megváltozik a kommunikációs szituáció, magyarázat szükséges, nem jut eszébe a megfelelő kifejezés, a mondandóját hitelesíti, ismétli, magyarázza, fordítja a másik nyelven, vagy éppen a humor, a stílushatás a nyelvi játékoság, és a csoportszolidaritás, vagy mások kizárása a beszélgetésből lehet a cél (bővebben Márku 2013). Például:

Idézés, felidézés: a korábban más nyelven elhangzott párbeszédet a beszélő felidézi, szavainak alátámasztására használja, mintegy személyesíti, hitelesíti mondanivalóját.

- (1) Nem győztük azt elvárni, mindig mondták, hogy **szkoro igyos domoj, szkoro igyos domoj**, de bizony a *szkoro igyosbu* három esztendő lett! (P. Punykó 1993: 33).
- (2) Mutattam a papírt, rajta volt, hogy **szoldátszkoje pismó, beszplátno** [katonai levél, ingyenes], pecsét, a *vojeni császknak* [katonai alakulatnak]a száma (Zelei 2000: 26).

Kizárás: valaki kizárása a társalgásból.

(3) Magyarországi egynyelvű magyar vásárló kizárása a beszélgetésből:

V1: Ez mi?

E1: *Halva*. [Törökméz, édesség.]

V2: Az micsoda? Élve nem lehet?

E2: **Дай йому покуштувати!** [Adjál nekik megkóstolni!]

E1: Már annyit **pokustuválé, scso májzse ne osztálosz**. [Már annyit kóstolták, hogy alig maradt] (Beregszász, piac, 2008).

A kölcsönzések és kódváltások a kárpátaljai magyarok internetes nyelvhasználatában is jelen vannak. Ezek megjelenése főleg a közösségi fórumokon jellemző és legtöbbször tudatos kommunikációs stratégiaként vannak jelen. Ezek pragmatikai célja a *nyelvi játék*, a többnyelvű kódkészlet, a nyelvi erőforrások kreatív kihasználása az üzenet kifigurázása, a humor, a gúny, a mondanivaló viccessé formálása. Tehát gyakran a stílushatás miatt jelennek meg például a mémekben, kommentekben és posztokban a kétnyelvűségi elemek, valamint azért, hogy a beszélők kifejezzék a saját (etnikai, nyelvi) csoporttal való azonosulást, a többségi nemzethez (fennálló/letűnt politikai rendhez) s a hozzájuk kapcsolódó nyelvekhez való érzelmi viszonyulást (Márku 2016, 2017, lásd továbbá: Gazdag 2019, 2021).

(4) Internetes mém kódváltással: „elektriska priezsál” [a helyközi vonatjárat megérkezett]

Forrás: facebook.com (2016. 02.03.)

(5) Internetes mém kódváltással: „Násá Fájtá” [a mi csoportunkhoz tartozó, mifélenk]; Dáváj sztyopa [Gyerünk, hajrá Pisti], fotki [fénykép], brant [inkább nyelvjárási elem: fene]

Forrás: BeregszásziJárás Facebook-oldal

(6) Direkt, közvetlen kölcsönzéseket tartalmazó Facebook-poszt:

június 7. @ 22:22 ·

Наша файта!!!!

Reggel elmentem a Domoprávára. Nagy volt ott az ocseregy. Bementem a nácsálnikhoz. Kért tőlem zájávát. Ő elküldött a buhalterkához. Odaadtam a nákládnát. Ő harakterisztikát is kért tőlem. Elküldött a zberkasszába, hogy fizessem be a kvitánciát. Útközben betértem a Gasztronomba, mert bulocskát szerettem volna venni, de csak buhánka volt meg rohálík. A baton már elfogyott. A kasszirka még zdácsit is adott. Ott is nagy volt az ocseregy. Mindez mintha magyarul lenne megfogalmazva, de ki érti meg? Legfeljebb a "kárpátaljasi" magyar? 🤔

207

29 hozzászólás 49 megosztás

Forrás: Beregszászifjárs Facebook-oldal

A nyelvi, nyelvhasználati különbségek azonban nem fenyegetik sem a magyar nyelv, sem a magyar nemzet egységét:

- A magyar nyelv változatai közötti eltérések jelentős része abból fakad, hogy a magyar nyelvet több állam, egymástól eltérő társadalmi, politikai, gazdasági rendszerében élő emberek használják.
- A határon túli magyarok azonban a magyar nemzethez tartozónak tekintik magukat, és a magyar nyelv a magyar identitásuk egyik legfontosabb szimbóluma.
- Amíg a magyar nyelv beszélői fenn akarják tartani a nemzeti egységet, addig a magyar nyelv változatai közötti eltérések nem lehetnek akadályai ennek.

*Magyar és ukrán nyelvű felirat
egy beregszászi buszmegállón*

6. Nyelv és gazdaság

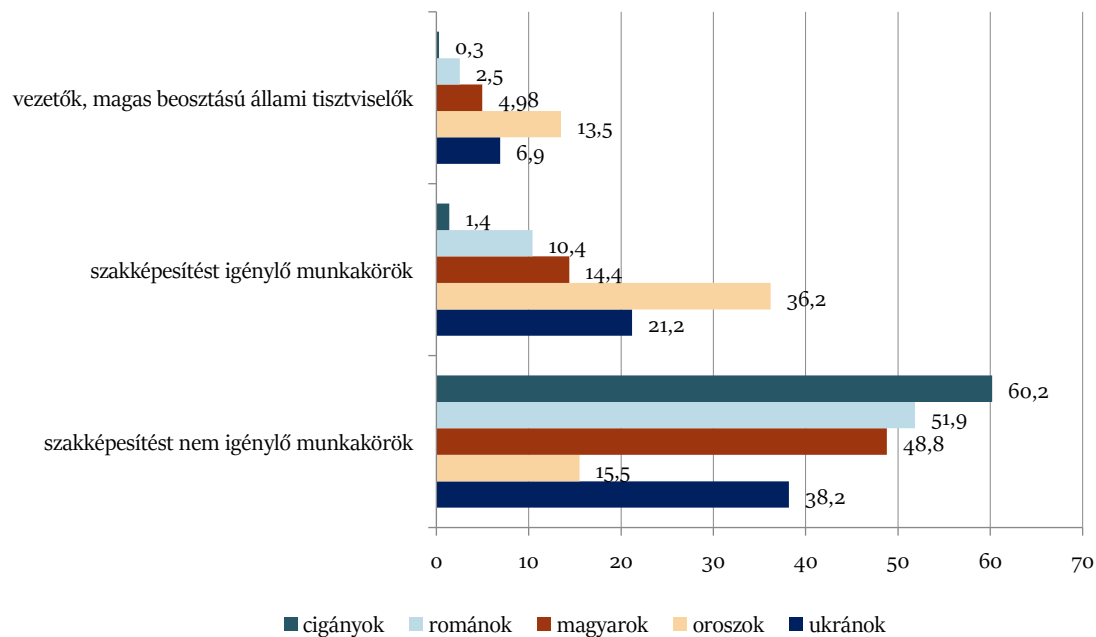
A többség–kisebbség hierarchikus viszonya, illetve a szovjet korszak politikájának öröksége tükröződik abban, hogy az orosz és ukrán nemzetiségűek felülreprezentáltak a vezető beosztásúak körében, miközben a magyarok aránya a kétkezi munkások között magasabb (22. ábra).

A 2016-ban a kárpátaljai ukránok és magyarok reprezentatív mintáján végzett Tandem 2016 című kutatás adatai javuló tendenciákra engednek következtetni, bár az egyenlőtlenség nyomai máig érzékelhetők: a magyarok körében magasabb a beosztottak, illetve a munkaerőpiacon inaktív munkaképes korúak, illetve alacsonyabb a vezető beosztásúak aránya, mint az ukránok között (23. ábra).

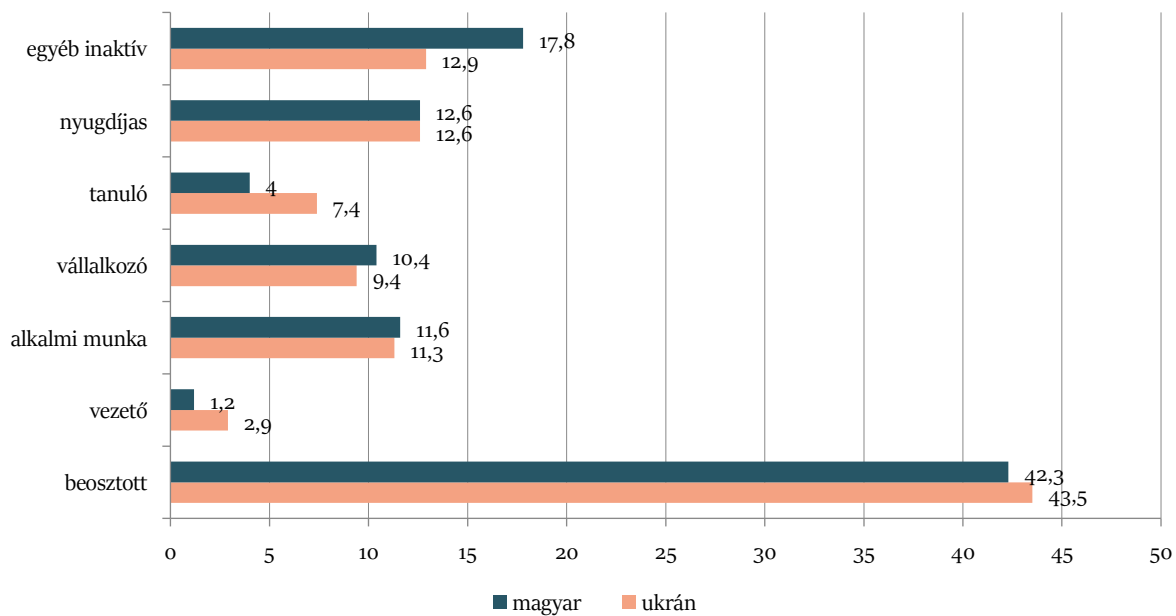
Palacsintát és fánkot árusító bódé ukrán és magyar nyelvű felirattal Beregszász főterén

22. ábra. Az egyes nemzetiségek foglalkoztatási ágak szerint Kárpátalján a 2001-es népszámlálás adatai szerint (%)

Forrás: Csernicskó et al. (2020a: 43).

23. ábra. A felnőtt kárpátaljai ukránok és magyarok társadalmi aktivitása (a Tandem 2016 kutatás adatai alapján; %)

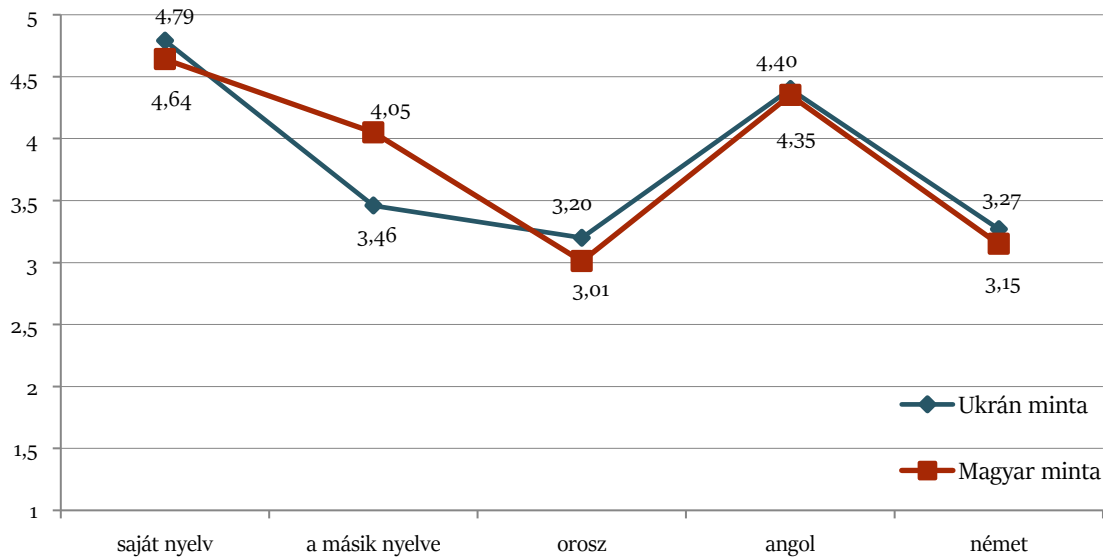
Forrás: Csernicskó et al. (2020a: 44).

A nyelvek jövője szempontjából lényeges a presztízszük, a gazdasági hasznosságukba vetett hit: az értéktelennek, haszontalannak tekintett nyelvet nem adják tovább a következő nemzedék számára az emberek. 2016-ban a kárpátaljai ukránok és magyarok körében egyaránt rákérdeztünk arra, hogy gyermekük későbbi boldogulása érdekében mennyire tartják fontosnak adatközlőink az ukrán, a magyar, az orosz, az angol és a német nyelvet. Az egyes nyelvek fontosságát 1-től (egyáltalán nem fontos) 5-ig (nagyon fontos) terjedő skálán értékelték a megkérdezettek. Mindkét minta nagyon fontosnak tartotta a saját nyelvét. Második legfontosabb nyelvként mind az ukrán, mind a magyar minta a globális világnyelvet, az angolt nevezte meg. A harmadik legmagasabb értéket mindkét mintában a másik nyelve kapta: az ukránok eszerint magasra értékelik a magyar, a magyarok pedig az ukrán nyelv szerepét gyermekük jövője szempontjából. Mindkét minta valamivel fontosabbnak, hasznosabbnak tartja a jövő nemzedék számára a német nyelvet, mint az orosz (24. ábra).

*Ukrán, magyar és angol nyelvű feliratok
egy pénzváltó bódéján*

24. ábra. A nyelvek fontosságának megítélése a gyermekük jövője szempontjából (a Tandem 2016 kutatás adatai alapján; átlagértékek: 1=egyáltalán nem fontos, 5=nagyon fontos)

Forrás: Csernicskó-Hires-László (2019: 72).

7. Nyelvválasztás a vizuális térben, nyelvi tájkép

Ami a vizuális nyelvválasztást, azaz a nyelvi tájképet illeti, Kárpátalján nagyon komoly hagyományai vannak a nyilvános tér többnyelvűségének. A régió közterületeit már a huszadik század első felében is többnyelvűség jellemezte (Cserniczkó 2013, 2019, Cserniczkó–Fedinec 2014). Ma, a 21. század elején magyar domináns vizuális nyelvhasználattal találkozhatunk ott, ahol a szóbeli nyelvválasztás is magyar dominanciát mutat. A kétnyelvű településeken viszont a vizuális nyelvhasználat is jellemzően kétnyelvű (Beregszászi 2005, Hires-László 2015, 2018a, 2018b, 2019, Karmacsi 2014a, 2014b, 2017, 2018, Tóth 2014a, 2014b, 2018, Tóth-Orosz 2019, Laihonon–Cserniczkó 2017, 2019).

Ukrán és magyar nyelvű reklámtábla Beregszászon

A központi állami szférához és a megyei közigazgatáshoz kapcsolható feliratok jellemzően csak államnyelven készülnek, viszont a magyar többségű Beregszászi járásban már kétnyelvű felirat a jellemző.

Az állami szférához köthető egynyelvű táblák

*Beregszászi járási hivatalok ukrán-magyar
kétnyelvű névtáblái*

A nagy állami vállalatok (például az ukrán vasúttársaság) próbálnak lépést tartani a korrallal, és a feliratok között megjelennek az ukrán-angol kétnyelvű kiírások. Miután napi rendszerességgel elindították az első közvetlen Budapest–Munkács InterCity-járatot, a munkácsi vasútállomáson az ukrán és angol feliratok mellett megjelentek a magyar nyelvű tájékoztató feliratok is. A kisebb vonatállomásokon az üzemeltető többnyire csak államnyelvi kiírásokat helyez ki, ugyanakkor néha egy-egy kétnyelvű tájékoztató felirat is megjelenik.

Публічне акціонерне товариство «Українська залізниця»

Нічний швидкий поїзд № 14 Нічний швидкий поїзд № 13
Ужгород — Київ — Ужгород
РОЗКЛАД ПУХУ

14
Night fast train № 14 Night fast train № 13
Uzhhorod — Kyiv — Uzhhorod
TRAIN SCHEDULE

Зуп./ Stop	Відправ- лення/ Departure	Станції/Stations	Пр Аг
Регіональна філія «Львівська залізниця» / Lviv railway			
		Ужгород / Uzhhorod	09

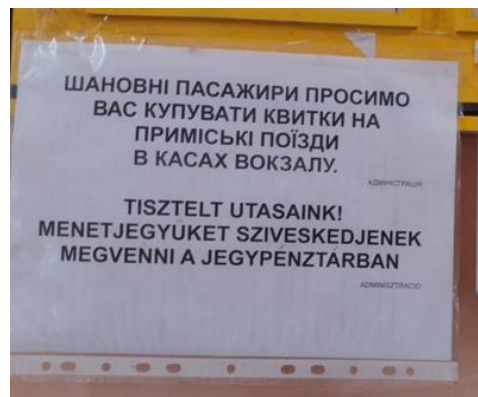
*Кétnyelvű (ukrán-angol) menetrend
az Ungvár–Kijev gyorsvonaton*

*Ukrán-angol-magyar nyelvű kiírás
Munkács vasútállomásán*

Ukrán nyelvű településnév- és figyelmeztető tábla beregszászi járási vonatállomások épületén

Ukrán–magyar nyelvű közérdekű tájékoztató felirat Beregszász város vasútállomásának épületében

Jellemzően csak ukrán, illetve orosz nyelvűek az életveszélyre figyelmeztető feliratok, táblák. Magyar nyelvű figyelmeztető felirattal csak kivételes esetben találkozhatunk.

Ukrán egynyelvű figyelmeztető tábla; a felirat: Tűzveszélyes! Dohányozni tilos!

Orosz egynyelvű figyelmeztető tábla; a felirat: Ne mássz be, megöl!

Magyar és orosz nyelvű figyelmeztető táblák; az orosz felirat: Magasfeszültség! Életveszélyes!

A magyarlakta települések helyi önkormányzatai által kihelyezett feliratok (például a helységnévtáblák, utcanévtáblák, a helyi közintézmények táblái) általában két nyelven jelennek meg. Az önkormányzati feliratok között található a legtöbb ukrán–magyar névtábla. Az önkormányzat által kihelyezett utcanévtáblák mellett egyéni utcanévtáblák is megjelennek, melyeknél a csak ukrán, illetve ukrán–magyar feliratok mellett a csak magyar nyelvű kiírás is előfordul.

Helyi önkormányzatok által kihelyezett kétnyelvű településnévtáblák

A helyi önkormányzatok által kihelyezett kétnyelvű (ukrán–magyar) utcanévtáblák magyarlakta településeken

Ukrán–magyar, illetve magyar nyelvű egyéni utcanévtáblák Mezőváriban

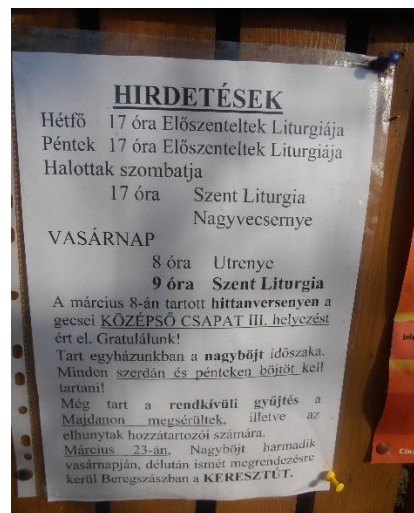
Ukrán és magyar nyelvű névtáblák többségben magyarok lakta települések helyi önkormányzatának épületén

A közéleti nyelvhasználati szinterek közül az egyházi nyelvhasználatnak a kisebbségek életében meghatározó szerepe van. Az elmúlt években végzett különböző nyelvhasználati kutatások során az egyházi, vallási élethez kapcsolódó nyelvhasználati szintereken volt legmagasabb a magyar nyelv használatának aránya (lásd pl. Csernicskó szerk. 2003, 2010). Ezt a magyar nyelvi dominanciát a nyelvi tájkép is híven tükrözi.

Magyar nyelvű tábla egy református egyházközség gyülekezeti házának homlokzatán

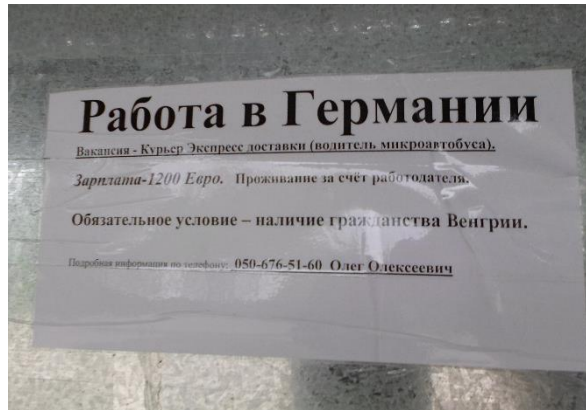
Magyar nyelvű hirdetés a mezőegrecsei görögkatolikus templom bejárata előtt

A vizuális nyelvhasználat a legnagyobb nyelvi változatosságot a gazdasági szférához köthető kiírásoknál mutat. A vállalkozók, szolgáltatók nyelvválasztásának kétféle igényt is ki kell elégíteniük: egyrészt meg kell felelni a hatályos jogszabályoknak, mely kötelezővé teszi az államnyelv használatát a nyilvános feliratoknál, másrészt a célközönség eléréséhez szükséges a megfelelő nyelv, illetve nyelvek kiválasztása. A csak magyar nyelvű kiírásokkal ott találkozhatunk, ahol mind a táblát állító/megrendelő, mind az elképzelt olvasó magyar, ennek megfelelően magyarul zajlik a vizuális kommunikáció (Barni–Bagna 2010).

Da Silva és Heller (2009) a nyelvpolitikát olyan diszkurzív folyamatként írják le, amely a politikai és gazdasági tendenciákban gyökerezik, ezektől nem függetleníthető. A Kárpátalján végzett legújabb kutatások a nyelvi tájkép területén rámutatnak arra, hogy a kárpátaljai magyar közösség reagálva a gazdasági környezetben bekövetkezett változásokra lakóterületének nyelvi tájképét más nyelvű (azaz nem ukrán és magyar) feliratok kihelyezésével is alakíthatja. Ennek következtében az utóbbi években a magyar és ukrán nyelvű kiírások mellett nőtt a gazdaságilag hasznos más nyelvű (angol, orosz) feliratok aránya. A szimbolikus funkció mellett tehát a gazdasági érdek is alakítja a nyelvválasztást a nyelvi tájképben (Csernicskó 2017b, 2019, Karmacsi 2017). A turizmus, illetve a turisták, valamint a globális gazdaság és a piaci viszonyok így módon válnak közvetve a nyelvi tájkép formálóivá, alakítóivá Kárpátalján is (Kallen 2009: 274, Csernicskó–Laihonen 2016, Laihonen–Csernicskó 2019, Karmacsi 2018).

*Három nyelvű (ukrán, angol, magyar)
hirdetés Beregszászban*

Орусz nyelvű álláshirdetés

Magyar nyelvű reklámtábla egy üzlet bejárata előtt

Magyar és ukrán nyelvű feliratok egy gumiszervíz épületén

*Ukrán és magyar nyelvű
tájékoztató felirat*

A COVID-19-pandémia a nyelvi tájkép alakulásában is jelentős szerepet játszik, hisz a járványintézkedések következtében számtalan felirattal gazdagodott a nyilvános tér. A legtöbb üzlet, közintézmény bejáratánál kifüggesztésre került legalább egy, a kötelező maszkhasználatra felszólító kiírás. Továbbá gyakran előfordulnak a távolságtartásra, kézfertőtlenítésre, illetve a helyiségben tartózkodható személyek maximális számára, a belépés megtagadására figyelmeztető feliratok. A koronavírusszal kapcsolatos szövegek nyelvi megoszlása változatos képet mutat: csak ukrán, csak magyar és ukrán–magyar kétnyelvű feliratok egyaránt előfordulnak. Csak magyar nyelvű feliratokkal a többségében magyarul a községeken találkozhattunk.

A világjárványhoz kapcsolódó kiírások fő funkciója az információátadás, tájékoztatás: egy ukrán és magyar nyelven is kihelyezett szöveg több embert ér el, mintha ugyanaz csak magyar, vagy csak ukrán nyelven lenne kifüggesztve. Az üzletek számára különösen fontos ez, hisz súlyos pénzbüntetést kaphatnak, ha ők vagy vásárlóik nem tartják be az előírásokat. 2020 végére talán már kijelenthető, hogy a kiírás nyelvétől függetlenül mindenki tisztában van azzal, hogy szájmaszk nélkül a magánházakon kívül sehová sem léphet be, ugyanakkor azt, hogy egy adott üzlethelyiségben hány személy tartózkodhat egyszerre, az egyszerű vásárló megfelelő tájékoztatás nélkül nem tudhatja. Az üzletek, vállalkozók érdekeit is szolgálja a többnyelvű szövegek kihelyezése.

A kötelező maszkhasználatról magyar nyelven, míg arról, hogy az üzletben maximum két ügyfél tartózkodhat, ukrán nyelven tájékoztat egy beregszászi szolgáltató

Egy- és kétnyelvű feliratok

8. Érdekképvislet és magyarság

A Szovjetunió végnapjaiban alakult meg a kárpátaljai magyarok máig legnagyobb érdekvédelmi szervezete, a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség (KMKSZ), majd néhány évvel később létrejött az Ukrjnai Magyar Demokrata Szövetség (UMDSZ). A szakmai alapon szerveződő civil szervezetekkel (pl. Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség, Magyar Értelmiségiek Kárpátaljai Közössége, Kárpátaljai Magyar Akadémiai Tanács stb.) együtt kétségtől a magyar nemzeti közösség a legszervezettebb kisebbség Ukrajnában. A magyarság érdekképvisleti szervei által jelentősen hozzájárult Ukrajna demokratizálódásához, euroatlanti integrációs útválasztásához, illetve integrációs törekvéseinek aktív támogatója, nélkülözhetetlen módon hozzájárul az ország és Kárpátalja politikai stabilitásának és etnikumközi békéjének fenntartásához.

A kárpátaljai magyarok – annak ellenére, hogy a magyarok aránya mindössze 0,3% Ukrajnában – az 1991-ben függetlenné vált Ukrajna eddigi kilenc parlamenti ciklusa közül ötben képviseltették magukat egy-egy képviselővel a 450 fős Legfelsőbb Tanácsban (19. táblázat). A választás feltételeinek átalakítása következtében a 2019 nyarán megválasztott parlamentben sajnos nincs magyar képviselő Kijevben.

Kárpátaljai magyar érdekképvisleti szervek logói

19. táblázat. A kárpátaljai magyarság képviselői a független Ukrajna Legfelsőbb Tanácsában

	Időszak	Képviselő
I. ciklus	1990. április – 1994. május	–
II. ciklus	1994. május – 1998. május	Tóth Mihály
III. ciklus	1998. május – 2002. május	Kovács Miklós
IV. ciklus	2002. május – 2006. május	Gajdos István
V. ciklus	2006. május – 2007. november	–
VI. ciklus	2007. november – 2012. december	–
VII. ciklus	2012. december – 2014. november	Gajdos István
VIII. ciklus	2014. november – 2019. augusztus	Brenzovics László
IX. ciklus	2019. augusztus –	–

A kárpátaljai regionális (megyei, járási) és helyi önkormányzatok képviselőtestületeiben folyamatos a magyar képviselők jelenléte (20. táblázat és 25. ábra).

A kárpátaljai magyar pártok, a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség – Ukrajnai Magyar Párt (KMKSZ UMP), illetve az Ukrajnai Magyar Demokrata Párt (UMDP) a régió minden olyan közigazgatási egységében (Ungvár, Munkács, Beregszász és Csap megyei alárendeltségű város, Beregszászi, Nagyszőlősi, Munkácsi és Ungvári járási tanácsok) képviseletet szerzett a 2015. évi helyhatósági választásokon, ahol jelentős számban élnek magyarok. Beregszász városában és a Beregszászi járásban a magyar politikai érdekképviselet adja a legtöbb képviselőt az önkormányzatokban (25. ábra).

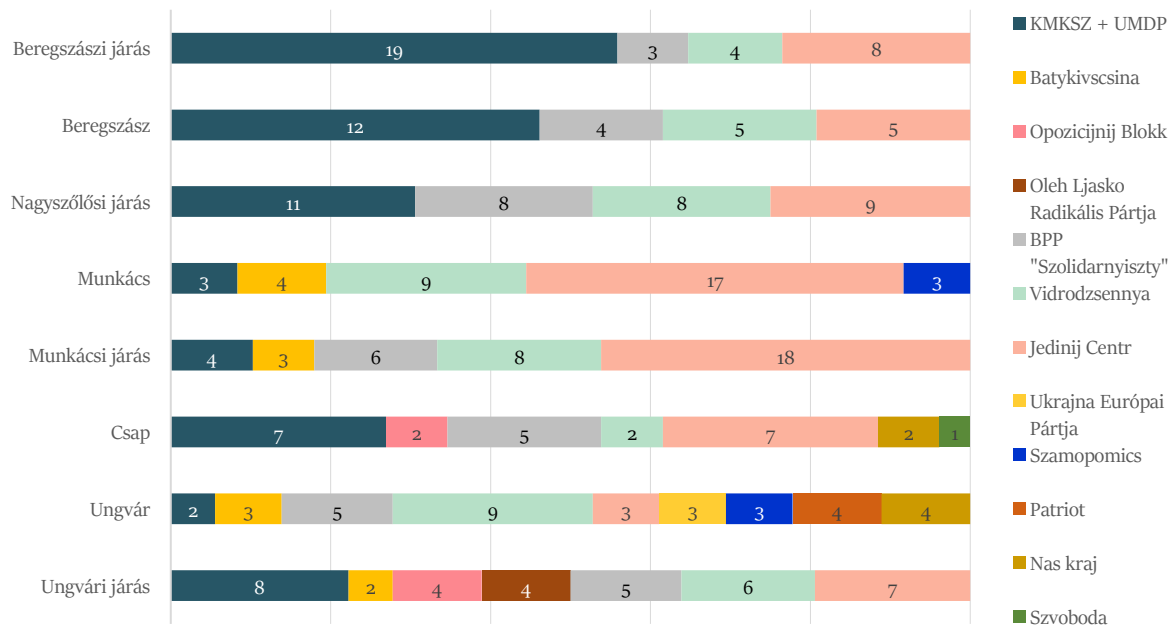

A 2020-as helyhatósági választásokon való részvételt buzdító ukrán–magyar óriásplakát

20. táblázat. Magyar képviselők a Kárpátaljai Megyei Tanács képviselőtestületében

	Ciklusok mandátuma	Összes képviselő száma	Magyar képviselők, ill. a magyar frakció képviselőinek száma
I. ciklus	1992. április – 1994. május	60	11
II. ciklus	1994. július – 1998. április	60	9
III. ciklus	1998. április – 2002. április	75	4
IV. ciklus	2002. április – 2006. április	85	4 (KMKSZ) és 3 (UMDSZ)
V. ciklus	2006. április – 2010. november	70	5 (KMKSZ UMP) és 4 (UMDP)
VI. ciklus	2010. november – 2015. december	108	3 (KMKSZ UMP) és 4 (UMDP)
VII. ciklus	2015. december – 2020. december	64	8 (KMKSZ UMP és UMDP közös frakció)
VII. ciklus	2020. december –	64	8 (KMKSZ UMP)

25. ábra. A két kárpátaljai magyar párt képviselőinek száma a magyarok által lakott közigazgatási egységekben Kárpátalján a 2015–2020-as választási ciklusban

Forrás: Csernicskó et al. (2020a: 51). Összeállítva: Ismertté vált a megyei tanács összetétele (2015) alapján.

A 2020. október 25-én megtartott helyhatósági választás Ukrajna decentralizációs reformja következtében létrejött új közigazgatási struktúra szerint zajlott (a decentralizációról bővebben lásd kötetünk 9. fejezetét). Ez alkalommal a KMKSZ UMP és az UMDP nem indított közös listát. A megyei tanácsba az UMDP nem indított jelölteket, a KMKSZ UMP listáján a korábbi ciklushoz hasonlóan, 8 magyar képviselő jutott be (26. ábra).

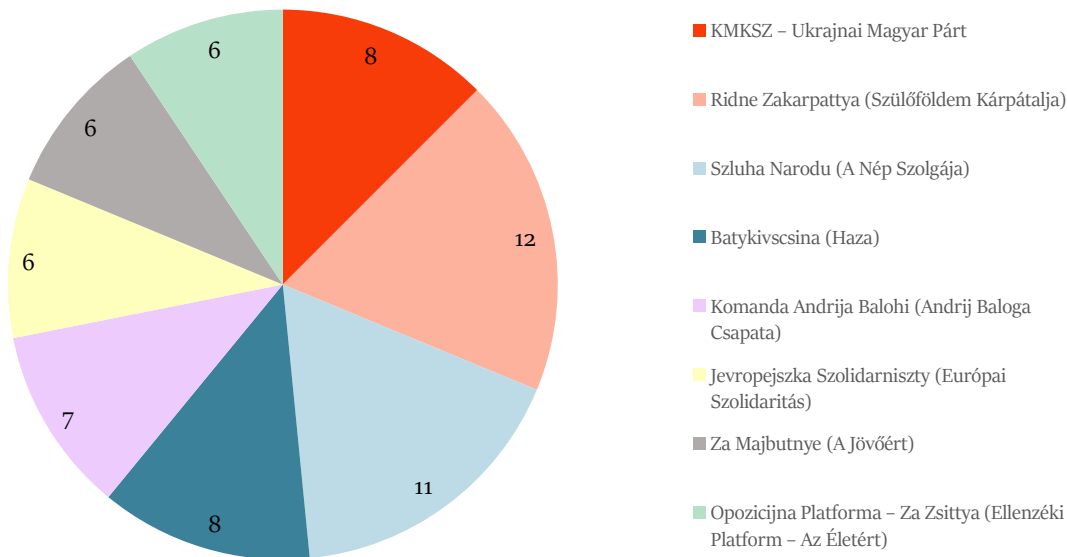
A KMKSZ UMP a Beregszászi, Ungvári, Munkácsi és Huszti Járási Tanácsokba állított jelölteket. A választási eredmények alapján a Beregszászi és Ungvári Járási Tanácsban szereztek képviselői mandátumot. Az UMDP a Beregszászi és Ungvári Járási Tanácsban indult, a Beregszászi Járási Tanácsban sikerült mandátumot szerezniük (27. ábra).

A városi tanácsok közül Beregszászon, Munkácson, Nagyszőlősen, Csapon és Técsőn van KMKSZ UMP képviselő, míg az UMDP a Beregszászi és Csapi Városi Tanácsban képviselteti magát (28. ábra).

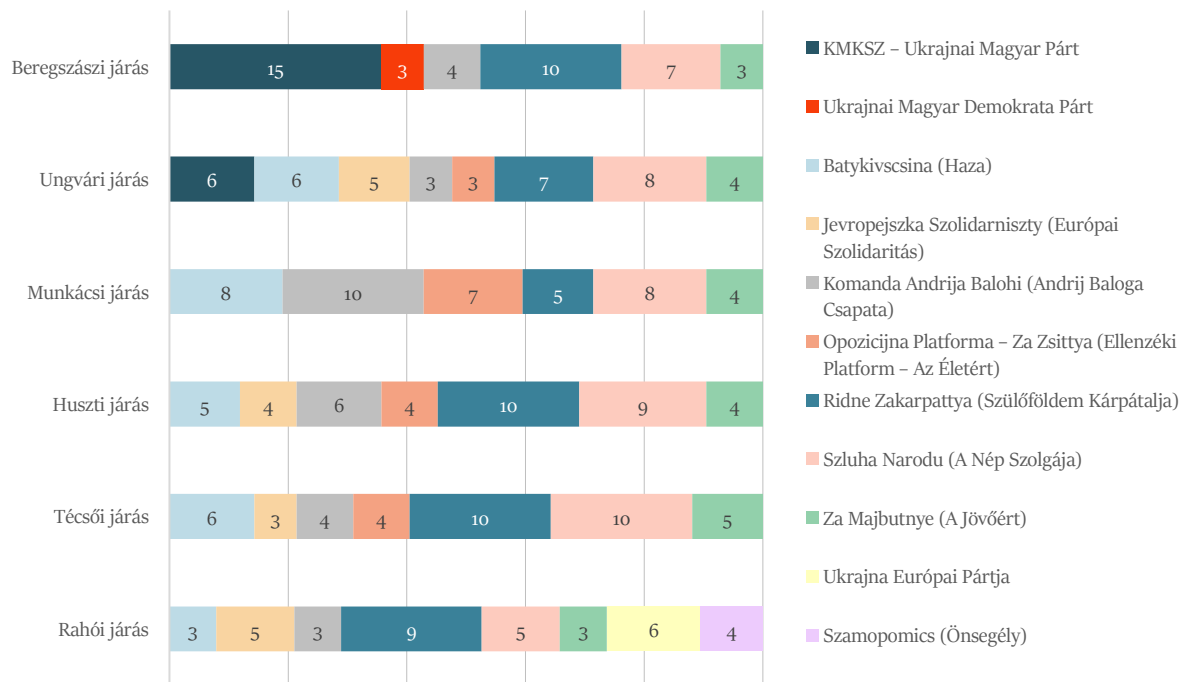
A KMKSZ köszönetet mondott a helyhatósági választások után

26. ábra. A megyei tanács összetétele a képviselői helyek száma szerint a 2020-as helyhatósági választások eredménye alapján

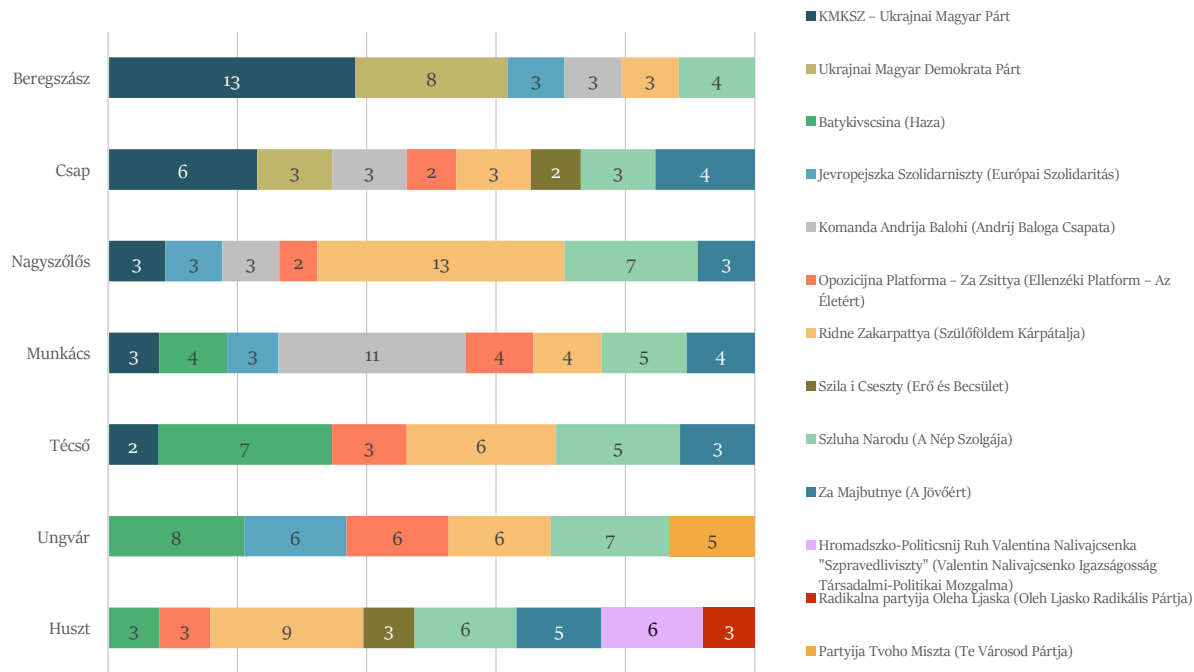
Forrás: Центральна виборча комісія України. Місцеві вибори 2020

27. ábra. A járási tanácsok összetétele a képviselői helyek száma szerint a 2020-as helyhatósági választások után

Forrás: Центральна виборча комісія України. Місцеві вибори 2020

28. ábra. Azon városi tanácsok összetétele, a képviselői helyek száma szerint, ahol a 2020-as helyhatósági választások során magyar párt is indult

Forrás: Центральна виборча комісія України. Місцеві вибори 2020

9. Decentralizáció Kárpátalján

Ukrajna Legfelsőbb Tanácsa 2015-ben elfogadta az *Önkormányzatok önkéntes egyesüléséről szóló törvényt* (ЗУ2015), mellyel kezdetét vette az ukrán közigazgatási vagy más néven decentralizációs reform. A reform következtében a helyi városi és falusi önkormányzatoknak egyesült területi közösségekbe (ukránul: об'єднання територіальних громад, rövidítve ОТГ, magyarul OTH), más néven kistérségekbe (hromáda) kellett szerveződniük. A Legfelsőbb Tanács 2020. július 17-én megszavazta *A járások létrehozásáról és megszüntetéséről* szóló rendeletet (Постанова 2020), mellyel a decentralizációs folyamat jogi szabályozása lezárult: Ukrajna 490 járása megszűnt, helyette 136 új járás alakult (lásd: decentralization.gov.ua).

Kárpátalja 13 járása helyén (4. térkép) 6 járás (Ungvári, Munkácsi, Beregszászi, Huszti, Técsői és Rahói járás) maradt (5. térkép), míg a korábbi 337 helyi önkormányzat (6. térkép) 64 kistérségbe szerveződött (7. térkép). A megalakult kistérségek, illetve a hozzájuk tartozó települések listája megtekinthető a fejezet végén lévő táblázatokban, járásonkénti bontásban (21–26. táblázat).

A 2015-ben elfogadott törvény 4. cikkének 4) bekezdése szerint az önkormányzatok egyesülése során figyelembe veszik a történelmi, természeti, etnikai és kulturális szempontokat (ЗУ2015). A törvényi alap tehát megvolt arra, hogy a magyar nyelvterület jelentős része egyetlen közigazgatási egységbe tömörülhessen. A magyar közösség javaslatot dolgozott ki egy magyar többséggel rendelkező járás (район) létrehozására. A 2014. évi elnökválasztás előtt Petro Porosenko elnökjelölt megállapodást írt alá a KMKSZ-szel, és ígéretet tett egy magyar többségi közigazgatási egység létrehozásának támogatására. Miután azonban megválasztották elnöknek, nem tartotta be a megállapodást. A 2019-es választások után hatalomra jutott új politikai erő ismét napirendre tűzte a közigazgatási reform és a decentralizáció kérdését. Azonban az új politikai hatalom sem vonta be a magyar nemzeti kisebbség képviselőit a tervezetek megvitatásába (Brenzovics et al. 2020: 41). A 2020 nyaráig nyilvánosságra hozott tervezetek alapján arra lehetett következtetni, hogy a kijevei kormányzat

a 76,1%-ban magyar nemzetiségűek, valamint 80,2%-ban magyar anyanyelvűek által lakott Beregszászi járás megszüntetését tervezi. A nagyszámú ukrán lakossággal rendelkező Munkácsi járáshoz történő csatolás a magyar lakosság arányának drasztikus csökkenését jelentette volna. A korábban tervezett három vagy négy járás helyett végül 6 járás lett Kárpátalján, melyek között a Beregszászi járás is szerepel.

A magyar lakosság részaránya a járásokban és a településszervezetekből létrejövő hromádákban is csökkent. A decentralizációs reform következtében kialakult Beregszász központú járás a korábbi Beregszászi járás, két korábbi munkácsi járási település, illetve az ukrán többségű Nagyszőlősi járás, valamint az Ilosvai járás néhány településének összevonásából jött létre, így a magyar lakosság aránya körülbelül 43%-ra csökkent, ezzel megszűnt az egyetlen magyar többségű járás Ukrajnában. Az Ungvári és Munkácsi járásban is jelentősen csökken a magyarok részaránya: az előbbiben 33%-ról 13%-ra, míg az utóbbiban 12%-ról 4%-ra (KMKSZ 2020).

Bár továbbra is van Beregszász központú járás, a decentralizáció következtében kialakított közigazgatási egységek (járási és kistérségi szinten egyaránt) hátrányosan érintik a kárpátaljai magyarságot. A magyar etnikai és nyelvterület több közigazgatási egységre tagolása, illetve a többségében ukránok által lakott településekkel való összezsugorítás akadályozza a magyar közösség érdekérvényesítő tevékenységét. A közigazgatási egységek nemzeti és nyelvi összetételének változása kétségkívül a magyar nyelv használatára is hatással lesz, a helyzet újdonsága miatt ezzel kapcsolatban viszont még messzemenő következtetéseket nem vonhatunk le.

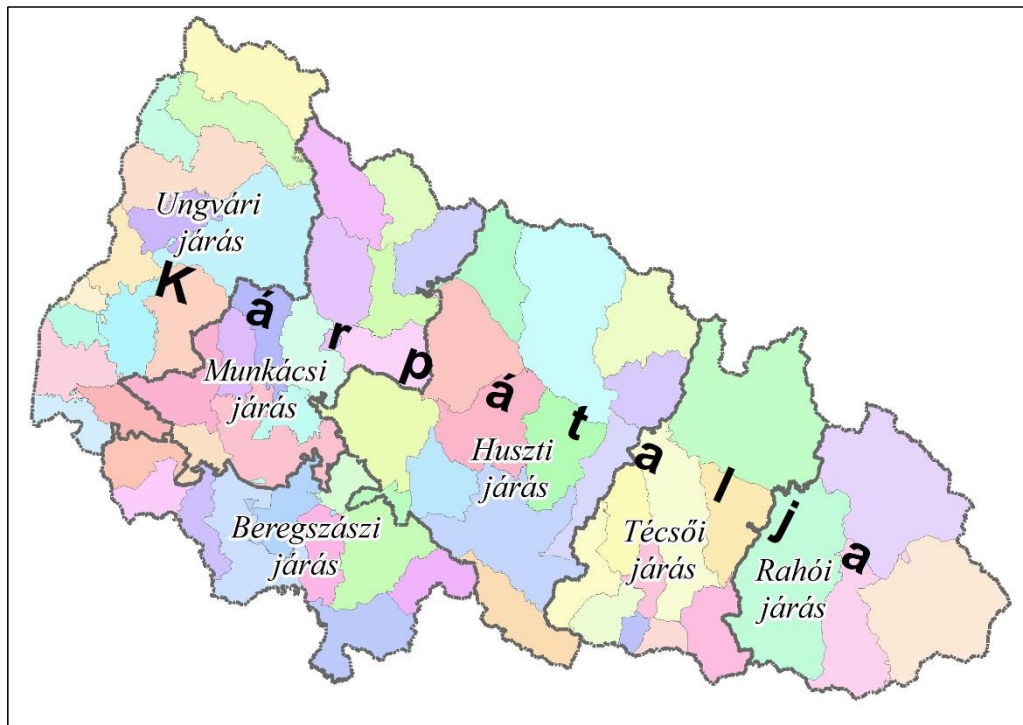
A decentralizációs reform hivatalos honlapjának kezdőoldala

4. térkép. Kárpátalja közigazgatási felosztása a 2020-as decentralizáció előtt

Készítette: Molnár D. István

5. térkép. Kárpátalja közigazgatási felosztása 2020-tól

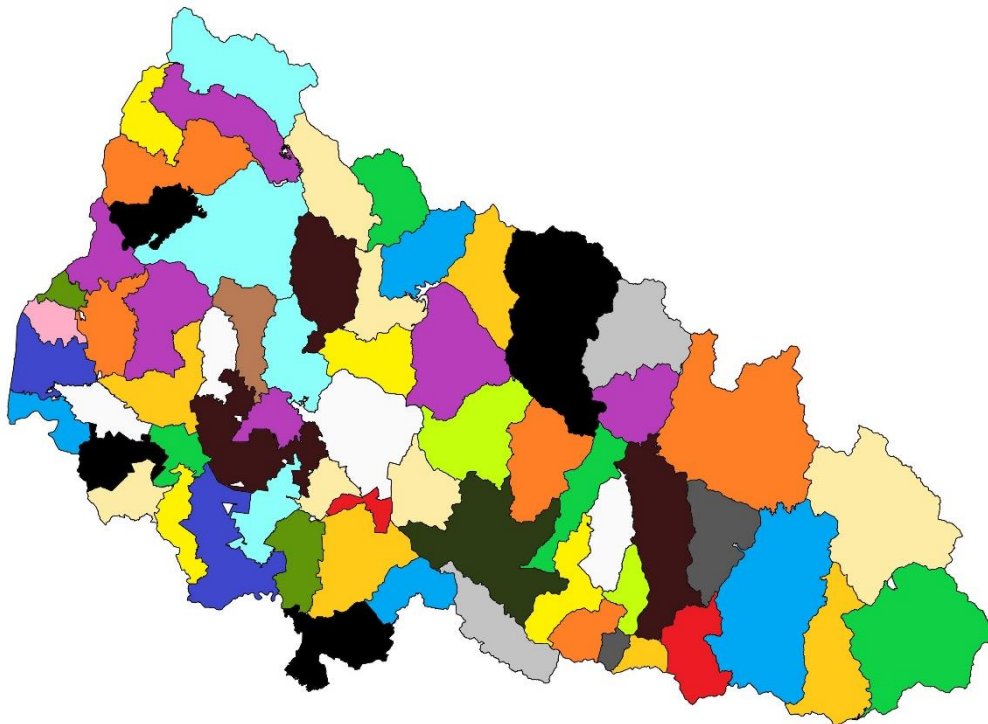
Készítette: Molnár D. István

6. térkép. Kárpátalja önkormányzatainak határa a 2020-as decentralizáció előtt

Készítette: Molnár D. István

7. térkép. A decentralizáció következtében létrejött kistérségek Kárpátalján

Készítette: Molnár D. István

21. táblázat. Beregszászi járás

N	Kistérség neve ukránul és magyarul	Típusa	Egyesült önkormányzatok száma	Ide tartozó települések		A magyar anyanyelvűek aránya (2001)
				<i>ukrán neve</i>	<i>magyar neve</i>	
1	Берегівська Beregszászi	város	15	Бадалово	Badaló	98,19
				Балажер	Balazsér	90,32
				Бене	Bene	90,63
				Берегове	Beregszász	55,87
				Боржава	Nagyborzsova	95,07
				Вари	Vári	98,09
				Велика Бакта	Nagybakta	31,23
				Галабор	Halábor	98,14
				Гать	Gát	94,20
				Геча	Mezőgecse	88,64
				Затишине	Tasnád	1,19
				Кідьош	Kígyós	86,93
				Мужієво	Nagymuzsaly	82,31
				Оросієво	Sárosoroszi	95,08
				Четфалва	Csetfalva	97,35
2	Батівська Bátyui	nagyközség	4	Чикош-Горонда	Csikósgorond	27,50
				Чома	Tiszacsoma	87,99
				Яноші	Makkosjánosi	91,53
				Бадів	Badó	0,55
				Бакош	Kisbakos	49,70
				Баркасово	Barkaszó	86,58
				Батрадь	Bótrágy	77,19
				Батьово	Bátyú	64,64
				Горонглаб	Kisharangláb	79,05
				Данилівка	Danilovka	3,45
				Свобода	Nagybakos	33,61
				Серне	Szernye	97,47

N	Kistérség neve ukránul és magyarul	Típusa	Egyesült önkormányzatok száma	Ide tartozó települések		A magyar anyanyelvűek aránya (2001)
				ukrán neve	magyar neve	
3	Великоберезька Nagybereg	falu	4	Берегуйфалу	Beregújfal	82,19
				Великі Береги	Nagybereg	87,44
				Верхні Ремети	Felsőremete	1,02
				Квасово	Kováászó	5,67
				Нижні Ремети	Alsóremete	0,81
4	Великобийганська Nagybégányi	falu	5	Астей	Asztély	87,30
				Велика Бийгань	Nagybégány	87,53
				Гуняді	Hunyadi	2,77
				Гут	Gút, Kéťgút	95,79
				Дийда	Beregdeđa	83,41
				Мала Бийгань	Kisbégány	95,62
				Мочола	Macsola	80,15
5	Косоньська Kaszonyi	falu	5	Гетен	Hetyen	98,55
				Запсонь	Zápszony	94,27
				Каштаново	Somitanya, Kastanovo	1,15
				Косонь	Mezőkaszony	96,11
				Мале Попово	Papitanya, Kispapi	97,14
				Попово	Csonkapapi	97,95
				Рафайново	Rafajnaújfalu	96,41
				Шом	Beregsom	95,23
6	Королівська Királyházi	nagyközség	7	Веряця	Veréce	0,84
				Горбки	Rákospatak	-
				Гудя	Gödényháza	47,97
				Королево	Királyháza	5,15
				Новоселиця	Sósújfalu	0,07
				Сасово	Tiszaszászfalu	0,35
				Теково	Tekeháza	26,65
				Хижа	Kistarna	0,06
				Черна	Csarnató	0,22

N	Kistérség neve ukránul és magyarul	Típusa	Egyesült önkormányzatok száma	Ide tartozó települések		A magyar anyanyelvűek aránya (2001)
				<i>ukrán neve</i>	<i>magyar neve</i>	
7	Виноградівська Nagyszőlősi	város	12	Боржавське	Nagycsongova	0,07
				Букове	Fakóbükk	0,05
				Велика Копаня	Felsőveresmart	0,06
				Великі Ком'яти	Magyarkomját	0,06
				Виноградів	Nagyszőlős	13,54
				Дротинці	Tizaszirma	0,45
				Мала Копаня	Alsóveresmart	0,22
				Олешник	Szölősegres	0,40
				Онок	Ilonokújfalu	-
				Підвиноградів	Szőlősvégardó	0,73
				Притисянське	Csonkás	3,23
				Тросник	Tizsásásvár	1,98
				Фанчиково	Fancsika	37,06
8	Пийтерфолвівська Tiszapéterfalvi	falu	6	Широке	Felsőárad	-
				Ботар	Batár	96,32
				Велика Паладь	Nagypalád	97,26
				Гетиня	Tizsahetény	1,73
				Дюла	Szölősgyula	96,06
				Затисівка	Csomafalva	12,12
				Неветленфолу	Nevetlenfalu	86,83
				Нове Клинове	Újakli	68,47
				Оклі	Akli	96,72
				Оклі Гедь	Aklihegy	97,71
				Пийтерфолво	Tiszapéterfalva	96,08
				Тисобикень	Tizsabökény	97,65
				Фертешолмаш	Fertőszalmás	96,73
				Форголань	Forgolány	97,19
				Холмовець	Hömlőc	1,96
				Чепа	Csepe	66,91
				Чорнотисів	Feketeardó	32,75

N	Kistérség neve ukránul és magyarul	Típusa	Egyesült önkormányzatok száma	Ide tartozó települések		A magyar anyanyelvűek aránya (2001)
				ukrán neve	magyar neve	
9	Вилоцька Tiszaújlaki	nagyközség	7	Вербо́ве	Csonkás	-
				Вербо́вець	Verbóc	94,11
				Вилок	Tiszaújlak	81,47
				Кара́чин	Karácsfalva	83,25
				Ма́тійово	Mátyfalva	66,54
				Но́ве Се́ло	Tiszaújhely	68,47
				Пе́рехрес́тя	Tiszakeresztúr	74,22
				Пу́шкіно	Puskino	1,76
				Ру́ська До́лина	Orosz völgy	10,86
10	Кам'янська Beregkövesdi	falu	3	Чорний По́тік	Feketepatak	95,25
				Ша́ланки	Salánk	89,61
				Арда́ново	Árdánháza	-
				Бога́реви́ця	Falucska	-
				Во́лови́ця	Beregpálfalva	0,40
				Дункови́ця	Nyíresújfalu	-
				Ка́м'янське	Beregkövesd	-
				Мі́дяни́ця	Medence	-
				Сі́льце	Beregkisfalud	0,03
				Хмі́льник	Komlós	-

Beregszász

járási központ

209,2 ezer fő

lakosság száma

1,59 ezer km²

terület

105 település

10 OTH

22. táblázat. Ungvári járás

N	Kistérség neve ukránul és magyarul	Típusa	Egyesült önkormányzatok száma	Ide tartozó települések		A magyar anyanyelvűek aránya (2001)
				ukrán neve	magyar neve	
1	Ужгородська Ungvári	város	1	Ужгород	Ungvár	7,03
2	Чопська Csapi	város	6	Есень	Eszeny	97,56
				Петрівка	Petrivka, Gólyahát	2,41
				Соловка	Szalóka	94,79
				Соломоново	Tiszasalamon	59,91
				Тисаашвань	Tiszaásvány	95,66
				Тисауйфалу	Tiszaújfalu	92,06
				Червоне	Cservona	13,46
				Чоп	Csap	41,52
				Андріївка	Andrásháza, Andrasóc	-
				Анталовці	Antalóc	0,47
				Верхня Солотвина	Felsőszlatina	-
				Вовкове	Ungordas, Valkaja	-
				Гайдош	Nagygyajdos	-
				Дубрівка	Ungtölgyes, Dubróka	0,12
3	Середнянська Szerednyei	falu	6	Ірлява	Ungsasfalva, Orlyava	-
				Кибляри	Köblér	0,25
				Лінці	Unggesztenyés, Iglinc	-
				Ляхівці	Lehóc	0,7
				Пацканьово	Patakos, Patkanyóc	-
				Середне	Szerednye	0,97
				Худльово	Horlyó	0,34
				Чабанівка	Bacsó, Bacsava	-
				Чертеж	Ungcsertész	0,16

N	Kistérség neve ukránul és magyarul	Típusa	Egyesült önkormányzatok száma	Ide tartozó települések		A magyar anyanyelvűek aránya (2001)
				ukrán neve	magyar neve	
4	Сюртівська Szürtei	falu	7	Батфа	Bátfa	79,65
				Великі Геївці	Nagygejőc	91,53
				Галоч	Gálocs	87,95
				Малі Геївці	Kisgejőc	91,18
				Малі Селменці	Kisszelmenc	92,5
				Паладь-Комарівці	Palágykomoróc	88,25
				Палло	Palló	72,99
				Ратівці	Rát	80,68
				Руські Геївці	Oroszgejőc	3,17
				Сюрте	Szürte	78,77
5	Холмківська Homoki	falu	4	Тийглаш	Kistéglás	82,94
				Часлівці	Császlóc	49,88
				Ботфалва	Botfalva	65,98
				Кінчеш	Kincses	20,43
				Концово	Koncháza	50,23
				Коритняни	Kereknye	3,2
				Минай	Minaj	13,47
				Розівка	Ketergény	15,88
				Сторожниця	Őrdarma	7,55
				Тарнівці	Ungtarnóc	41,85
6	Великодобронська Nagydobronyi	falu	4	Холмок	Homok	48,52
				Шишлівці	Sislóc	59,59
				Велика Добронь	Nagydobrony	97,73
				Демечі	Dimicső	17,29
				Мала Добронь	Kisdobrony	98,45
				Тисаагтелек	Tiszaágtelek	98,39
				Чомонин	Csongor	97,7

N	Kistérség neve ukránul és magyarul	Típusa	Egyesült önkormányzatok száma	Ide tartozó települések		A magyar anyanyelvűek aránya (2001)
				<i>ukrán neve</i>	<i>magyar neve</i>	
7	Баранинська Baranyai	falu	5	Баранинці	Baranya	3,92
				Барвінок	Börvinkes, Barvinok	-
				Великі Лази	Nagyláz	0,56
				Глибоке	Mélyút, Kisloboka	0,35
				Довге Поле	Unghosszúmező	3,18
				Нижнє Солотвино	Alsószlatina	0,36
				Підгорб	Hegyfark	1,23
				Руські Комарівці	Oroszkomoró,	16,18
					Oroszkomoróc	
				Стрипа	Sztrippa	0,21
				Холмець	Korláthelmec	51,05
				Циганівці	Cigányos, Cigányóc	0,24
				Ярок	Árok	1,24
8	Тур'є-Реметівська Turjaremetei	falu	8	Вільшинки	Egreshát, Vulsinka	-
				Завбуч	Kistar	0,33
				Липовець	Hárs, Kislipóc	-
				Лікіцари	Kurucvár, Likicár	-
				Лумшори	Rónafüred, Lumsor	-
				Маюрки	Majorka	-
				Мокра	Mokra	-
				Полянська Гута	Mezőhuta, Poljanszka Huta	-
				Порошково	Poroskó, Poroskó	0,05
				Раково	Rákó	-
				Свалявка	Szvaljavka	-
				Туриця	Nagyturjaszög, Nagyturica	-
				Турички	Kisturjaszög, Kisturica	-
				Тур'ї Ремети	Turjaremete	0,66
				Тур'я-Бистра	Turjasebes, Turjabisztra	-
				Тур'я Пасіка	Turjavágás, Turjapaszika	0,12
				Тур'я Поляна	Turjamező, Turjapolena	-

N	Kistérség neve ukránul és magyarul	Típusa	Egyesült önkormányzatok száma	Ide tartozó települések		A magyar anyanyelvűek aránya (2001)
				ukrán neve	magyar neve	
9	Оноківська Onokóci	falu	3	Гута	Unghuta	-
				Кам'яниця	Ókemence	0,48
				Невицьке	Nevicke	0,1
				Оноківці	Felsődomonya, Onokóc	1,78
				Оріховиця	Rahonca	0,17
10	Перечинська Perecsenyi	város	5	Ворочово	Kapuszög, Vorocsó	-
				Зарічово	Drugetháza	0,18
				Перечин	Perecseny	0,37
				Сімер	Ószemere	0,05
				Сімерки	Újszemere	-
11	Великобerezнянська Nagybereznai	nagyközség	4	Бегендяцька Пастіль	Alsópásztély, Begenyátpásztély	-
				Великий Березний	Nagyberezna	0,14
				Забрідь	Révhely, Zábrog	-
				Княгиня	Csillagfalva, Knyahina	-
				Костева Пастіль	Nagypásztély, Kosztovapásztély	-
				Розтоцька Пастіль	Felsőpásztély, Rosztokapásztély	-
				Руський Мочар	Oroszmocsár	-
				Стричава	Eszterág, Sztricsava	-
12	Дубриницько- Малоберезнянська Bercsényifalva- Kisbereznai	falu	6	Буківцovo	Ungbükkös, Ungbukóc	-
				Дубриничі	Bercsényifalva	0,09
				Завосина	Szénástelek, Zauszina	-
				Малий Березний	Kisberezna	0,19
				Мирча	Mércse, Mircse	-
				Новоселиця	Újkemence	-
				Пастілки	Kispásztély	-
				Смереково	Szemerekő, Szmerekova	-
				Чорноголова	Sóhát, Csernoholova	-

N	Kistérség neve ukránul és magyarul	Típusa	Egyesült önkormányzatok száma	Ide tartozó települések		A magyar anyanyelvűek aránya (2001)
				ukrán neve	magyar neve	
13	Костринська Csontos	falu	4	Вишка	Viharos, Viska	0,22
				Домашин	Domafalva, Domasina	-
				Кострина	Csontos	-
				Костринська Розтока	Alsórosztoka, Csontosrosztoka	-
				Люта	Havasköz, Lyuta	-
				Сіль	Sóslak	0,16
14	Ставненська Fenyvesvölgyi	falu	8	Верховина-Бистра	Határszög, Verhovinabisztra	-
				Волосянка	Hajasd	-
				Гусний	Erdőludas, Huszna	-
				Жорнава	Malomrét	-
				Загорб	Határhegy	-
				Лубня	Kiesvölgy, Lubnya	-
				Луг	Ligetes	-
				Ставне	Fenyvesvölgy	-
				Стужиця	Patakófalva, Ósztuzsica	-
				Сухий	Szuhapatak, Ungszuha	-
				Тихий	Tiha	-
				Ужок	Uzsok	-

 255,8 ezer fő
lakosság száma

 2,36 ezer km²
terület

 125 település

 14 OTH

23. táblázat. Munkácsi járás

N	Kistérség neve ukránul és magyarul	Típusa	Egyesült önkormányzatok száma	Ide tartozó települések		A magyar anyanyelvűek aránya (2001)
				ukrán neve	magyar neve	
1	Мукачівська Munkácsi	város	15	Барбово	Bárdháza	0,21
				Горбок	Kissarkad	-
				Дерцен	Dercen	97,82
				Доробратово	Drágabártfalva	0,1
				Завидово	Dávidfalva, Závidfalva	0,06
				Залужжя	Beregkisalmás	0,24
				Ключарки	Várkulcsa	0,23
				Лавки	Lóka, Lauka	0,23
				Макарьово	Makarja	0,34
				Мукачеве	Munkács	9,64
				Негрово	Maszárfalva	-
				Нижній Коропець	Alsókerepec	7,66
				Нове Давидково	Újdávidháza	0,6
				Павшино	Pósháza	13,6
				Пістрялово	Pisztraháza	-
2	Горондівська Gorondi	falu	3	Ромочевиця	Romocsafalva	0,18
				Форнош	Fornos	97,04
				Шенборн	Alsóschönborn	3,18
				Горонда	Gorond	0,3
3	Воловецька Volóci	nagyközség	3	Жнятино	Izsnýete	63,4
				Страбичово	Mezőterebes, Sztrabicsó	0,97
				Воловець	Volóc	0,21
				Гукливий	Zúgó, Hukliva	0,05
				Канора	Kanora	-
				Скотарське	Kisszolyva, Szkotárszka	-

N	Kistérség neve ukránul és magyarul	Típusa	Egyesült önkormányzatok száma	Ide tartozó települések		A magyar anyanyelvűek aránya (2001)
				ukrán neve	magyar neve	
4	Великолучківська Nagylucskai	falu	4	Бенедиківці	Benedeki	1,1
				Великі Лучки	Nagylucska	3,48
				Вінкове	Vinkó	9,21
				Домбоки	Dombok	1,22
				Драгиня	Drahinya	1,45
				Зняцьово	Ignéc	0,12
				Кайданово	Kajdanó	12,91
				Кальник	Beregsárrét, Kálnik	-
				Кінлодь	Kinlógy	-
				Кузьмино	Beregszilvás, Kuzmina	-
				Медведівці	Fagyalos, Medvegyóc	-
				Ракошино	Beregrákos	45,58
				Руська Кучава	Oroszkucsova	-
				Руське	Orosztelek, Ruszkóc	0,87
				Червеньово	Cserlenő	0,36
				Чопівці	Csapolc	-
5	Свалявська Szolyvai	város	4	Шкуратівці	Bereghalmos, Skuratóc	-
				Драчино	Újtővisfalva	0,54
				Дусино	Zajgó, Duszina	-
				Лопушанка	Lombos, Brusztópatak	-
				Мала Мартинка	Mártonka, Kismartinka	-
				Плав'я	Zsilip, Plávja	-
				Росош	Kopár, Roszos	-
				Свалява	Szolyva	1,44
				Стройне	Malmos, Sztrojna	0,07
				Тибава	Havasalja, Nagytibava	-
				Черник	Csernektelep, Csernik	-

N	Kistérség neve ukránul és magyarul	Típusa	Egyesült önkormányzatok száma	Ide tartozó települések		A magyar anyanyelvűek aránya (2001)
				<i>ukrán neve</i>	<i>magyar neve</i>	
6	Верхньокоропецька Felsőkerepeci	falu	5	Березинка	Nyírhalom, Berezinka	0,48
				Буковинка	Beregbükkös	0,19
				Верхній Коропець	Felsőkerepec	0,51
				Гандеровиця	Klastromfalva	-
				Зубівка	Beregfogaras	-
				Кучава	Németkucsova	0,34
				Куштановиця	Kustánfalva	-
				Лалово	Beregleányfalva	0,31
				Новоселиця	Kisrétfalu, Kislucska	-
				Софія	Zsófiafalva	-
7	Івановецька Iványi	falu	5	Станово	Szánfalva, Sztánfalva	0,1
				Яблунів	Beregnagyalmás	-
				Бобовище	Borhalom, Bubuliska	0,12
				Грибівці	Gombás	-
				Жуково	Zsukó	-
				Іванівці	Iványi	0,08
				Ільківці	Ilkó, Ilkóc	-
				Клячаново	Klacsanó	0,1
				Копинівці	Nagymogyorós	0,37
				Лохово	Beregszőlős, Lohó	-
				Микулівці	Kismogyorós	-
				Ростов'ятиця	Rosztovjática	-
				Старе Давидково	Ódavidháza	0,33
				Черевці	Cserház, Cserejóc	-
				Щасливе	Szerencsfalva	-

N	Kistérség neve ukránul és magyarul	Típusa	Egyesült önkormányzatok száma	Ide tartozó települések		A magyar anyanyelvűek aránya (2001)
				ukrán neve	magyar neve	
8	Чинадіївська Szentmiklósi	nagyközség	5	Бабичі	Bábakút	-
				Бистриця	Repede	-
				Брестів	Ormód, Bresztó	-
				Вільховиця	Egreske, Vulhovica	0,27
				Ділок	Beregpapfalva	-
				Дубино	Dubina	-
				Карпати	Beregvár	1,28
				Косино	Kockaszállás	-
				Лецовиця	Kislécfalva	-
				Обава	Dunkófalva	-
				Плоскановиця	Ploszkánfalva	-
				Синяк	Kékesfüred, Szinyák	1
				Чабин	Csabin	-
9	Полянська Polenai	falu	6	Чинадїйово	Szentmiklós	0,29
				Голубине	Galambos, Holubina	0,18
				Оленьово	Szarvaskút, Olenyova	0,23
				Павлово	Kispálos, Paulova	-
				Пасіка	Kishídvég, Paszika	0,25
				Плоске	Dombostelek, Ploszkó	-
				Плоский Потік	Pataktanya, Ploszkópatak	-
				Поляна	Polena	0,22
				Родниківка	Beregforrás, Izvor	-
				Родникова Гута	Forráshuta, Izvorhuta	-
				Солочин	Királyfiszállás, Szolocsina	-
				Сусково	Bányafalu, Szuszkó	-
				Уклин	Aklos, Uklina	-
				Яківське	Jakivszke	-

N	Kistérség neve ukránul és magyarul	Típusa	Egyesült önkormányzatok száma	Ide tartozó települések		A magyar anyanyelvűek aránya (2001)
				<i>ukrán neve</i>	<i>magyar neve</i>	
10	Жденіївська Szarvasházi	nagyközség	5	Буковець	Beregbárdos, Oroszbukóc	-
				Верхня Грабівниця	Felsőgereben, Felsőhrabonica	-
				Жденієво	Szarvasháza, Zsdenyova	-
				Збини	Izbonya, Zbun	-
				Кічерний	Nagycserjés, Kiscsorna	-
				Пашківці	Hidegrét, Páskóc	-
				Перехресний	Pereháza, Perekraszna	-
				Підполоззя	Vezérszállás, Pudpolóc	0,25
				Розтока	Alsóhatárszeg, Nagyrosztoka	-
11	Нижньоворітська Alsóverecke	falu	7	Щербовець	Beregsziklás, Serbóc	-
				Ялове	Jávor, Jalova	-
				Абранка	Ábránka	0,17
				Біласовиця	Bagolyháza, Bilaszovica	-
				Верб'яж	Verebes, Verbiás	0,11
				Верхні Ворота	Felsőverecke	-
				Завадка	Rákóciszállás	-
				Задільське	Rekesz, Zagyilszka	-
				Котельниця	Katlanfalu, Kotilnica	-
				Лазы	Timsor	-
				Латірка	Latorcafő, Laturka	-
				Нижні Ворота	Alsóverecke	0,08
				Тишів	Csendes, Tiszova	-

N	Kistérség neve ukránul és magyarul	Típusa	Egyesült önkormányzatok száma	Ide tartozó települések		A magyar anyanyelvűek aránya (2001)
				ukrán neve	magyar neve	
12	Кольчинська Kölcsényi	nagyközség	3	Верхня Визниця	Felsővíznice	-
				Герцівці	Hegyrét, Hercfalva	-
				Грабово	Szidorfalva	0,68
				Жборівці	Rónafalu, Runófalva	-
				Кленовець	Nyárasdomb, Újklenóc, Frigyesfalva	-
				Клочки	Lakatosfalva, Klocskófalva	-
				Кольчино	Kölcsény	0,59
				Коноплівці	Kendereske	1,18
				Крите	Fedelesfalva	-
				Лісарня	Erdőpatak, Liszárnya	-
				Пузняківці	Szarvasrét, Puznyákfalva	-
				Тростяниця	Nádaspatak, Trosztyánica	-
13	Неліпинська Hársfalvai	falu	2	Вовчий	Vocsitelep	-
				Ганьковиця	Kisanna, Hánykovica	-
				Неліпино	Hársfalva	0,17
				Сасівка	Szászóka	-

Munkács

járási központ

254,6 ezer fő

lakosság száma

2,05 ezer km²

terület

142 település

13 OTH

24. táblázat. Huszti járás

N	Kistérség neve ukránul és magyarul	Típusa	Egyesült önkormányzatok száma	Ide tartozó települések		A magyar anyanyelvűek aránya (2001)
				ukrán neve	magyar neve	
1	Хустська Husztí	város	16	Боронява	Husztbaranya	0,03
				Вертеп	Vertepa	-
				Данилово	Husztósfalva	-
				Залом	Zalom	-
				Зарічне	Túlanagyágtelep	0,26
				Іза	Iza	0,11
				Карповтлаш	Kárpótlás	-
				Кіреші	Körösös	-
				Копашново	Gernyész	-
				Кошельово	Keselymező	0,03
				Крайне	Krajna	-
				Крайниково	Mihálka	0,19
				Крива	Tiszakirva	-
				Кривий	Krivij	-
				Липовець	Hárspatak, Lipovec	-
				Липча	Lipcse	0,03
				Лунка	Lunkapatak	-
				Нанково	Husztköz	-
				Нижнє Селище	Alsószelistye	0,03
				Олександрівка	Ósándorfalva	-
				Осава	Oszávka, Darázsvölgy	-
				Поляна	Gernyészmező	-
				Рокозово	Rakasz	0,13
				Сокирниця	Szeklence	0,1
				Стеблівка	Száldobos	0,13
				Хуст	Huszt	4,75
				Хустець	Husztcepatak	-
				Чертіж	Husztcsertész	1,12

N	Kistérség neve ukránul és magyarul	Típusa	Egyesült önkormányzatok száma	Ide tartozó települések		A magyar anyanyelvűek aránya (2001)
				ukrán neve	magyar neve	
2	Вишківська Viski	nagyközség	2	Велятин	Veléte	0,02
				Вишково	Visk	45,26
				Модьорош	Mogyoróspatak	1,07
				Ракош	Rákos	0,44
				Шаян	Saján, Sajánfürdő	1,31
				Яблунівка	Fenes, Jablunyivka	0,55
3	Іршавська Ilosvai	város	8	Брід	Boród, Bród	0,08
				Велика Розтока	Gázló, Beregrostoka	-
				Дешковиця	Deskófalva	-
				Дуби	Dubi	-
				Дубрівка	Cserhalom, Beregdubróka	0,18
				Загаття	Hátmeg	0,08
				Івашковиця	Ivaskófalva	-
				Ільниця	Ilonca	0,03
				Іршава	Ilosva	0,36
				Климовиця	Kelemenfalva	-
				Кобалевиця	Gálfalva	-
				Крайня Мартинка	Végmártonka, Martinka	-
				Лоза	Füzesmező, Loza	0,64
				Локіт	Nagyábránka	-
				Мала Розтока	Szólósróstoka	-
				Осій	Szajkófalva	-
				Підгірне	Oláhcsertész	-
				Смологовиця	Kisábránka	-
				Собатин	Szombati, Szobatin	-
				Чорний Потік	Kenézpatak	-

N	Kistérség neve ukránul és magyarul	Típusa	Egyesült önkormányzatok száma	Ide tartozó települések		A magyar anyanyelvűek aránya (2001)
				ukrán neve	magyar neve	
4	Білківська Bilkei	falu	5	Білки	Bilke	0,21
				Великий Раковець	Nagyrákóc	-
				Заболотне	Sárdik	-
				Імстичово	Misztice	0,07
				Луково	Lukova	-
				Малий Раковець	Kisrákóc	-
5	Довжанська Dolhai	falu	4	Бронька	Szuhabaranka, Baranka	0,22
				Довге	Dolha	0,07
				Каллів	Kálló, Kálliv	-
				Липецька Поляна	Lipcsemező	-
				Ожовех	Magastető, Kerektető	-
				Приборжавське	Zárnya, Zádnya	0,06
				Слоповий	Szlopovij	-
				Суха	Szuha	-
6	Зарічанська Zaricsjei, Alsókaraszlói	falu	3	Вільхівка	Ölyvös	-
				Гребля	Felsőkaraszló	-
				Заріччя	Alsókaraszló	-
				Нижнє Болотне	Alsósárad	-
7	Драгівська Kövesligeti	falu	4	Вільшани	Égermező, Vulsána	-
				Драгово	Kövesliget	-
				Забереж	Záberezs	-
				Забрідь	Gázló, Zábrod	-
				Золотарьово	Ötvösfalva	-
				Кічерели	Kicserela	-
				Становець	Sztanovec	-

N	Kistérség neve ukránul és magyarul	Típusa	Egyesült önkormányzatok száma	Ide tartozó települések		A magyar anyanyelvűek aránya (2001)
				ukrán neve	magyar neve	
8	Міжгірська Ökörmezői	nagyközség	12	Верхній Бистрий	Felsősebes	-
				Вучкове	Vucskómező	-
				Голятин	Tarvalu, Holyatin	-
				Діл	Gyil, Hegyfok	-
				Завийка	Határvölgy, Zavojka	-
				Запереділля	Gombástelep	-
				Лісковець	Lengyelszállás, Lyahóc	-
				Лозянський	Cserjés, Lozánzska	-
				Лопушне	Leveles, Lopusnya	-
				Майдан	Majdánka	-
				Міжгір'я	Ökörmező	0,03
				Новоселиця	Tarújfalu	-
				Підчумаль	Podcsumály	-
				Присліп	Pereszló, Nagypriszlop	-
				Рекіти	Rekettye	-
				Репинне	Repenye, Ripinye	-
				Сойми	Vízköz	-
				Сопки	Szobki, Szopkó	-
				Стригальня	Fenyves, Sztrihálnya	-
				Сухий	Szárazpatak, Szuhij	-
9	Колочавська Alsókalocsai	falu	2	Тітківці	Titokvölgy, Titkovci	-
				Торунь	Toronya	-
				Горб	Kalocsahorb	-
				Колочава	Alsókalocsa, Kalocsaláz	-
				Косів Верх	Koszóver, Rigóhegy	-
				Мерешор	Rókarét, Meresor	-
				Негровець	Felsőkalocsa, Negróc	-

N	Kistérség neve ukránul és magyarul	Típusa	Egyesült önkormányzatok száma	Ide tartozó települések		A magyar anyanyelvűek aránya (2001)
				ukrán neve	magyar neve	
10	Горінчівська Herincsei	falu	4	Березово	Berezna	-
				Гонцош	Gancos	-
				Горінчово	Herincse	-
				Ділок	Gyilok	-
				Кутлаш	Kutlás	-
				Медвежий	Medvezsij	-
				Монастирець	Monostor	-
				Нижній Бистрий	Alsóbisztra	-
				Облаз	Obláz, Forduló	-
				Посіч	Poszics	-
				Поточок	Kispatak, Patacsok	-
				Противень	Félszeg, Protiveny	-
				Ряпідь	Rapígy	-
				Сюрюк	Szjuruk	-
11	Пилицька Fülöpfalvi	falu	7	Тополін	Topolin	-
				Широке	Siróka	-
				Буковець	Bükköspatak, Bukóc	-
				Верхній Студений	Felsőhidegpatak	-
				Ізки	Iszka	-
				Келечин	Kelecsény	-
				Нижній Студений	Alsóhidegpatak	-
				Пилиць	Fülöpfalva, Pilipec	-
				Подобовець	Padóc, Podobóc	-
				Потік	Patak, Bükköskő	-
				Річка	Kispatak, Ricska	-
				Розтока	Rosztoka	-
				Тюшка	Csuszka, Tyuska	-

N	Kistérség neve ukránul és magyarul	Típusa	Egyesült önkormányzatok száma	Ide tartozó települések		A magyar anyanyelvűek aránya (2001)
				ukrán neve	magyar neve	
12	Синевирська Alsószinevéri	falu	2	Береги	Berehi	-
				Заверхня Кичера	Felsőkicsera	-
				Загорб	Zahorb	-
				Свобода	Szloboda	-
				Синевир	Alsószinevér	-
				Синевирська Поляна	Felsőszinevér	-
13	Керецьківська Kerecke	falu	4	Березники	Bereznek, Bereznik	0,07
				Керецьки	Kerecke	-
				Кушниця	Kovácsrét	0,02
				Лисичово	Rókamező, Ravaszmező	-

Huszt

járási központ

269,1 ezer fő

lakosság száma

3,18 ezer km²

terület

143 település

13 OTH

25. táblázat. Técsői járás

N	Kistérség neve ukránul és magyarul	Típusa	Egyesült önkormányzatok száma	Ide tartozó települések		A magyar anyanyelvűek aránya (2001)
				<i>ukrán neve</i>	<i>magyar neve</i>	
1	Тячівська Técsői	város	3	Лазь	Técsőláz, Libán	0,05
				Округла	Kerekhegy	2,27
				Руське Поле	Úrmező	0,16
				Тячів	Técső	22,62
				Тячівка	Kistécső, Bologláz	0,26
2	Солотвинська Aknaszlatinai	nagyközség	6	Біла Церква	Tiszafejéregyház	0,13
				Глибокий Потік	Szorospatak	0,07
				Добрік	Dobrik	-
				Нижня Апша	Alsóapsa	0,01
				Пещера	Pescsera	-
				Подішор	Pogyisor	-
				Середнє Водяне	Középpapsa	0,04
				Солотвино	Aknaszlatina	24,3
				Топчино	Tetőş, Topcsinó	-
				Вишоватий	Vosovátyvölgy	-
3	Нересницька Alsóneresznice	falu	6	Ганичі	Gánya	0,03
				Нересниця	Nyéresháza, Alsóneresznice	0,16
				Новоселиця	Taracútjafalu, Felsőneresznice	-
				Петрушів	Petrusó, Szokolylvölgy	-
				Підплеша	Pelesalja, Pudplesa	-
				Пригидь	Prihigy	-
				Тарасівка	Tereselpatak	-
				Терново	Kökényes	-
				Тисалово	Tiszaló	-
				Фонтиняси	Fontenyásza	-
	Широкий Луг	Széleslonka	-			

N	Kistérség neve ukránul és magyarul	Típusa	Egyesült önkormányzatok száma	Ide tartozó települések		A magyar anyanyelvűek aránya (2001)
				ukrán neve	magyar neve	
4	Буштинська Bustyaházi	falu	7	Буштино	Bustyaháza	3,62
				Вонигове	Vajnág	0,08
				Дулово	Dulfalva	-
				Кричово	Kricsfalva	-
				Новобарово	Újbárd	-
				Рівне	Dombtelep, Rivnye	-
				Росош	Roszos	-
				Теребля	Talaborfalva	-
5	Бедевляньська Bedőházi	falu	2	Чумальово	Csománfalva	-
				Бедевля	Bedőháza	0,13
				Біловарці	Kiskirva	0,1
				Глиняний	Bedőmonostor	-
				Дібрівка	Dubrówka, Erdőtelep	-
6	Вільховецька Irhóci	falu	3	Руня	Runya	-
				Вільхівці	Irhóc	0,03
				Вільхівці-Лазі	Irhócláz	-
				Вільхівчик	Égerespatak, Vulhovcsik	-
				Добрянське	Nyágova	0,07
				Ракове	Rákó	-
7	Дубівська Dombói	nagyközség	3	Сасово	Szászó	-
				Вишній Дубовець	Felsőpatak völgy	-
				Дубове	Dombó	0,06
				Калини	Alsókálinfalva	-
				Красна	Tarackraszna	-
				Нижній Дубовець	Alsópatak völgy	-

N	Kistérség neve ukránul és magyarul	Típusa	Egyesült önkormányzatok száma	Ide tartozó települések		A magyar anyanyelvűek aránya (2001)
				<i>ukrán neve</i>	<i>magyar neve</i>	
8	Тересвянська Taracközi	falu	3	Грушово	Szentmihálykörtvélyes	0,07
				Крива	Nagykirva	0,03
				Тересва	Tarackköz	0,56
9	Углянська Uglyai	falu	3	Бобове	Bobove	-
				Велика Уголька	Nagyugolyka	-
				Груники	Hrunyik	-
				Колодне	Darva	-
				Мала Уголька	Kisugolyka	-
				Угтя	Uglya	-
10	Усть-Чорнянська Királymezői	nagyközség	3	Лопухів	Brusztura	-
				Німецька Мокра	Németmokra	-
				Руська Мокра	Oroszmokra	-
				Усть-Чорна	Királymező	0,76

Técső
járási központ

185,3 ezer fő
lakosság száma

1,87 ezer km²
terület

64 település

10 OTH

26. táblázat. Rahói járás

N	Kistérség neve ukránul és magyarul	Típusa	Egyesült önkormányzatok száma	Ide tartozó települések <i>ukrán neve</i>	<i>magyar neve</i>	A magyar anyagelvéük aránya (2001)
1	Рахівська Rahói	város	4	Білин	Bilin	-
				Вільховатий	Kiscserjés, Vilhováti	-
				Ділове	Terebesfejérpatak, Trebusafejérpatak	0,41
				Костилівка	Barnabás	0,11
				Круглий	Körtelep, Kruhlij	-
				Рахів	Rahó	4,8
				Хмелів	Komlós, Hmeliv	-
2	Ясинянська Kőrösmezői	nagyközség	4	Кваси	Tisزابorkút	0,06
				Лазещина	Mezőhát	0,12
				Сітний	Szitni	-
				Стебний	Dombhát	-
				Тростянець	Nádasapatak, Trosztyanec	-
				Чорна Тиса	Feketetisza	0,18
				Ясіня	Kőrösmező	8,22
3	Богданська Tisزابogdányi	falu	4	Богдан	Tisزابogdány	2,29
				Бребоя	Bértelek, Breboja	0,14
				Видричка	Vidráspatak, Vidricska	0,22
				Говерла	Hoverla, Hóvár	-
				Лути	Láposmező, Luhi	0,2
				Розтоки	Nyilas, Rosztok	0,04

N	Kistérség neve ukránul és magyarul	Típusa	Egyesült önkormányzatok száma	Ide tartozó települések		A magyar anyanyelvűek aránya (2001)
				ukrán neve	magyar neve	
4	Великобичківська Nagybocskói	nagyközség	7	Великий Бичків	Nagybocskó	2,88
				Верхнє Водяне	Felsőapsa	0,06
				Водиця	Kisapsa, Apsica	-
				Кобилецька Поляна	Gyertyánliget	14,33
				Косівська Поляна	Kaszómező, Kaszópolyána	-
				Луг	Lonka	-
				Плаюць	Plajuc	-
				Росішка	Rászócska	-
				Стримба	Almáspatak, Sztrimba	-

Rahó

járási központ

82,8 ezer fő

lakosság száma

1,87 ezer km²

terület

29 település

4 OTH

10. A magyar nyelv megmaradásának esélyei: összegzés helyett

A ma Kárpátaljaként ismert régió unalmasnak nem mondható 20. századi történelme során 5 államalakulathoz is tartozott. Az aktuális hatalomhoz viszonyítva mindig periférikusan elhelyezkedő régió (lásd 8–12. térkép) területén élő magyarság a különböző államalkulatokhoz tartozva eltérő élethelyzeteket élt meg. A kárpátaljai magyarság (illetve a mellettünk élő más nemzetiségek) lehetőségeit mindig az aktuális állam berendezkedése, nemzet- és kisebbségpolitikája alakította.

Kiadványunkban igyekeztünk minden olyan fontos jellemzőt bemutatni, amely a kárpátaljai magyarság élethelyzetét vizsgáló kutatási eredményekből kirajzolódik, illetve külön kiértékeljük és elemeztük az Ukrajnában élő kisebbségek lehetőségeihez kapcsolódó aktuálisan érvényes jogi kereteket is. A Kárpátalján élő magyarságra vonatkozó kutatások szintetikus elemzését tartottuk szem előtt, amelyből kiderül, hogy a gazdaságban, a politikában, az oktatásban, a kultúrában és a vallásosságban milyen fontosabb tendenciákat láthatunk, hogy ezekben a jellemzőkben a magyar nyelvnek milyen szerep jut. Az érdekérvényesítés, a gazdasági erők, a magyar iskolahálózat ad teret és lehetőséget arra, hogy a mindennapokban is használt anyanyelvnek magas presztízsértéke legyen továbbra is Kárpátalján. Ukrajna megalakulása óta küzd az ukrán mint államnyelv státuszának megszilárdításáért, és az elmúlt időszakban ezek a lépések a kisebbségi népcsoportok illetve a magyar nyelv használatának lehetőségeit tovább szűkítették. Az időszakonként eltérő jogi lehetőségek mellett is megmaradt a magyar nyelv használata a mindennapokban, és ez érvényes a jelenlegi egyre nehezebb körülményekre is. A köztereken látható egyénileg és intézményileg közzétett többnyelvű feliratok is mind ezt igazolják. Az illusztrációként használt képek sorozatával azt is láttatni szerettük volna, hogy mindegy milyen ágazatról legyen szó, ahol magyarok többségben élnek, ott megjelenik egy cégnév vagy egy tájékoztató írásban

a magyar nyelv. Ez az évtizedek óta bevett gyakorlat nem veszett el és a magyar nyelv nemcsak szóhasználatában él Kárpátalján, hanem feliratokon keresztül is.

A mindig periférikus és multikulturális régió helyzetére való rövid visszatekintésből is érzékelhető, valamint a kelet-ukrajnai konfliktus kirobbanását követő társadalom-politikai, nyelvpolitikai, gazdasági események is nagyban befolyásolták azt, ma milyen is Kárpátalja és az itt élő magyarság helyzete. Láthattuk, hogy a makro és mikro tényezők hol pozitív, hol negatív hatással vannak az interetnikus kapcsolatokra, a kárpátaljaiak hétköznapijaira, a nyelvhasználat lehetőségeire és a magyarság megmaradási és boldogulási stratégiáira.

Az azonban látszik, hogy amíg a magyar nyelv értéke, presztízse magas, amíg a magyar kultúra átörökítésének szándéka erős, amíg működnek magyar tannyelvű iskolák, a magyar nyelv és a magyarság nem tűnik el Kárpátaljáról.

A vári középiskola bejáratának feliratai. A névtáblákon megjelennek az ukrán és magyar nemzeti színek

8. térkép. A mai Kárpátalja területe az Osztrák–Magyar Monarchián belül

Készítette: Molnár D. István

9. térkép. Kárpátalja (Podkarpatszka Rusz) Csehszlovákián belül

Készítette: Molnár D. István

10. térkép. A mai Kárpátalja a Magyar Királyságon belül 1942-ben

Készítette: Molnár D. István

11. térkép. Kárpátalja a Szovjetunió kötelékében

Készítette: Molnár D. István

12. térkép. Kárpátalja területe Ukrajnán belül

Készítette: Molnár D. István

Irodalom

- Barni, Monica – Bagna, Carla 2010. Linguistic Landscape and Language Vitality. In: Elana Shohamy et al. eds. *Linguistic Landscape in the City*. Bristol: Multilingual Matters. 3–18.
- Batt, Judy 2002. Transcarpathia: Peripheral region at the ‘centre of Europe’. *Regional & Federal Studies* 12 (2): 155–177.
- Benő Attila – Juhász Tihamár – Lanstyák István 2020. A Termini „határtalan” szótára. *Magyar Tudomány* 181/2: 153–163.
- Benő, Attila – Péntek, János szerk. 2011. *A Termini Magyar Nyelvi Kutatóhálózat tíz éve*. Dunaszerdahely–Kolozsvár: Gramma Nyelvi Iroda – Szabó T. Attila Nyelvi Intézet.
- Beregszászi Anikó 2004. A kárpátaljai magyarok kódváltási szokásairól. In: Beregszászi Anikó és Csernicskó István szerk. *Tanulmányok a kárpátaljai magyar nyelvhasználatról*. Ungvár: PoliPrint. 36–44.
- Beregszászi Anikó 2005. „Csata” a szimbolikus térért, avagy a látható/láthatatlan anyanyelv. In: Beregszászi Anikó – Papp Richárd szerk., *Kárpátalja. Társadalomtudományi tanulmányok*. MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézet – II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, Budapest–Beregszász 158–163.
- Beregszászi Anikó – Csernicskó István 2004. ...itt mennyit ér a szó? Írások a kárpátaljai magyar nyelvhasználatról. Ungvár: PoliPrint.
- Beregszászi Anikó – Csernicskó István – Ferenc Viktória 2014. *Nyelvi jogaink és lehetőségeink. Útmutató és tájékoztató a nyelvtörvény gyakorlati alkalmazásához kárpátaljai magyaroknak*. Budapest: Bethlen Gábor Alapkezelő Zrt.
- Beregszászi Anikó – Csernicskó István – Orosz Ildikó 2001. *Nyelv, oktatás, politika*. Beregszász: Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskola.
- Brenzovics László – Zubánics László – Orosz Ildikó – Tóth Mihály – Darcsi Karolina – Csernicskó István 2020. *A nyelvi jogok folyamatos szűkítése Ukrajnában*. Beregszász–Ungvár.
- Csernicskó István 1998. *A magyar nyelv Ukrajnában (Kárpátalján)*. Budapest: Osiris Kiadó – MTA Kisebbségkutató Műhely.
- Csernicskó István 2012. *Megtanulunk-e ukránul? A kárpátaljai magyarok és az ukrán nyelv*. Ungvár: PoliPrint.
- Csernicskó István 2013. *Államok, nyelvek, államnyelvek. Nyelvpolitika a mai Kárpátalja területén (1867–2010)*. Budapest: Gondolat Kiadó.
- Csernicskó István 2016. *Nyelvpolitika a háborús Ukrajnában*. Ungvár: Autdor-Shark.

- Csernicskó István 2017a. 150 év nyelvpolitikája – A magyar és a vele érintkező nyelvek helyzete a mai Kárpátalja területén (1867–2017): összehasonlító nyelvpolitikai áttekintés. Akadémiai nagydoktori értekezés. http://real-d.mtak.hu/1066/7/dc_1478_17_doktori_mu.pdf
- Csernicskó István 2017b. Nyelv, gazdaság, társadalom. Globális nyelvek Kárpátalja magyarok lakta végeinek nyelvi tájképében. In: Márku Anita – Tóth Enikő szerk. *Többnyelvűség, regionalitás, nyelvoktatás. Tanulmányok a Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont kutatásaiból III.* Ungvár: „RIK-U”, 13–44.
- Csernicskó István 2019. *Fények és árnyak Kárpátalja nyelvi tájképéből.* Ungvár: Autdor-Shark.
- Csernicskó István szerk. 2003. *A mi szavunk járása. Bevezetés a kárpátaljai magyar nyelvhasználatba.* Beregszász: Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskola.
- Csernicskó István szerk. 2010. *Nyelvek, emberek, helyzetek: a magyar, ukrán és orosz nyelv használata a kárpátaljai magyar közösségben.* Ungvár: PoliPrint.
- Csernicskó István – Fedinec Csilla 2014. *Наш місцевий Вавилон. Історія мовної політики на території Закарпаття у першій половині ХХ століття (до 1944 року).* Ужгород: Поліграфцентр «Ліра».
- Csernicskó István – Hires-László Kornélia – Karmacsi Zoltán – Márku Anita – Máté Réka – Tóth-Orosz Enikő 2020a. Kárpátalja 1920–2020. A kárpátaljai magyarság elmúlt 100 éve. Beregszász: Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont. DOI: 10.13140/RG.2.2.14368.20480
- Csernicskó István – Hires-László Kornélia – Karmacsi Zoltán – Márku Anita – Máté Réka – Tóth-Orosz Enikő 2020b. *Tévtű az ukrán nyelvpolitikában Ukrajna törvénye „Az ukrán mint államnyelv működésének biztosításáról” (elemző áttekintés).* Törökbálint: Termini Egyesület.
- Csernicskó István – Hires-László Kornélia 2019. Nyelvhasználat Kárpátalján a Tandem 2016 adatai alapján. In: Csernicskó István és Márku Anita szerk. *A nyelvészet műhelyeiből. Tanulmányok a Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont kutatásaiból V.* Ungvár: Autdor-Shark. 65–79.
- Csernicskó, István – Laihonen, Petteri 2016. Hybrid practices meet nation-state language policies: Transcarpathia in the twentieth century and today. *Multilingua: Journal of Cross-Cultural and Interlanguage Communication* 35 (1): 1–30. doi: 10.1515/multi-2014-0073
- Csernicskó István – Orosz Ildikó 2019. *The Hungarian language in Education in Ukraine.* Leeuwarden: Mercator European Research Centre on Multilingualism and Language Learning.

- Csernicskó István – Soós Kálmán 2002. Mozaik 2001. Gyorsjelentés – Kárpátalja. In: *Mozaik 2001. Magyar fiatalok a Kárpát-medencében*, 91–135. Budapest: Nemzeti Ifjúságkutató Intézet.
- Csernicskó István – Tóth-Orosz Enikő 2020. A nyelvi jogok Ukrajnában a Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Kartája gyakorlati alkalmazása tükrében (a Szakértői Bizottság legutóbbi jelentése alapján). *Regio* 28. évf. (2020) 3. szám. 126–162. DOI: <https://doi.org/10.17355/rkkpt.v28i3.327>
- Da Silva, E. and Heller, M. 2009. From protector to producer: The role of the State in the discursive shift from minority rights to economic development. *Language Policy* 8: 95–116.
- Fedinec Csilla 2002. *A kárpátaljai magyarság történeti kronológiája 1918–1944*. Galánta–Dunaszerdahely: Fórum Intézet – Lilium Aurum Könyvkiadó.
- Fedinec Csilla – Halász Iván – Tóth Mihály 2016. *A független Ukrajna. Államépítés, alkotmányozás és elsüllyesztett kincsek*. Budapest: MTA TK Kisebbségkutató Intézet – Kalligram Kiadó.
- Fedinec Csilla – Vehes Mikola főszerk. 2010. *Kárpátalja 1919–2009: történelem, politika, kultúra*. Budapest: Argumentum–MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézete.
- Gal, Susan 1987. Linguistic Repertoire. In: U. Ammon, N. Dittmar and K. J. Mattheier eds. *Sociolinguistics. An International Handbook of the Science of Language and Society*. Vol. 1. Berlin: Walter de Gruyter. 286–292.
- Gal, Susan 1988. The Political Economy of Code Choice. In: Monica Heller ed., *Codeswitching*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Gazdag Vilmos 2019. Ukrán kölcsönszavak a kárpátaljai magyar nyelvhasználati szintereken. In: Balla Evelina – Bárány Erzsébet – Csonka Tetyána – Gazdag Vilmos – Stefuca Viktória szerk. *Ukrainisztika Magyarországon és a határon túl / Україністика в Україні та поза її межами*. Nyíregyháza: RIK-U Kiadó. 47–54.
- Gazdag Vilmos 2021. *Szláv elemek a kárpátaljai Beregszászi járás magyar nyelvjárásaiban*. Törökbálint: Termini Egyesület.
- Gerstner Károly 2003. A magyar nyelv szókészlete. In: Kiefer Ferenc szerk. *A magyar nyelv kézikönyve*. Budapest: Akadémiai Kiadó. 117–157.
- Gumperz, J. J. 1982. *Conversational Code Switching. Discourse Strategies*, Cambridge UP, 59–99.
- Gyurgyík László – Horváth István – Kiss Tamás 2010. Demográfiai folyamatok, etno-kulturális és társadalmi reprodukció. In: Bitskey Botond szerk., *Határon túli magyarság a 21. században: konferencia-sorozat a Sándorpalotában*. Budapest: Köztársasági Elnöki Hivatal. 69–123.
- Hires-László Kornélia 2015. Nyelvi tájkép és etnicitás Beregszászon. In: Márku Anita – Hires-László Kornélia szerk., *Nyelvoktatás, kétnyelvűség, nyelvi tájkép*. Autdor-Shark, Ungvár. 160–185.

- Hires-László Kornélia 2018a. A nyelvi tájkép változása Beregszászon. In: Máté Réka és Karmacs Zoltán szerk. *Nyelvek és nyelvátmozatok térben és időben. Tanulmányok a Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont kutatásaiból IV.* Ungvár: „RIK-U”. 183–196.
- Hires-László Kornélia 2018b. Nyelvi tájkép és turizmus Beregszászon. In: Tódor Erika-Mária – Tankó Enikő – Dégi Zsuzsanna szerk. *Nyelvi tájkép, nyelvi sokszínűség. Nyelvhasználat, nyelvi tájkép és gazdasági élet I.* Kolozsvár: Scientia. 193–209.
- Hires-László Kornélia 2019. Linguistic Landscapes in a Western Ukrainian Town. *Corvinus Journal of Sociology and Social Policy Vol.10* (2019)1, 87–111. DOI: 10.14267/CJSSP.2019.1.5.
- Ismertté vált a megyei tanács összetétele. *Kárpátalja* hetilap. 2015. november 4., 773. szám.
<https://karpataljalap.net/2015/11/04/ismertte-valt-megyei-tanacs-osszetetele>
- Kallen, J. 2009. Tourism and representation in the Irish linguistic landscape. In: E. Shohamy & D. Gorter eds. *Linguistic landscape: Expanding the scenery.* London: Routledge. 270–283.
- Karácsonyi Dávid – Kincses Áron 2010. Az elvándorlás hatása a kárpátaljai magyarság helyzetére. *Földrajzi Közlemények* 134/1: 31–44.
- Karácsonyi Dávid – Kincses Áron 2020. Átrendeződés? Kárpátaljaiak Magyarországon, magyarok Kárpátján, a 2017-ig terjedő adatok tükrében. *Területi Statisztika*, 60(3): 309–351. DOI: 10.15196/TS600302
- Karmacs Zoltán 2014a. Település és utcanevek Kárpátalja magyarlakta településein. In: Beregszászi Anikó – Hires–László Kornélia szerk., *Mesztelt falakon túl: Születésnap kiadvány a Kótyuk István tiszteletére.* Beregszász: II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, 87–98.
- Karmacs Zoltán 2014b. Vizuális kétnyelvűség: az új nyelvtörvények adta lehetőségek. Bárány Erzsébet – Csernicskó István szerk. *Az ukrán-magyar nyelvi kapcsolatok múltja és jelene. Nemzetközi tudományos konferencia előadásai.* Ungvár: Vydavnytvo V. Padjaka, 120–131.
- Karmacs Zoltán 2017. A nyelvi tájkép változásának egy aspektusa. In: Márku Anita és Tóth Enikő szerk. *Többszervezés, regionalitás, nyelvoktatás. Tanulmányok a Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont kutatásaiból III.* Ungvár: RIK-U. 54–60.
- Karmacs Zoltán 2018. Kárpátalja turisztikai vonzerőinek nyelvi tájképe. *Metszetek* Vol. 7., 2018/1: 91–118.
Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség adatbázisa.
- Kiss Jenő szerk. 2001. *Magyar dialektológia.* Budapest: Osiris Kiadó.
- Kloss, Heinz 1967. Types of Multilingual Communities: A discussion of ten variables. In: Stanley Lieberson (ed.) *Explorations in Sociolinguistics.* Bloomington: Indiana University. 7–17.

- KMKSZ 2020 – A KMKSZ nyilatkozata Kárpátalja adminisztratív felosztásának megváltoztatásával kapcsolatban. 2020. június 9. <https://kmsz.com.ua/2020/06/09/a-kmsz-nyilatkozata-karpatalja-adminisztrativ-felosztasanak-megvaltoztatásával-kapcsolatban/>
- Kontra Miklós 1998. Sorozatszerkesztői előszó. In: Csernicskó István 1998. *A magyar nyelv Ukrajnában (Kárpátalján)*. Budapest: Osiris Kiadó – MTA Kisebbségkutató Műhely. 13–15.
- Kontra, Miklós – Lewis, M. Paul – Skutnabb-Kangas, Tove 2016. Afterword: Disendangering Languages. In: Johanna Laakso, Anneli Sarhimaa, Sai Spiliopoulou Åkermark, Reetta Toivanen eds. *Towards Openly Multilingual Policies and Practices: Assessing Minority Language Maintenance Across Europe*. Bristol–Buffalo–Toronto: Multilingual Matters. 217–234.
- Külhoni magyarok komplex kvantitatív és kvalitatív kutatás*. Kárpátalja magyar nyelvű lakossága körében végzett kutatás. Századvég, 2019 (Kézirat).
- Laihonen, Petteri – Csernicskó, István 2017. Kísérlet egy összehasonlító vizsgálatra: a nyelvi tájkép dél-szlovákiai, székelyföldi és kárpátaljai falvakban. *Regio* 25/3: 50–81.
- Laihonen, Petteri – Csernicskó, István 2019. Expanding Marginality: Linguascaping a Transcarpathian Spa in South-Western Ukraine. In: Sjakk Kroon and Jos Swanenberg eds. *Language and Culture on the Margins: Global/Local Interactions*. New York–London: Routledge. 145–164
- Lanstyák István 2008. A magyar szókészlet szétfejlődése 1918 után. In: Fedinec Csilla szerk. *Értékek, dimenziók a magyarság-kutatásban*. Budapest: MTA Magyar Tudományosság Külföldön Elnöki Bizottság. 118–135.
- Lanstyák István – Benő Attila – Juhász Tihamér 2011. A Termini magyar–magyar szótár és adatbázis. In: Benő, Attila – Péntek, János eds. *A Termini Magyar Nyelvi Kutatóhálózat tíz éve*. Dunaszerdahely–Kolozsvár: Gramma Nyelvi Iroda – Szabó T. Attila Nyelvi Intézet. 340–358.
- Levenec et al. (Левенець Ю. та ін.) szerk. 2008. *Закорпаття в етнополітичному вимірі*. Київ: ІНПЕД ім. І. Ф. Купаца.
- Lizanec, Petro 1993. Ukrán valamint orosz elemek a kárpátaljai magyar nyelvjárásokban. In: *Az Ungvári Hungarológiai Intézet tudományos gyűjteménye*. Ungvár–Budapest: Intermix Kiadó. 50–56.
- Magyar nyelv 12. Tankönyv 2017. Szerzők: Dr. Balázs Géza – Dr. Forró Orsolya – Dr. Hegedűs Attila – Sztókai Szilvia. Eszterházy Károly Egyetem Oktatókutatási és Fejlesztő Intézet.
- Márku Anita 2013. „Po zákarpátszki” Kétnyelvűség, kétnyelvűségi hatások és kétnyelvű kommunikációs stratégiák a kárpátaljai magyar közösségben. Ungvár: „Líra” Poligráfcentrum.

- Márku Anita 2016. A kárpátaljai magyarok internetes nyelvhasználata: nyelvi kontaktus, identitás és kreativitás. In: Bartha Csilla szerk. „A többnyelvűség dimenziói: Terek, kontextusok, kutatási távlatok” Általános Nyelvészeti Tanulmányok XXVIII. 129–147.
- Márku Anita 2017. Kárpátaljai magyarul a mémek világában. Nyelvi tájkép és nyelvi sokszínűség c. műhely-konferencia. Sapientia EMTE Csíkszeredai Karának Humántudományok Tanszéke, valamint az MTA Nyelvtudományi Intézete szervezésében, 2017. szeptember 22-23., Csíkszereda
- Molnár D. István 2018. *Perifériáról perifériára. Kárpátalja népessége 1869-től napjainkig*. Budapest: MTA TK Kisebbségkutató Intézet – Kalligram Kiadó.
- Molnár József 2009. A népesség összetétele. In: Baranyi Béla szerk. *Kárpátalja*. Pécs–Budapest: Magyar Tudományos Akadémia Regionális Kutatások Központja – Dialóg Campus Kiadó. 202–214.
- Molnár József 2015. Etnikailag vegyes házasságok a kárpátaljai magyarok körében. *LIMES: A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola tudományos évkönyve* 2: 51–62.
- Molnár József 2016. Національна ідентичність нащадків етнічно змішаних (українсько-угорських) закарпатських родин за даними перепису населення та анкетного опитування. In: Sándor Berghauer Sándor ed. *Társadalomföldrajzi kihívások és adekvát válaszlehetőségek a XXI. század Kelet-Közép-Európájában*. Beregszász: II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola. 166–174.
- Molnár József – Molnár D. István 2005. *Kárpátalja népessége és magyarsága a népszámlálási és népmozgalmi adatok tükrében*. Beregszász: KMP SZ Tankönyv- és Tanszék Tanácsa.
- Nádor Orsolya 2002. *Nyelvpolitika. A magyar nyelv politikai státuszváltozásai és oktatása a kezdetektől napjainkig*. Budapest: BIP.
- Népszámlálási Digitális Adattár – Központi Statisztikai Hivatal Könyvtára.
https://library.hungaricana.hu/hu/collection/kozponti_statistikai_hivatal_nepszamlalasi_digitalis_adattar/
- Orosz Ildikó 2005. A magyar nyelvű felsőoktatás jelentősége a kárpátaljai magyarok számára. Kontra Miklós szerk. *Sült galamb? Magyar egyetemi tannyelvpolitika*. Somorja-Dunaszerdahely: Fórum Kisebbségkutató Intézet – Lilium Aurum Könyvkiadó, 171–182.
- Orosz Ildikó 2007. Szórványok anyanyelvi/anyanyelvű oktatásának helyzete Kárpátalján a XXI. század elején. In: Orosz Ildikó szerk. *Magyarok a Tisza-forrás környékén: A felső-Tisza-vidéki magyarok anyanyelvi-oktatási helyzete egy kutatás tükrében*. Ungvár: PoliPrint, 10–44.
- Orosz Ildikó 2012. A magyar nyelvű oktatás helyzete Kárpátalján. In: Demeter, József szerk. *A Kárpát-medencei tehetséggondozás jó gyakorlatai*. Budapest: Magyar Tehetségsegítő Szervezetek Szövetsége. 135 –154.

- Orosz Ildikó 2019. Az ukrainai nemzeti és nemzetiségi oktatás elmélete és gyakorlata a függetlenség első két évtizedében (1991–2011). *Pro Minoritate* 2019/05. 27–49. <https://prominoritate.hu/wp-content/uploads/2019/05/ProMinor12-1-02-Orosz.pdf>
- Orosz Ildikó - Pallay Katalin 2020. A kárpátaljai oktatás helyzete a 2019-es külső független érettségi eredmények tükrében. Beregszász: II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola és a „RIK-U” Kft. http://kmf.uz.ua/wp-content/uploads/2020/11/orosz_i-pallay-k_zno-monografia-2020-11-26.pdf
- Palander, Marjatta – Riionheimo, Helka – Koivisto, Vesa 2018. Introduction: Creating and Crossing Linguistic Borders. In Palander, Marjatta – Riionheimo, Helka – Koivisto, Vesa (eds.) *On the Border of Language and Dialect*. Finnish Literature Society – SKS. Helsinki. 7–15.
- Péntek, János 2009. Termini: The Network of Hungarian linguistic Research Centres in the Carpathian Basin. *Minorities Research* 11: 97–123.
- P. Punykó Mária 1993. *Reggelt adott az Isten. A szenvedés évei kárpátaljai népi elbeszélésekben*. Debrecen.
- Roter, Petra and Busch, Brigitta 2018. *Language Rights in the Work of the Advisory Committee*. In: Iryna Ulasiuk, Laurențiu Hadircă and William Romans (eds.), *Language Policy and Conflict Prevention*. Leiden and Boston: Brill Nijhoff. 155–181.
- SZB2017 – Third report of the Committee of Experts in respect of Ukraine. https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=090000168073cdfa
- Szilágyi N. Sándor 2008. A magyar nyelv a Magyarországgal szomszédos országokban. In: Fedinec Csilla szerk. *Értékek, dimenziók a magyarságkutatásban*. Budapest: MTA Magyar Tudományosság Külföldön Elnöki Bizottság. 105–117.
- Tátrai Patrik 2017. A Kárpát-medencei magyar szórványok településszerkezete és főbb demográfiai jellemzői. *Kisebbségi Szemle* 2/1: 7–31.
- Tátrai Patrik – Erőss Ágnes – Kovály Katalin 2016. Migráció és versengő nemzetpolitikák Kárpátalján az Euromajdan után. *Regio* 24(3): 82–110.
- Tátrai Patrik – Molnár József – Molnár D. István – Kovály Katalin – Erőss Ágnes – Ferenc Viktória – Rákóczi Krisztián 2018a. A migrációs folyamatok hatása a kárpátaljai magyarok számának alakulására. *Metszetek* Vol. 7 (2018) No. 1. 5–29.
- Tátrai Patrik – Molnár József – Kovály Katalin – Erőss Ágnes 2018b. A Kárpátaljai magyarok lélekszáma és a népesedéstüket befolyásoló tényezők a SUMMA 2017 felmérés alapján. *Kisebbségi Szemle*, 3 (3), 7–31.
- Tátrai Patrik – Molnár József – Kovály Katalin – Erőss Ágnes 2020. SUMMA 2017: a kárpátaljai magyarok demográfiai felmérése. In: Ferenc Viktória – Kovály Katalin szerk. 2020. *Kárpátalja mozgásban: társadalmi változások és interetnikus viszonyok az Euromajdan után*. Budapest: Bethlen Gábor Alapkezelő Zrt. 21–51.

- Termini Kutatóhálózat: Ht-online kezdőoldal. <http://termini.nytud.hu/htonline/htlista.php?action=firstpage>
- Tóth Enikő 2014a. A magyar nyelv megjelenése Badaló és Halábor nyelvi tájképében. *Limes* – 2014. A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola tudományos évkönyve, I. évfolyam. Ungvár: V. Pagyak Kiadója. 57–64.
- Tóth Enikő 2014b. Mezőgecsse község nyelvi tájképe: szociolingvisztikai elemzés. In: *Студії з філології та журналістики. Випуск 2.* Ужгород: Видавництво ФОП Бреза. 410–412.
- Tóth Enikő 2018. Egy Beregszászi járási település, Csoma nyelvi tájképe. In: Karmacsi Zoltán – Máté Réka szerk. *Nyelvek és nyelvváltozatok térben és időben. Tanulmányok a Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont kutatásaiból IV.* Ungvár, RIK-U Kiadó. 165–173.
- Tóth-Orosz Enikő 2019. A magyar nyelv megjelenése a szimbolikus térben: Beregszászi járási települések példája alapján. In: Csernicskó István – Márku Anita szerk. *A nyelvészet műhelyeiből. Tanulmányok a Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont kutatásaiból V.* Ungvár: Autdor-Shark, 83–100.
- Vehes Mikola – Fedinec Csilla (Вереш Микола – Фединець Чілла) főszerk. 2010. *Закарпаття 1919–2009 років: історія, політика, культура.* Ужгород: Поліграфцентр „Ліра”.
- Vehes Mikola, Molnár D. István, Molnár József, Osztapec Jurij, Oficinskij Roman, Tokar Mariana, Fedinec Csilla és Csernicskó István szerk. 2011. *Хроніка Закарпаття 1867–2010 / Кárpátalja évszámokban 1867–2010.* Ужгород–Ungvár: Hoverla.
- Veres Valér – Ruff Tamás 2018. Kötődések – identitás, személyes kapcsolatok és nemzeti-etnikai attitűdök a Kárpát-medence magyar ifjúsága körében. In: Székely Levente szerk. *Magyar fiatalok a Kárpát-medencében, Magyar Ifjúság Kutatás 2016.* Budapest: Kutatópont Kft. 387–432.
- Zelei Miklós 2000. *A kettézárt falu.* Budapest: Ister.
- Всеукраїнський перепис населення 2001. <http://2001.ukrcensus.gov.ua/>
- Децентралізація. <https://decentralization.gov.ua/>
- ЗУ2015 – Закон України «Про добровільне об’єднання територіальних громад». <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/157-19#Text>
- ЗУ2017 – Закон України «Про освіту». <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
- ЗУ 2019 – Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної». <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19>
- ЗУ2020 – Закон України «Про повну загальну середню освіту». <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#n984>

Конфесійна структура населення України і створення Православної Церкви України: травень 2019.
<http://oou.org.ua/2019/05/24/konfesijna-struktura-naselennya-ukrayiny-i-stvorennya-pravoslavnoyi-czerkvy-ukrayiny-traven-2019/>

Постанова 2020 – Постанова Верховної Ради України «Про утворення та ліквідацію районів».
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/807-20#Text>

Центральна виборча комісія України. Місцеві вибори 2020.
https://www.cvk.gov.ua/pls/vm2020/pvm002pt001fo1=695pt00_to01fo1=695.html

Beregszász éjszaka
(A fotót készítette: Bunda Szabolcs)